

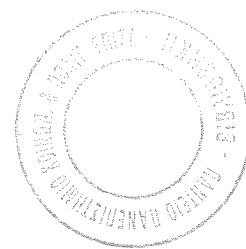

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**“Περιφερειακές ανισότητες
στις περιφέρειες της
Ευρωπαϊκής Ένωσης
(1990 - 1996) -
μια ποσοτική προσέγγιση”**

Ψυχογιός Γιάννης

**Επιβλέπων καθηγητής:
Αθαν. Παπαδασκαλόπουλος**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο Πρώτο :

Το Περιφερειακό Πρόβλημα-Οικονομικές Ανισότητες-Η Ανάγκη Αντιμετώπισης τους.

1.0	Εισαγωγή.....	σελ.1
1.1	Θεωρητική Προσέγγιση των Περιφερειακών Ανισοτήτων.....	σελ.1
1.2	Αίτια -Συνέπειες Περιφερειακών Ανισοτήτων.....	σελ.5

Κεφάλαιο Δεύτερο :

Περιφερειακές Ανισότητες και Περιφερειακή Πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

2.0	Εισαγωγή.....	σελ.13
2.1	Περιφερειακές Ανισότητες στην Ευρώπη.....	σελ.13
2.2	Αίτια των Περιφερειακών Ανισοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	σελ.17
2.3	Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	σελ.19

Κεφάλαιο Τρίτο :

Στόχοι της Εργασίας-Παρουσίαση Περιφερειών-Στατιστικών Στοιχείων

3.0	Εισαγωγή.....	σελ.23
3.1	Στόχοι της Εργασίας.....	σελ.23
3.2	Περιφερειακή Διαμέριση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	σελ.25

Κεφάλαιο Τέταρτο:

Δείκτες Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση –Περίοδος 1991-1996.

4.0	Μέτρηση των Περιφερειακών Ανισοτήτων	σελ.38
4.1	Ανεργία.....	σελ.39
4.2	Εισόδημα.....	σελ.42
4.3	Παραγωγικότητα.....	σελ.44
4.4	Τυπική Απόκλιση.....	σελ.46
4.5	Συντελεστής Μεταβλητότητας (CV).....	σελ.46
4.6	Σταθμισμένος Συντελεστής Μεταβλητότητας (WCV).....	σελ.47
4.7	Συντελεστής GINI (G).....	σελ.47
4.8	Υπολογισμός των Περιφερειακών Ανισοτήτων.....	σελ.48
4.9	Οι Δείκτες Συμμετοχής, Ειδίκευσης και Εγκατάστασης.....	σελ.52
4.10	Συντελεστής Συμμετοχής (QL).....	σελ.52
4.10.1	Υπολογισμός του Συντελεστή Συμμετοχής.....	σελ.54
4.11	Ο Συντελεστής Εγκατάστασης (CL).....	σελ.72
4.11.1	Υπολογισμός του Συντελεστή Εγκατάστασης.....	σελ.72
4.12	Ο Συντελεστής Ειδίκευσης (CS).....	σελ.74
4.13	Ο Δείκτης Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης.....	σελ.82
4.13.1	Υπολογισμός του Δείκτη Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης.....	σελ.83
4.14	Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής Απασχόλησης.....	σελ.85
4.14.1	Υπολογισμός του Περιφερειακού Πολλαπλασιαστή Απασχόλησης.....	σελ.87

Κεφάλαιο Πέμπτο:

Ανάλυση Απόκλισης Συμμετοχής στην Ευρωπαϊκή Ένωση την περίοδο 1991-1996.

5.1	Ανάλυση Απόκλισης Συμμετοχής (Shift-Share Analysis).....	σελ.96
5.2	Εφαρμογή της Ανάλυσης Απόκλισης-Συμμετοχής.....	σελ.102
5.3	Ταξινόμηση των Χωρών –Περιφερειών κατά Boudeville).....	σελ.120

Κεφάλαιο Έκτο: Συμπεράσματα

6.1	Συμπεράσματα.....	σελ.127
-----	-------------------	---------

Παράρτημα: Χάρτες

Βιβλιογραφία

Πίνακες

Πίνακας 1:	Αντιστοιχία Επιπέδων NUTS και Εθνικών Διοικητικών Διαιρέσεων.....σελ.26
Πίνακας 2:	Περιφέρειες που χρησιμοποιούνται στην εργασία.....σελ.28
Πίνακας 3:	Στατιστικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται στην εργασία.....σελ.30
Πίνακας 4:	Ποσοστό Ανεργίας στις 25 λιγότερο και περισσότερο θιγόμενες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1990-1997).....σελ.41
Πίνακας 5:	Κατά Κεφαλήν Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης(PPS) στις 25 φτωχότερες και στις 25 πλουσιότερες χώρες της Ε.Ε. (1990-1996).....σελ.43
Πίνακας 6:	Παραγωγικότητα στις περιφέρειες της Ε.Ε.σελ.45
Πίνακας 7:	Διακρατικές Ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση 1990 , 1996.....σελ.51
Πίνακας 8:	Διαπεριφερειακές Ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση ,1990,1996.....σελ.51
Πίνακας 9:	Συντελεστές Συμμετοχής των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990,1996.....σελ.55
Πίνακας 10:	Συντελεστές Συμμετοχής των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990,1996.....σελ.60
Πίνακας 11:	Συντελεστές Εγκατάστασης των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990,1996.....σελ.73
Πίνακας 12:	Συντελεστές Ειδίκευσης των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990,1996.....σελ.76
Πίνακας 13:	Συντελεστές Ειδίκευσης των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990,1996.....σελ.78
Πίνακας 14:	Συντελεστές Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης χωρών Ευρωπαϊκής Ένωσης1990,1996.....σελ.84
Πίνακας 15:	Περιφερειακοί Πολλαπλασιαστές χωρών Ευρωπαϊκής Ένωσης1990,1996.....σελ.87
Πίνακας 16:	Περιφερειακοί Πολλαπλασιαστές περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990,1996.....σελ.89
Πίνακας 17:	Περιφερειακοί τύποι Boudeville.....σελ.99
Πίνακας 18:	Μέτρα Αντιμετώπισης Περιφερειακών Προβλημάτων.....σελ.100
Πίνακας 19:	Επεξήγηση Διαγράμματος 1.....σελ.101
Πίνακας 20:	Ανάλυση Απόκλισης -Συμμετοχής. Αποτελέσματα σε επίπεδο χώρας-Ευρώπη των 12.....σελ.111
Πίνακας 21:	Ανάλυση Απόκλισης -Συμμετοχής. Αποτελέσματα σε επίπεδο περιφέρειας-Ευρώπη των 12.....σελ.115
Πίνακας 22:	Ταξινόμηση των χωρών κατά Boudevile.....σελ.120
Πίνακας 23:	Ταξινόμηση των περιφερειών κατά Boudevile.....σελ.122

Χάρτες

Χάρτης 1:	Εισόδημα στις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΜΑΔ κατά κεφαλήν) το έτος 1990.....
Χάρτης 2:	Εισόδημα στις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΜΑΔ κατά κεφαλήν) το έτος 1996.....
Χάρτης 3:	Παραγωγικότητα στις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΜΑΔ ανά εργαζόμενο) το έτος 1990.....
Χάρτης 4:	Παραγωγικότητα στις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΜΑΔ ανά εργαζόμενο) το έτος 1996.....
Χάρτης 5:	Μακροχρόνια Ανεργία στην Ευρωπαϊκή Ένωση-1990.....
Χάρτης 6:	Μακροχρόνια Ανεργία στην Ευρωπαϊκή Ένωση-1997.....
Χάρτης 7:	Ταξινόμηση κατά Boudeville-Περιφέρειες τύπου 1-4.....
Χάρτης 8:	Ταξινόμηση κατά Boudeville-Περιφέρειες τύπου 5-8.....
Χάρτης 9:	Εξειδίκευση των περιφερειών της Ε.Ε το 1990.....
Χάρτης 10:	Εξειδίκευση των περιφερειών της Ε.Ε το 1990.....

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1:	Ταξινόμηση των περιφερειών κατά Boudeville.....σελ.101
Διάγραμμα 2:	Ταξινόμηση κατά Boudeville των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ.126

Πρόλογος.

Οι ανισότητες μεταξύ των χωρών –μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ηγεσίες της Ευρώπης. Η μεγάλη έκταση της ένωσης σε συνδυασμό με τις διαφορετικές νοοτροπίες, τα διαφορετικά πρότυπα ανάπτυξης των χωρών και τις ιστορικές συγκυρίες, οδήγησαν στην δημιουργία μια ανομοιογενούς Ένωσης με μεγάλες ανισότητες στα επίπεδα ανάπτυξης αλλά και στους περισσότερους τομείς της καθημερινής ζωής των Ευρωπαίων. Σαν αποτέλεσμα, έχουμε μια ένωση πολιτών με διαφορετικές δυνατότητες και ευκαιρίες για ευημερία, γεγονός που κατά την γνώμη μου υπονομεύει την ενότητα του οράματος «Ενωμένη Ευρώπη».

Η συγκεκριμένη εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου, ως διπλωματική εργασία για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου. Σκοπός της εργασίας είναι η προσπάθεια καταγραφής της τάσης των ανισοτήτων μεταξύ των χωρών και των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περίοδο 1991-1996 και η συσχέτιση των ανισοτήτων με τα χαρακτηριστικά απασχόλησης κάθε περιφέρειας. Η εργασία χωρίζεται σε δύο ενότητες: Τα δύο πρώτα κεφάλαια είναι εισαγωγικά. Στο Πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια πολύ σύντομη αναφορά των θεωριών που εξετάζουν τις περιφερειακές ανισότητες, καθώς και των αιτίων και των συνεπειών των ανισοτήτων. Στο Δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η πορεία των ανισοτήτων στη Ευρώπη, όπως έχει παρουσιαστεί στις περιοδικές εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής καθώς και τα αίτια των ανισοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται πολύ συνοπτικά οι βασικοί άξονες και στόχοι της Περιφερειακής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και τα βασικά όργανα άσκησης πολιτικής. Οι αναφορές που γίνονται στα δύο πρώτα κεφάλαια είναι πολύ σύντομες διότι ο βασικός στόχος της εργασίας είναι η εφαρμογή των δεικτών μέτρησης και η εξαγωγή συμπερασμάτων από τα αποτελέσματά τους και όχι η παρουσίαση θεωριών ή η ανάλυση της Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής.

Η δεύτερη ενότητα της εργασίας είναι το εμπειρικό κομμάτι. Στο Τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικά οι στόχοι της εργασίας, η περιφερειακή διαμέριση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι περιφέρειες που χρησιμοποιούνται στην μέτρηση των ανισοτήτων, που ακολουθεί στο επόμενο κεφάλαιο. Στο Τέταρτο

κεφάλαιο λοιπόν επιχειρείται η μέτρηση των ανισοτήτων, με την χρήση στατιστικών μέτρων και εργαλείων μέτρησης που χρησιμοποιούνται ευρέως στην Περιφερειακή Ανάλυση. Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται οι ακραίες περιπτώσεις περιφερειών (25 υψηλότερες και 25 χαμηλότερες), σε σχέση με το εισόδημα τους, την παραγωγικότητα και τα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας. Τα στατιστικά μέτρα που εφαρμόζονται είναι η τυπική απόκλιση (σ), ο συντελεστής μεταβλητότητας (CV), ο σταθμισμένος συντελεστής μεταβλητότητας (WCV) και ο συντελεστής GINI. Εκτός όμως από αυτά τα μέτρα υπολογίζονται και οι Δείκτες Συμμετοχής, Ειδίκευσης, Εγκατάστασης και Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης χρησιμοποιώντας στοιχεία απασχόλησης, με σκοπό την σκιαγράφηση του προφίλ απασχόλησης της Ευρώπης. Τέλος, σε αυτό το κεφάλαιο υπολογίζεται και ο Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής Απασχόλησης με σκοπό της εξακρίβωση των δυνατοτήτων ανάπτυξης των περιφερειών, μέσω των εξαγωγών.

Στο Πέμπτο κεφάλαιο εφαρμόζεται η Ανάλυση Απόκλισης-Συμμετοχής, με στοιχεία απασχόλησης, ούτως ώστε να εξακριβωθούν τα προβλήματα των περιφερειών και τα προτεινόμενα μέτρα ανάπτυξης. Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται και ταξινόμηση των περιφερειών σύμφωνα με τα κριτήρια Boudeville.

Στο Έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της εργασίας με την βοήθεια χαρτών που παρατίθενται στο τέλος της εργασίας. Σκοπός των χαρτών είναι η απεικόνιση των ανισοτήτων σε χωρικό επίπεδο και η παρουσίαση πόλων ή ομάδων που δημιουργούνται στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η παρούσα μελέτη δεν φιλοδοξεί να αποτελέσει εγχειρίδιο απόλυτης παρουσίας των ανισοτήτων στην Ευρώπη. Είναι απλά μια άσκηση εφαρμογής των μέτρων Περιφερειακής Ανάλυσης. Εξάλλου οι περιορισμοί που τίθενται από την διαθεσιμότητα των στατιστικών στοιχείων επιτρέπουν της εξαγωγή συμπερασμάτων μόνο μέχρι το έτος 1996.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ.Α.Παπαδασκαλόπουλο που ως επιβλέπων της συγκεκριμένης εργασίας βοήθησε σημαντικά με τις παρατηρήσεις του σχετικά με την μεθοδολογία που ακολουθήθηκε. Σημαντική βοήθεια προσέφερε και ο γραφίστας Καλοφωλιάς Ευγένιος που είχε την επιμέλεια των χαρτών και της μορφής της εργασίας και τον ευχαριστώ πολύ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ -ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ -Η ΑΝΑΓΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥΣ.

1.0 Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τις περιφερειακές ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση επιλεγμένη περίοδο, 1990-1996. Σκοπός της εργασίας, είναι η μέτρηση των ανισοτήτων ή μάλλον η προσπάθεια εξακρίβωσης της τάσης των ανισοτήτων καθώς και η παρουσίαση των profiles των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η ομαδοποίηση τους. Πριν όμως την μέτρηση και την παρουσίαση των αποτελεσμάτων, θεωρείται σκόπιμο να γίνει μια σύντομη παρουσίαση των κύριων θεωρητικών προσεγγίσεων για τις περιφερειακές ανισότητες και για την περιφερειακή ανάπτυξη. Έτσι λοιπόν σε αυτό το πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια παρουσίαση θεωριών που προσπαθούν να εξηγήσουν τις περιφερειακές ανισότητες και θεωριών που προτείνουν λύσεις που θα οδηγήσουν στην περιφερειακή ανάπτυξη.

1.1 Θεωρητική προσέγγιση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Η ύπαρξη περιφερειακών χωρικών ανισοτήτων αποτελεί μια ιστορική βεβαιότητα. Με την έλευση της Βιομηχανικής Επανάστασης οι ανισότητες αυξάνονται μέχρι και την σημερινή εποχή και δημιουργούν περιφερειακά προβλήματα. “Είναι εύκολο να διαπιστώσει κανείς τα περιφερειακά προβλήματα αλλά δύσκολο να τα προσδιορίσει με ακρίβεια”.¹ Η κύρια δυσκολία δεν έγκειται στον εντοπισμό και στον προσδιορισμό των προβλημάτων αλλά στην ερμηνεία και στην επίλυση τους.² Τα περιφερειακά προβλήματα αφορούν την ύπαρξη και την διατήρηση μεγάλων ανισοτήτων μεταξύ περιοχών της ίδιας χώρας ως προς το εισόδημα, τα επίπεδα απασχόλησης και την παραγωγικότητα. Οι ανισότητες αυτές δημιουργούνται από τους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομικής δραστηριότητας. Περιοχές υψηλότερου εισοδήματος είναι κατά κανόνα αυτές στις οποίες βρίσκονται στα κέντρα του πληθυσμού της κυβέρνησης και της βιομηχανίας.³

¹ Robson P., (1987), “The Economics of International Integration”, London, Allen & Unwin.

² Τσούκαλης Λ., 1998, “Η νέα Ευρωπαϊκή Οικονομία στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα” Αθήνα, εκδ. Παπαζήση.

³ Χυτήρης Θ., 1993, “Τα Οικονομικά της Ευρωπαϊκής Κοινότητας”, Θεσσαλονίκη εκδ. Παρατηρητής.

Η οικονομική θεωρία δεν ασχολήθηκε από πάντα με τις οικονομικές ανισότητες στην χωρική τους διάσταση. Η νεοκλασική οικονομική θεωρία αντιμετώπιζε τις περιφερειακές ανισότητες ως μια βραχυχρόνια κατάσταση. Οι υπέρμαχοι της νεοκλασικής προσέγγισης της οικονομίας αντιμετωπίζουν την χωρική ασυμμετρία της αναπτυξιακής διαδικασίας σαν ένα βραχυχρόνιο πρόβλημα προσαρμογής που θα εξαφανιστεί με την ελεύθερη και απρόσκοπτη λειτουργία της αγοράς.⁴

Οι οικονομικές θεωρίες περιφερειακής ανάπτυξης που προσπαθούν να ερμηνεύσουν την δημιουργία των περιφερειακών ανισοτήτων μπορούν να ομαδοποιηθούν σύμφωνα με την ομαδοποίηση που προτείνει ο S.Holland.⁵ Οι θεωρίες αυτοεξισορόπησης-ανάπτυξης, είναι οι θεωρίες που ασπάζονται την νεοφιλελεύθερη άποψη περί ανισοτήτων που παρουσιάστηκε παραπάνω. Σύμφωνα με τις θεωρίες ανισορροπίας-υπανάπτυξης, οι περιφερειακές ανισότητες οφείλονται στην διαφορετική κατανομή και διάταξη στον χώρο των συντελεστών της παραγωγής (κεφάλαιο, Εργασία). Μάλιστα, αυτές οι θεωρίες υποστηρίζουν ότι οι αυτές οι ανισότητες προάγουν και την ανάπτυξη. Η ανάπτυξη προκαλείται από την ανακατανομή των παραγωγικών πόρων και την συνεχή μετακίνηση των συντελεστών ενδοπεριφερειακά και διαπεριφερειακά.⁶ Οι θεωρίες υποστηρίζουν ότι οι ανισότητες που προκαλούνται, θα διορθωθούν αυτόματα μέσα από την ελεύθερη και απρόσκοπτη λειτουργία της αγοράς και την ελεύθερη μετακίνηση των συντελεστών παραγωγής. Η κρατική παρέμβαση όχι μόνο δεν είναι αναγκαία, αλλά και επικίνδυνη.

Οι θεωρίες ανισορροπίας-υπανάπτυξης υποστηρίζουν ότι οι περιφερειακές ανισότητες είναι βαθιά ριζωμένες στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και τείνουν να διευρύνονται με την ελεύθερη λειτουργία της αγοράς.⁷ Αυτές οι θεωρίες έχουν στο επίκεντρο τους διάφορες μορφές δυσλειτουργίας των αγορών, οι οποίες αποκλίνουν σημαντικά από τις υποθέσεις των νεοκλασικών οικονομικών μοντέλων. Έτσι θεωρούν την κρατική παρέμβαση απαραίτητη για την επίλυση των περιφερειακών ανισοτήτων.

⁴ Κόνσολας Ν., (1997) "Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική", Αθήνα εκδ. Παπαζήση.

⁵ Holland S., (1976): Capital versus the regions, Macmillan Press, London σελ.1-60.

⁶ Ανδρικοπούλου Ε., (1995), "Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση-Η εξέλιξη της Περιφερειακής πολιτικής από την συνθήκη τη Ρώμης έως το Maastricht", Αθήνα, Εκδ. Θεμέλιο.

⁷ Λαμπριανίδης Λ., (1992) "Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας" Θεσσαλονίκη εκδ. Παρατηρητής.

Η δεύτερη διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων θεωριών, είναι ότι οι θεωρίες ανισορροπίας- υπανάπτυξης, θεωρούν την οικονομική ανάπτυξη όχι μόνο ως οικονομική μεγέθυνση αλλά και ως ποιοτική ανάπτυξη. Έτσι για τις θεωρίες αυτές, περιφερειακές ανισότητες σημαίνουν και οι διαφορές στην τεχνολογία, στους θεσμούς και στην παραγωγική διάρθρωση. Οι θεωρίες άνισης περιφερειακής ανάπτυξης τονίζουν επίσης ότι η ανάπτυξη ξεκινά σε ορισμένα κέντρα και έπειτα διαχέεται. Αυτό που υποστηρίζεται είναι ότι δεν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να αναμένουμε την επίλυση των προβλημάτων μέσω της ελεύθερης αλληλεπίδρασης των δυνάμεων της αγοράς.⁸ Χωρίς τις απαραίτητες διαρθρωτικές κυβερνητικές παρεμβάσεις και την εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής οι ανισότητες θα μειώνονται.

Οι κύριοι εκπρόσωποι θεωριών ανισορροπίας-υπανάπτυξης είναι οι θεωρίες της σωρευτικής αιτιότητας (Myrdal, 1969), των πόλων ανάπτυξης (Perroux, Boudeville), της εσωτερικής αποικίας, των φαύλων κύκλων, η θεωρία της εξάρτησης, η θεωρία της συνάρθρωσης των τόπων παραγωγής. Καθώς και διάφορες Μαρξιστικές προσεγγίσεις που διατυπώθηκαν G.Frank(1969), S.Amin(1976). P.Baran(1977). Οι θεωρίες αυτοεξίσορρόπησης-ανάπτυξης έχουν σαν κύριο εκπρόσωπο τους την θεωρία της εξαγωγικής βάσης, την θεωρία της έλλειψης-αφθονίας των φυσικών πόρων, την θεωρία του δυϊσμού καθώς και των θεωριών της τομεακής διάρθρωσης.⁹

Εκτός των θεωριών περιφερειακής ανάπτυξης που παρουσιάστηκαν μέχρι αυτό το σημείο, υπάρχουν και άλλες, πιο νέες θεωρίες οι οποίες κρίνεται σωστότερο να παρουσιαστούν ξεχωριστά μιας και πρόκειται για πιο νέες ιδέες στην ερμηνεία και κυρίως στην αντιμετώπιση της περιφερειακής ανάπτυξης. Αυτές οι θεωρίες είναι οι θεωρίες των Krugman και Porter, η θεωρία του David Landes το μοντέλο της ενδογενούς ανάπτυξης και η αναπτυξιακή στρατηγική που είναι βασισμένη στην καινοτομία και στην σύγχρονη τεχνολογία.

⁸ Τσούκαλης Λ., 1998, "Η νέα Ευρωπαϊκή Οικονομία στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα" Αθήνα, εκδ. Παπαζήση.

⁹ Για αναλυτική παρουσίαση των θεωριών Περιφερειακής Ανάπτυξης βλέπε: Ανδρικοπούλου (1984-1988), Κόνσολας(1997), Καζάκος (1984), Λαμπριανίδης(1992).

Η ανάδειξη των τοπικών στοιχείων που διαφοροποιούν την οικονομική φυσιογνωμία μιας περιφέρειας σαν παράγοντα ανάπτυξης είναι η βασική ιδέα της θεωρίας της ενδογενούς ανάπτυξης.¹⁰

Το καινοτομικό υπόδειγμα αναπτύχθηκε από την ομάδα ερευνών GREMI και είναι γνωστό ως πρότυπο του “καινοτομικού περιβάλλοντος”. Το πρότυπο αυτό εντάσσεται στα πλαίσια της γενικότερης στρατηγικής της ενδογενούς ανάπτυξης, γιατί στηρίζεται σε καινοτομικές διαδικασίες και όχι στην αποτελεσματικότητα των συντελεστών παραγωγής. Το υπόδειγμα αυτό αποτέλεσε την βάση δημιουργίας των σύγχρονων δικτύων αλληλεξάρτησης και συνεργασίας περιφερειών διαφορετικού βαθμού ανάπτυξης με στόχο την μεταφορά τεχνολογίας και την παραγωγή καινοτομικών προϊόντων.¹¹

Η θεωρίες των Krugman(1991) και Porter (1990) είναι νέες θεωρίες ανάπτυξης και διερεύνησης περιφερειακών ανισοτήτων. Κατά τον Porter , η απομόνωση και η έλλειψη ανταγωνιστικών προκλήσεων και καινοτομικών πρωτοβουλιών οδηγούν στην καθυστέρηση και την στασιμότητα. Κατά τον Krugman η αλληλεπίδραση των εξωτερικών οικονομιών κλίμακας και του μεταφορικού κόστους εξηγούν την συγκέντρωση και τον σχηματισμό “κέντρων” και “περιφερειών” και συνεπώς των ανισοτήτων.¹²

Τέλος μια σύγχρονη θεωρία που έχει ως στόχο την διερεύνηση των ανισοτήτων είναι η θεωρία του Ντειβιντ Λάντες που παρουσιάζεται στο βιβλίο του “Ο πλούτος και η φτώχεια των εθνών”. Ο Ντειβιντ Λάντες κάνει μια έρευνα για να απαντήσει στο ερώτημα γιατί ορισμένα έθνη είναι πλούσια και ορισμένα είναι φτωχά. Κατά τον Λάντες, οι λόγοι που η Ευρώπη αποτέλεσε τον βασικό κινητήρα του ευρωκεντρισμού δεν είναι γεωγραφικοί ή μόνο γεωγραφικοί. Πάνω από όλα είναι πολιτισμικοί. Η ανάπτυξη της Ευρώπης προήλθε από την θέσπιση του δικαιώματος της ιδιοκτησίας και από μια συγκεκριμένη στάση των ελίτ απέναντι στο πρόβλημα της προσφοράς. Οι ευρωπαϊκές ελίτ κατανόησαν και υιοθέτησαν την έννοια της παραγωγικότητας. Και κατανόησαν επίσης ότι η εξουσία έχει νόημα μόνο όταν μοιράζεται. Δεν νοείται ανάπτυξη χωρίς να έχουν οι άνθρωποι το δικαίωμα να αναπτύσσονται και να αποφασίζουν μόνοι τους για τις βασικές επιλογές της ζωής τους. Σε ότι αφορά τον πλούτο υπάρχουν δύο προβλήματα. Το ένα είναι ότι ορισμένοι άνθρωποι μαθαί-

¹⁰ Barquero

¹¹ Κόνσολας Ν., (1997) “Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική”, Αθήνα εκδ. Παπαζήση.

νουν και άλλοι όχι. Κατά συνέπεια, οι ανισότητες ανάμεσα στα έθνη θα συνεχιστούν και θα ενταθούν. Η απάντηση του ανεπτυγμένου κόσμου όμως δεν μπορεί να είναι απλά η συνεργασία. Για να συνεχίσει η Δύση να είναι πλούσια έχει συμφέρον να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο του υπόλοιπου κόσμου. Αλλιώς θα γεμίσει με φτωχούς.¹³

Με την παρουσίαση και της θεωρίας του David Landes τελειώνει αυτή η σύντομη παρουσίαση κάποιων θεωριών περιφερειακής ανάπτυξης και διερεύνησης των περιφερειακών ανισοτήτων. Η αναφορά βέβαια στις διάφορες ομάδες θεωριών είναι πολύ σύντομη. Ο σκοπός όμως της εργασίας δεν είναι η ανάλυση των θεωριών.

1.2 Αίτια –Συνέπειες Περιφερειακών Ανισοτήτων.

Για την διερεύνηση της πολυμορφίας του περιφερειακού προβλήματος χρησιμοποιούνται τέσσερα κριτήρια.¹⁴

- Το πρώτο κριτήριο είναι το “ειδολογικό” κριτήριο. Με αυτό το κριτήριο, οι ανισότητες παίρνουν την μορφή άνισων ευκαιριών. Οι ευκαιρίες αυτές μπορούν να είναι οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή και πολιτικές ευκαιρίες. Δεν εξαντλείται όμως η διάκριση των ανισοτήτων με τις παραπάνω κατηγορίες.

- Το “χωροταξικό κριτήριο” προσδιορίζει την περιφερειακή ασυμμετρία όπως εκδηλώνεται με τις ανισότητες 1)Ανάμεσα στις πόλεις και τους μικρότερους οικισμούς 2)Ανάμεσα στη πρωτεύουσα και τις άλλες πόλεις και 3)Ανάμεσα στις διαφορετικές περιφέρειες μιας χωρικής ενότητας.

- Για την άσκηση της περιφερειακής πολιτικής, είναι πολύ σημαντικό το “αναπτυξιακό” κριτήριο (επίπεδο ανάπτυξης ή ένταση προβληματικότητας) γιατί αυτό επιτρέπει να εκφρασθούν ποιοτικά και ποσοτικά τα όρια των ανισοτήτων που όταν ξεπερασθούν δημιουργείται το περιφερειακό πρόβλημα. Η διαμόρφωση του αναπτυξιακού κριτηρίου και των ορίων των περιφερειακών ανισοτήτων γίνεται μέσα στο σύστημα των σκοπών της Οικονομικής Πολιτικής που προσδιορίζονται από την ισότητα ή δικαιοσύνη και την αποτελεσματικότητα. Αναφορικά λοιπόν με κάποιο επίπεδο ισότητας ή κάποιο επίπεδο αποτελεσματικότητας αξιολογείται η ένταση του περιφερειακού προβλήματος.

¹² Κόνσολας Ν., (1997) “Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική”, Αθήνα εκδ. Παπαζήση.

¹³ Εφημερίδα “ΤΑ ΝΕΑ” Παρασκευή, 12/11/1999.

¹⁴ Κόνσολας Ν., (1997) “Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική”, Αθήνα εκδ. Παπαζήση.

•Κατά την δεκαετία του 90 ιδιαίτερη σημασία απέκτησε το τέταρτο κριτήριο, το “Κλαδικό” διότι συνδέεται με την διαδικασία της αναδιάρθρωσης της οικονομίας και της Παγκοσμιοποίησης των αγορών που προκάλεσε την διαφοροποίηση της πόλωσης και τον διαχωρισμό αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων περιοχών. Έτσι η εμφάνιση διαφόρων εκδηλώσεων όπως η ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα, η εμφάνιση των φαινομένων της διαρθρωτικής οπισθοδρόμησης, η αύξηση σε προωθημένες εξειδικεύσεις του εργατικού δυναμικού και η ταυτόχρονη αύξηση της ανεργίας, δημιουργούν φθίνουσες περιοχές με γοργούς ρυθμούς αρνητικής μεταβολής των δεικτών ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας.

Τα αίτια του περιφερειακού προβλήματος, συνθέτουν ένα πολύπλοκο σύστημα πολιτικό-οικονομικό-κοινωνικών παραγόντων που διαμορφώνεται ιστορικά ως μια μακρόχρονη λειτουργική σχέση ανάμεσα σε άνισου μεγέθους χωρικές μονάδες. Οι πιο σημαντικοί παράγοντες που προκαλούν τις περιφερειακές ανισότητες έχουν σχέση με τις ατέλειες και τις αδυναμίες του μηχανισμού της αγοράς, με την άνιση κατανομή των φυσικών πόρων, με το θεσμικό πλαίσιο της οργάνωσης του κράτους, με την δομή της οικονομίας της περιφέρειας και την κλαδική της διάρθρωση. Αναλυτικότερα¹⁵ τα κυριότερα αίτια δημιουργίας περιφερειακών ανισοτήτων είναι:¹⁶

i. Γεωγραφικοί παράγοντες: Η φτώχεια μιας περιφέρειας σε φυσικούς πόρους και πρώτες ύλες αποτελεί αρνητικό γεωγραφικό παράγοντα για την ανάπτυξη της. Η απόσταση επίσης μιας περιφέρειας από τα αναπτυγμένα κέντρα μιας χώρας τόσο όσο να την απομονώνει γεωγραφικά, είναι ένα σημαντικό αίτιο δημιουργίας περιφερειακών ανισοτήτων.

ii. Η δομή της οικονομίας των περιφερειών: Η κλαδική διάρθρωση της οικονομίας των περιφερειών αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στην διαχρονική εξέλιξη του περιφερειακού τους προβλήματος. Οι περιφέρειες που εξειδικεύονται σε παραδοσιακούς κλάδους παραγωγής ή σε έναν μόνο κλάδο αντιμετωπίζουν προβλήματα σε ενδεχόμενη αλλαγή των προτύπων ζήτησης. Άμεση συνέπεια για αυτές τις πε-

¹⁵ Αίτια περιφερειακών ανισοτήτων παρουσιάζονται και πιο πάνω με την παρουσίαση των θεωριών Περιφερειακής Ανάπτυξης.

¹⁶ Κόνσολας Ν., (1997) “ Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική”, Αθήνα εκδ. Παπαζήση.

ριφέρειες είναι η αύξηση του ποσοστού ανεργίας τους και η μείωση των ρυθμών ανάπτυξης τους.

iii. Η χαμηλή σχετική κινητικότητα εργασίας και κεφαλαίου: Το κοινωνικό κόστος της εργασίας και του κεφαλαίου είναι μεγάλο. Η μετακίνηση της εργασίας προκαλεί κοινωνικά προβλήματα και στις περιφέρειες προέλευσης αλλά πολλές φορές και στις περιφέρειες προορισμού. Και η κινητικότητα του κεφαλαίου είναι ατελής. Η χαμηλή κινητικότητα του κεφαλαίου και της εργασίας στον χώρο και η μακρόχρονη περίοδος που απαιτείται για την βελτίωση του επιπέδου περιφερειακής ανάπτυξης των προβληματικών περιφερειών αποτελούν μια ομάδα παραγόντων που προκαλούν περιφερειακές ανισότητες στο εισόδημα και την απασχόληση.

iv. Θεσμικοί Παράγοντες: Το θεσμικό πλαίσιο ενός κράτους είναι ένα σημαντικό αίτιο που μπορεί να οδηγήσει σε περιφερειακές ανισότητες. Οι περιορισμένες εξουσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης και η περιορισμένη αποκέντρωση αποτελούν αναμφισβήτητο αίτιο δημιουργίας περιφερειακών ανισοτήτων.

v. Πολιτικοί παράγοντες: Οι πολιτικές αποφάσεις και οι ιστορικές συγκυρίες(πόλεμοι κ.λ.π.) μπορούν να αποδειχτούν πολύ σημαντικά αίτια δημιουργίας περιφερειακών ανισοτήτων.

vi. Πολιτιστικοί Παράγοντες: Διάφοροι πολιτιστικοί παράγοντες μπορούν να σταθούν εμπόδιο στην αναπτυξιακή διαδικασία και να οδηγήσουν στην δημιουργία περιφερειακών ανισοτήτων. Στις παραδοσιακές κοινωνίες των αναπτυσσόμενων χωρών διάφοροι πολιτιστικοί και ψυχολογικοί παράγοντες αποτελούν αξεπέραστα εμπόδια στην αναπτυξιακή διαδικασία .

vii. Εξωτερικές οικονομίες: Οι Εξωτερικές οικονομίες που δημιουργούνται στις ευημερούσες περιφέρειες αποτελούν παράγοντα προσέλκυσης και προσανατολισμού της εγκατάστασης των επιχειρήσεων στις ευημερούσες περιφέρειες, με άμεση συνέπεια την δημιουργία μεγαλύτερων περιφερειακών ανισοτήτων.

viii. Περιβαλλοντικοί Παράγοντες: Οι διαφορές μεταξύ του φυσικού περιβάλλοντος μεταξύ των περιφερειών σε συνδυασμό με τις κλιματολογικές συνθήκες δημιουργούν την “Περιβαλλοντική Εικόνα” για κάθε περιφέρεια. Αυτή η περιβαλλοντική εικόνα μπορεί να αποτελέσει παράγοντα προσέλκυσης επενδύσεων , επιστη-

μονικών πάρκων, ερευνητικών κέντρων σε κάποιες περιφέρειες ή και να αποτελέσει αρνητικό παράγοντα για κάποιες άλλες.

ix. Έλλειψη Διάχυσης καινοτομικών δραστηριοτήτων: Οι περιφερειακές διαφορές στην καινοτομική δραστηριότητα επηρεάζουν την ένταση του περιφερειακού προβλήματος και πολλές φορές αποτελούν τον πυρήνα του.

x. Εξωτερικός Έλεγχος: Περιφερειακό πρόβλημα μπορεί και να δημιουργηθεί σε μια περιφέρεια από την λήψη αποφάσεων από επιχειρήσεις που βρίσκονται εκτός της περιφέρειας. Οι αποφάσεις που βασίζονται στην μη γνώση των τοπικών χαρακτηριστικών μιας περιφέρειας μπορεί να δημιουργήσουν περιφερειακό πρόβλημα.

xi. Περιορισμένη Επιχειρηματική Πρωτοβουλία: Η έλλειψη πρωτοβουλιών από τοπικούς επιχειρηματίες και η έλλειψη επιχειρηματικού κλίματος σε μια περιφέρεια είναι υπεύθυνοι παράγοντες για την δημιουργία περιφερειακού προβλήματος.

Οι περιφερειακές ανισότητες έχουν σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες.¹⁷ Οι δεσμοί μέσω του εμπορίου και των μετακινούμενων συντελεστών της παραγωγής ανάμεσα στις περιφέρειες μιας χωρικής ενότητας σημαίνει ότι τα οικονομικά προβλήματα ορισμένων περιφερειών μεταδίδονται σε άλλες περιφέρειες επηρεάζοντας έτσι την συνολική οικονομία μιας χωρικής ενότητας, όπως για παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η περιφερειακή ανεργία, οι οικονομικές ανισορροπίες και ανισότητες και η εκτεταμένη συγκέντρωση της οικιστικής, βιομηχανικής και εμπορικής δραστηριότητας σε μεγάλα αστικά κέντρα, προκαλούν μεγάλο κόστος στην κοινωνία. Πιο αναλυτικά, άλλες σημαντικές συνέπειες των περιφερειακών ανισοτήτων είναι :¹⁸

- Οι Περιφερειακές Οικονομικές Ανισότητες οδηγούν σε υψηλότερο ποσοστό ανεργίας από το ποσοστό το οποίο θα υπήρχε αν οι οικονομικές ανισότητες ήταν λιγότερο σημαντικές.

- Οι περιφερειακές ανισότητες δημιουργούν σημαντικές πληθωριστικές πιέσεις.

- Οι περιφερειακές ανισότητες οδηγούν στην μη-βέλτιστη χρήση των εθνικών παραγωγικών πόρων.

¹⁷ Χυτήρης Θ., 1993, "Τα Οικονομικά της Ευρωπαϊκής Κοινότητας", Θεσσαλονίκη εκδ. Παρατηρητής.

Οι πιο σημαντικές συνέπειες και οι λόγοι που οδηγούν στην ανάγκη αντιμετώπισης του περιφερειακού προβλήματος μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες:¹⁹ Οικονομικοί, Κοινωνικοπολιτικοί και Περιβαλλοντικοί. Παρακάτω ακολουθεί σύντομη παρουσίαση των λόγων αυτών.

Α) Οικονομικοί Λόγοι.

i. Διόρθωση της Ανεπάρκειας των δυνάμεων της Αγοράς: Ο μηχανισμός της αγοράς δεν διορθώνει τις περιφερειακές ανισότητες όπως αναλύθηκε και παραπάνω στην παρουσίαση των θεωριών. Η παρέμβαση λοιπόν του κράτους είναι επιβεβλημένη όχι μόνο για λόγους σωστής λειτουργίας της οικονομίας αλλά και κοινωνικούς λόγους.

ii. Πλήρης Απασχόληση των συντελεστών της παραγωγής ή πρόληψη της υποαπασχόλησης τους: Η ύπαρξη αναξιοποίητων πόρων έχει ως συνέπεια την μείωση της εγχώριας παραγωγής, την αύξηση της ανεργίας και την υποαπασχόληση του εργατικού δυναμικού. Συνεπώς η παρέμβαση του κράτους είναι επιβεβλημένη.

iii. Οικονομική Μεγέθυνση των πόρων και ανακατανομή τους: Η αύξηση της απασχόλησης προκαλεί και την οικονομική μεγέθυνση. Η άσκηση της περιφερειακής πολιτικής όμως είναι απαραίτητη για να εξασφαλίζεται η αριστοποίηση της κατανομής μεταξύ των τομέων και των περιφερειών.

iv. Πρόληψη πληθωριστικών πιέσεων: Γενικά μπορεί να υποστηριχτεί ότι όσο μεγαλύτερες είναι οι περιφερειακές ανισότητες, τόσο μεγαλύτερη είναι η ροπή προς αυξημένα ποσοστά πληθωρισμού. “Οι περιφερειακές ανισορροπίες δημιουργούν πληθωρισμό ή διευρύνουν και διαχέουν τις πληθωριστικές πιέσεις που έχουν την αρχή τους αλλού”.²⁰

v. Χωροθέτηση των επιχειρήσεων: Η άριστη χωροθέτηση μιας επιχείρησης με βάση μόνο κριτήρια μεγιστοποίησης του κέρδους μπορεί να μην συμβαδίζει με τους στόχους της περιφερειακής ισότητας. Για αυτό τον λόγο είναι απαραίτητη η ε-

¹⁸ Artis M.J.-Lee N., (ed) (1994) “The Economics of the European Union and Analysis”, Oxford University Press, Oxford.

¹⁹ Κόνσολας Ν., (1997) “ Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική”, Αθήνα εκδ. Παπαζήση.

²⁰ Vanhove & Klaasen, (1987) “Regional Policy: A European Approach”, Aldershot: Avebury.

πέμβαση του κράτους στην διαδικασία λήψης αποφάσεων για την χωροθέτηση της βιομηχανίας.

vi. Το κόστος συμφόρησης των αστικών κέντρων: Η υπερβολική συγκέντρωση βιομηχανιών, πληθυσμού και γενικότερα δραστηριοτήτων σε έναν οικιστικό ιστό προκαλεί πολύ μεγάλο κόστος στις πόλεις. Αυτό είναι το κόστος συμφόρησης των αστικών κέντρων που η τιμή του εξαρτάται από τον αριθμό των κατοίκων.

vii. Ενίσχυση της συνοχής των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η οικονομική και κοινωνική συνοχή μεταξύ των περιφερειών δημιουργεί κοινωνική ευημερία. Για αυτό τον λόγο η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων αποτελεί τον βασικότερο στόχο της περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Β) Κοινωνικό-Πολιτικοί λόγοι.

i. Περιφερειακή ανεργία: Η περιφερειακή ανεργία προέρχεται από την μειωμένη ζήτηση εργασίας σε εθνικό επίπεδο και από τις σοβαρές επιπτώσεις της ύφεσης ή τις διαρθρωτικές διαταραχές της οικονομίας ορισμένων περιφερειών. Είναι αναγκαία η άσκηση πολιτικής για την αντιμετώπιση της περιφερειακής ανεργίας καθώς η έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης προκαλεί οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, που οξύνουν το περιφερειακό πρόβλημα σε μια χώρα.

ii. Δίκαιη διανομή του εισοδήματος: Η μη ίση διανομή του εισοδήματος μεταξύ κάποιων περιφερειών μιας χωρικής ενότητας επιτείνει τις ήδη υπάρχουσες περιφερειακές ανισότητες.

iii. Ενίσχυση των κοινωνικών και πολιτιστικών περιφερειακών προτύπων: Κάθε περιφέρεια χαρακτηρίζεται από μια “ταυτότητα”. Η διατήρηση και ενίσχυση της περιφερειακής ταυτότητας επιβάλλει την άσκηση πολιτικής από το κράτος.

iv. Πολιτική οργάνωση και ενεργοποίηση της συμμετοχής του πληθυσμού.

Γ) Περιβαλλοντικοί Λόγοι.

i. Προστασία και απορρύπανση του περιβάλλοντος: Οι περιφέρειες οι οποίες χαρακτηρίζονται από μεγάλες συγκεντρώσεις επιβαρύνουν το περιβάλλον σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από τις μη κορεσμένες περιοχές. Έτσι η περιφερειακή πολι-

τική του κράτους και οι προσπάθειες για αποκέντρωση έχουν και σαν σκοπό την διαφύλαξη του περιβάλλοντος.

ii. Βιώσιμη (αειφόρος) ανάπτυξη: Η επίτευξη του αντικειμενικού σκοπού της κοινωνικής ευημερίας επιβάλλει τον σχεδιασμό της κατάλληλης πολιτικής έτσι ώστε να συμβάλλει στην βιώσιμη ανάπτυξη στον χώρο.

Μετά την πολύ σύντομη παρουσίαση των συνεπειών των περιφερειακών ανισοτήτων καθώς και των λόγων για τους οποίους οι περιφερειακές ανισότητες πρέπει να καταπολεμηθούν από το κράτος, τελειώνει αυτό το πρώτο εισαγωγικό κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Οι αναφορές στις θεωρίες που προσπαθούν να διερευνήσουν τα αίτια της δημιουργίας περιφερειακών ανισοτήτων, στις διάφορες στρατηγικές περιφερειακής ανάπτυξης, όπως και στα αίτια και στις συνέπειες των περιφερειακών ανισοτήτων είναι πολύ σύντομες και καθόλου αναλυτικές. Αυτό γίνεται διότι σκοπός της εργασίας μου δεν είναι η θεωρητική διερεύνηση των ανισοτήτων αλλά η προσπάθεια μέτρησης των με την χρησιμοποίηση εμπειρικών δεικτών. Η εφαρμογή των δεικτών και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται εκτενώς σε επόμενο κεφάλαιο. Πριν από αυτά όμως προηγείται μια σύντομη παρουσίαση της Περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και των περιφερειακών ανισοτήτων της Ευρώπης, όπως αυτές περιγράφονται στις διάφορες εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

2.0 Εισαγωγή.

Σε αυτό το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας θα εξεταστούν οι ανισότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θα εξεταστούν τα αίτια των περιφερειακών ανισοτήτων ειδικά για τη Ευρωπαϊκή Ένωση, και τα χαρακτηριστικά των περιφερειακών ανισοτήτων όπως αυτά παρουσιάζονται στις διάφορες εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τέλος θα ακολουθήσει και μια σύντομη επισκόπηση της περιφερειακής πολιτικής που εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Ένωση για την καταπολέμηση των περιφερειακών ανισοτήτων.

2.1 Περιφερειακές Ανισότητες στην Ευρώπη.

Οι περιφερειακές ανισότητες -οι σημαντικές διαφορές που υπάρχουν στα επίπεδα ανάπτυξης μεταξύ των περιφερειών- αποτελούν ένα σημαντικό εμπόδιο στην συγκρότηση του ενιαίου Ευρωπαϊκού χώρου. Καθώς προχωρά η διαδικασία ολοκλήρωσης της Κοινότητας , η εσωτερική αγορά και η οικονομική και νομισματική ένωση, οι ανισότητες αναδεικνύονται “κρίσιμες τόσο σε οικονομικό επίπεδο , επειδή η διαδικασία ολοκλήρωσης δημιουργεί πρόσθετα προβλήματα προσαρμογής στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, όσο και σε πολιτικό επίπεδο, επειδή κλονίζεται η ευρύτερη κοινωνική συναίνεση και το “κοινό” αίσθημα , ότι υπάρχει κοινοτική αλληλεγγύη και ότι τελικά η συμμετοχή στην Κοινότητα μπορεί να έχει πραγματικά οφέλη για όλους.”²¹

Οι περιφερειακές ανισότητες μπορούν να πάρουν διάφορες μορφές και να μετρηθούν με διάφορους τρόπους. Τα βασικά μεγέθη που εξετάζει η Ευρωπαϊκή Ένωση για να μετρήσει τις ανισότητες είναι το εισόδημα , η παραγωγικότητα και η ανεργία. Πριν προχωρήσουμε όμως στην παρουσίαση της πορείας των ανισοτήτων βάσει των παραπάνω μεγεθών απαραίτητο είναι να γίνουν κάποιες μεθοδολογικές διευκρινίσεις. Ως εισόδημα χρησιμοποιείται το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. το οποίο προκύπτει από την διαίρεση του συνολικού Α.Ε.Π.(σε ECU) με τον συνολικό πληθυσμό. Η διαίρεση του Α.Ε.Π. με τον εργαζόμενο πληθυσμό μας δίνει την παραγωγικότητα.

Η ανεργία δίνεται ως ποσοστό των ανέργων στο συνολικό εργατικό δυναμικό ή στον ενεργό πληθυσμό (Πληθυσμός που είναι σε θέση να εργαστεί με βάση την ηλικία). Η μέτρηση των ανισοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση γίνεται συνήθως με την απλή σύγκριση των μεγεθών, των οποίων η συγκρισιμότητα επιτυγχάνεται με την αναγωγή τους στον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Μέσος Όρος=100). Σπανιότερα στις διάφορες εκθέσεις της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αξιολογεί τις ανισότητες με την χρήση κάποιων στατιστικών μέτρων όπως η τυπική απόκλιση και ο συντελεστής Gini. Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει σημαντικά την στατιστική απεικόνιση των ανισοτήτων, είναι και η χωρική διαίρεση του χώρου σε περιφέρειες. Ο αριθμός των περιφερειών καθώς και το μέγεθος τους επηρεάζουν σαφώς το τελικό αποτέλεσμα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση χωρίζει την Ευρώπη σε τρία επίπεδα (NUTS 1,2,3).²² Στις μελέτες της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αξιολογεί τις ανισότητες σε επίπεδο κρατών και σε επίπεδο περιφερειών NUTS 2. Τέλος, οι διαδοχικές διευρύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την προσχώρηση νέων κρατών -μελών, επηρεάζουν την εικόνα των διαπεριφερειακών ανισοτήτων. Η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση χωρών με τελείως διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης δείχνουν ανισότητες που διευρύνονται με την πιθανότητα τα προβλήματα μεμονωμένων περιφερειών να μην επιδεινώνονται καθόλου. Το φαινόμενο αυτό κάνει αδύνατη την διαχρονική διερεύνηση των ανισοτήτων από την συγκρότηση της Κοινότητας έως σήμερα, αφού ο συνολικός χώρος της Κοινότητας και οι μέσοι όροι των δεικτών μεταβάλλονται συνεχώς²³.

Η Ευρώπη των 15(12) χαρακτηρίζεται από μεγάλες οικονομικές ανισότητες οι οποίες δεν είναι προσωρινές. Χαρακτηριστικό των ανισοτήτων της Ευρώπης είναι ότι δείχνουν αξιοσημείωτη σταθερότητα στο πέρασμα του χρόνου. Οι διαδοχικές εκθέσεις για την κατάσταση των περιφερειών της Ευρώπης μας δείχνουν την πορεία των ανισοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύμφωνα με τις επισημάνσεις της Γ' Έκθεσης, η αύξηση της παραγωγής και του εισοδήματος κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1960 συνοδεύτηκε από διαδικασία σύγκλισης με αποτέλεσμα την μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των κρατών

²¹ Ανδρικοπούλου Ε., (1995), "Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση-Η εξέλιξη της Περιφερειακής πολιτικής από την συνθήκη τη Ρώμης έως το Maastricht", Αθήνα, Εκδ. Θεμέλιο

²² Αναλυτικότερη παρουσίαση των επιπέδων NUTS παρουσιάζεται στο επόμενο κεφάλαιο 3.

²³ Ανδρικοπούλου Ε., (1995), "Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση-Η εξέλιξη της Περιφερειακής πολιτικής από την συνθήκη τη Ρώμης έως το Maastricht", Αθήνα, Εκδ. Θεμέλιο

σε όρους εισοδήματος για την Ευρώπη των 6 χωρών.²⁴ Η δεκαετία του 1970 αντίθετα χαρακτηρίστηκε από σημαντικές αποκλίσεις και ανισότητες και η διαδικασία σύγκλισης που ξεκίνησε την δεκαετία του 1960 διακόπηκε. Η αύξηση της παραγωγής ήταν μικρή, ενώ η έκρηξη των γεννήσεων την προηγούμενη δεκαετία δημιούργησε αυξημένη ανεργία την δεκαετία του 1970. Οι ανισότητες μεταξύ των κρατών και των περιφερειών αυξήθηκαν και με τεχνητό τρόπο στην δεκαετία του 1970 με την ένταξη της Μεγάλης Βρετανίας, της Δανίας της Ιρλανδίας και το 1981 της Ελλάδας. Η Ελλάδα και η Ιρλανδία έχουν χαμηλούς δείκτες ανάπτυξης την δεκαετία του 1970 κάτι που επιτείνει τις περιφερειακές ανισότητες μεταξύ των κρατών και των περιφερειών.

Η Τέταρτη περιοδική έκθεση εκδίδεται το 1990 και διαπιστώνει ότι οι ανισότητες στα εισοδήματα, την ανεργία, τις δημογραφικές εξελίξεις, την παροχή εκπαίδευσης και κατάρτισης, την ανάπτυξη καινοτομιών εξακολουθούν να υφίστανται.²⁵ Όσον αφορά την εξέλιξη των κατά κεφαλήν εισοδημάτων κατά την δεκαετία του 1980 οι ανισότητες αυξήθηκαν ελαφρά έως το 1986, όποτε και παραμένουν στο ίδιο επίπεδο. Στον τομέα της ανεργίας οι ανισότητες εξακολουθούν να είναι μεγάλες παρά την αύξηση της απασχόλησης που σημειώθηκε στο δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας. Η όξυνση των περιφερειακών προβλημάτων και οι τάσεις απόκλισης των περιφερειακών ανισοτήτων που εμφανίζονται αυτή την περίοδο οφείλονται και σε μεγάλο βαθμό στην διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χωρίς να έχουμε πραγματική επιδείνωση των περιφερειακών προβλημάτων.²⁶

Την δεκαετία του 1990 έχουμε μια ακόμη μεγάλη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Το 1990 προσχωρεί και η Ανατολική Γερμανία στη Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την ενοποίηση της Γερμανίας. Το 1995 έχουμε και την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τριών ακόμη χωρών: Της Αυστρίας, της Σουηδίας και της Φινλανδίας. Έτσι λοιπόν στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλάζουν πάλι οι θέσεις των κρατών και των περιφερειών. Οι τρεις χώρες που προσχωρούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν υψηλά επίπεδα ανάπτυξης και διαβίωσης, κάτι που επηρεάζει αναμφισβήτητα την εικόνα των περιφερειακών ανισοτήτων μιας και ο μέσος όρος εισοδήματος αυξάνεται.

²⁴ Τρίτη Περιοδική Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

²⁵ Τέταρτη Περιοδική Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

²⁶ Kowalski L., (1989) "Major current and future regional issues in the enlarged community" στο Ανδρικοπούλου Ε., (1995), "Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση-Η εξέλιξη της Περιφερειακής πολιτικής από την συνθήκη τη Ρώμης έως το Maastricht", Αθήνα, Εκδ. Θεμέλιο

Η Πέμπτη περιοδική έκθεση²⁷ τονίζει ότι το 1991, οι ανισότητες μεταξύ των κρατών και των περιφερειών παραμένουν σημαντικές στο επίπεδο εισοδήματος παρά την μικρή μείωση των ανισοτήτων που παρατηρήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Όσον αφορά τα επίπεδα της ανεργίας, οι ανισότητες μειώθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1980, αλλά διευρύνθηκαν πάλι κατά το 1992 και το 1993. Η 1^η Έκθεση για την οικονομική και κοινωνική συνοχή εκδίδεται το 1996 και τονίζει ότι οι εισοδηματικές ανισότητες μεταξύ των κρατών μελών έχουν περιοριστεί σημαντικά την δεκαετία 1983-1993.²⁸ Οι εισοδηματικές ανισότητες όμως μεταξύ των περιφερειών φαίνονται αμετάβλητες κατά την ίδια δεκαετία. Όσον αφορά την ανεργία, οι ανισότητες μεταξύ των χωρών και των περιφερειών αυξάνονται κατά την δεκαετία 1983-1993, επηρεάζοντας περισσότερο την κατάσταση στις περιφέρειες που έχουν ήδη υψηλά ποσοστά ανεργίας.

Τέλος η Έκτη Περιοδική Έκθεση²⁹, τονίζει ότι οι ανισότητες στο κατά κεφαλήν εισόδημα μειώνονται την δεκαετία 1986-1996 σαν αποτέλεσμα των προσπαθειών που κατέβαλλαν οι τέσσερις χώρες Συνοχής (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία και Ιρλανδία). Στην ανεργία όμως η κατάσταση είναι λιγότερη ευοίωνη: Η ανεργία συνεχίζει να αυξάνεται, όπως ακριβώς είχε φανεί και με τις προηγούμενες εκθέσεις και μάλιστα επηρεάζει περισσότερο τις χώρες που ήδη είχαν υψηλά ποσοστά ανεργίας.

Σε αυτό το μέρος τελειώνει και αυτή η σύντομη παρουσίαση της πορείας των ανισοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το συμπέρασμα που προκύπτει από τα παραπάνω είναι:

- Την δεκαετία του 1960 καθώς και μέχρι το μέσο της δεκαετίας του 1970 έχουμε τάσεις σύγκλισης.
- Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1980 έχουμε τάσεις απόκλισης.
- Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 έως το τέλος της δεκαετίας, έχουμε τάσεις σύγκλισης, οι οποίες εκμηδενίζονται το 1990 όπου οι περιφέρειες μπαίνουν σε μια περίοδο ύφεσης που επηρεάζει δραστικά τις περιφερειακές ανισότητες και οδηγεί στην επιδείνωση τους.

²⁷ Πέμπτη Περιοδική Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

²⁸ 1^η Έκθεση για την Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή-1996.

²⁹ Έκτη Περιοδική Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η τελευταία περίοδος -1990-1996- είναι και η περίοδος στην οποία εφαρμόζεται και η μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων στην παρούσα εργασία. Τα αποτελέσματα της παρουσιάζονται σε διαφορετικό κεφάλαιο της εργασίας.

2. 2 Αίτια των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Από την στιγμή που η διαδικασία οικονομικής ενοποίησης είναι σε εξέλιξη, είναι πιθανόν τα υπάρχοντα προβλήματα περιφερειακών ανισοτήτων να ενταθούν. Αυτό μπορεί να συμβεί για δύο λόγους³⁰: Ο πρώτος είναι ότι η παραγωγικότητα της εργασίας και οι διαφορές στους μισθούς ανάμεσα σε ανεξάρτητες χώρες αντιμετωπίζονται με προσαρμογές των ισοτιμιών που επαναφέρουν την ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών. Με την ενοποίηση οι περιφέρειες χαμηλής παραγωγικότητας δεν θα προστατεύονται πλέον με τις προσαρμογές με τις προσαρμογές της νομισματικής ισοτιμίας. Θα χάσουν την επιλογή της υποτίμησης. Ταυτόχρονα, οι διαφορές στους μισθούς ανάμεσα στις περιφέρειες θα τείνουν να εξαλειφθούν και έτσι οι περιφέρειες χαμηλής παραγωγικότητας θα αντιμετωπίσουν συγκριτικό μειονέκτημα. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι η οικονομική ενοποίηση μπορεί να ενθαρρύνει την συγκέντρωση των νέων βιομηχανιών και την μετακίνηση των υπάρχοντων σε ορισμένες περιοχές της οικονομικής ένωσης που διαθέτουν ανώτερη υποδομή, χαμηλότερο κόστος μεταφορών και επάρκεια ειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Αυτό σημαίνει ότι θα δημιουργηθούν πόλοι ανάπτυξης και πόλου υπανάπτυξης με μεγάλες ανισότητες μεταξύ τους.

Όπως είδαμε και στο πρώτο κεφάλαιο, στην θεωρητική διερεύνηση των αιτίων των περιφερειακών ανισοτήτων, δεν υπάρχει μια μοναδική απάντηση στο ερώτημα των αιτίων των περιφερειακών ανισοτήτων. Οι λόγοι στους οποίους αποδίδονται οι υπάρχουσες ανισότητες, συνδέονται με τους διάφορους παράγοντες που επηρεάζουν την κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής και την συγκέντρωση σε ορισμένες περιοχές.³¹

Οι ανισότητες ανάμεσα στις περιφέρειες αντανακλούν τις διαφορετικές συνθήκες που επικρατούν σε αυτές. Αποτελούν ένα συνδυασμό ιστορικών προτύπων α-

³⁰ Χυτήρης θ., 1993, "Τα Οικονομικά της Ευρωπαϊκής Κοινότητας", Θεσσαλονίκη εκδ. Παρατηρητής.

³¹ Ανδρικοπούλου Ε., (1995), "Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση-Η εξέλιξη της Περιφερειακής πολιτικής από την συνθήκη τη Ρώμης έως το Maastricht", Αθήνα, Εκδ. Θεμέλιο

νάπτυξης και της ικανότητας των περιοχών να προσαρμοστούν στις γρήγορες αλλαγές του 20ου αιώνα.

Τα διαφορετικά πρότυπα ανάπτυξης που οφείλονται σε ιστορικούς λόγους, είχαν σαν αποτέλεσμα να υπάρχουν μεγάλες διαφορές στις υφιστάμενες υποδομές, στο ανθρώπινο δυναμικό και σε όλες τις προϋποθέσεις που είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη και την παραγωγή. Έτσι λοιπόν οι περιφερειακές ανισότητες στο κατά κεφαλήν εισόδημα, στην μέση παραγωγικότητα και στην ανεργία συνδέονται άμεσα με την ανεπάρκεια των υποδομών και του ειδικευμένου προσωπικού σε κάποιες περιφέρειες.³²

Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα των χωρών και των περιφερειών που αντιμετωπίζουν αναπτυξιακά προβλήματα είναι ένα βασικό αίτιο περιφερειακών ανισοτήτων.³³ Οι ελλείψεις σε ειδικευμένο προσωπικό, σε υποδομές και η μικρή ικανότητα των υποβαθμισμένων περιφερειών να στηρίζουν την έρευνα και την ανάπτυξη αποτελούν σημαντικά αίτια δημιουργίας περιφερειακών ανισοτήτων. Η απροθυμία των επιχειρήσεων να εισάγουν καινοτομίες στην παραγωγή αποτελεί ένα άλλο σημαντικό αίτιο περιφερειακών ανισοτήτων.

Οι φθίνουσες δημογραφικές τάσεις στο εσωτερικό της Κοινότητας, η γήρανση του πληθυσμού και η μείωση της γεννητικότητας, φαινόμενο ιδιαίτερα έντονο στις πιο αναπτυγμένες χώρες οι οποίες θα αντιμετωπίσουν στο μέλλον έλλειμμα στην αγορά εργασίας είναι πιθανό αίτιο ανισοτήτων. Αντίθετα, στις περισσότερες από τις ασθενέστερες οικονομικά χώρες ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού είναι μεγαλύτερος από την δυνατότητα δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Από εδώ προκύπτει ο συνδυασμός χαμηλής ανάπτυξης και υψηλής ανεργίας.³⁴

Τέλος, αλλά πιθανά αίτια δημιουργίας περιφερειακών ανισοτήτων, που συνδέονται με τις θεωρίες που εξετάσαμε προηγουμένως είναι, η γεωγραφική θέση, η θέση της περιοχής στον διεθνή χωρικό καταμερισμό της εργασίας και τα διάφορα μορφών συγκριτικά πλεονεκτήματα.

³² Πέμπτη Περιοδική Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

³³ Τέταρτη Περιοδική Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

³⁴ Masser I.-Sviden O.-Wegener M.(1992), The Geography of Europe's Features, Λονδίνο, εκδ. Belhaven Press.

Η Κοινότητα έχει αναγνωρίσει τον κίνδυνο επιδείνωσης των περιφερειακών ανισοτήτων κατά την οικονομική και νομισματική ολοκλήρωση. Για αυτό τον λόγο ασκεί την περιφερειακή πολιτική με σκοπό την εξάλειψη των περιφερειακών ανισοτήτων. Η περιφερειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρουσιάζεται εν συντομία στο παρακάτω μέρος της εργασίας.

2.3 Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.³⁵

Η κοινοτική περιφερειακή πολιτική είναι απαραίτητη για την πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο μέλλον και την συγκρότηση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Η κοινοτική Περιφερειακή Πολιτική είναι συνδεδεμένη με τον βασικό σκοπό όλων των Κοινοτικών πολιτικών στον οικονομικό τομέα που δεν είναι άλλος από την οικονομική ολοκλήρωση και την οικονομική και νομισματική ένωση. Οι ειδικότεροι λόγοι για τους οποίους καθιερώθηκε η κοινοτική περιφερειακή πολιτική είναι οι παρακάτω:

i. Η συνοχή μεταξύ των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 130α της συνθήκης του Μάαστριχ. Οι συνεχόμενες διευρύνσεις της Ε.Ε, όπως είδαμε και προηγούμενα επιτείνουν τις διαπεριφερειακές ανισότητες. Η Ευρώπη των 6 της Συνθήκης της Ρώμης ήταν μια ομοιογενής Ένωση, κάτι που σε καμία περίπτωση δεν συμβαίνει με την Ευρώπη των 15.

ii. Ο δεύτερος λόγος για τον οποίο είναι αναγκαία η εφαρμογή της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής είναι ότι ορισμένες χώρες της Ένωσης δεν έχουν τους οικονομικούς πόρους για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα τους. Χωρίς τις ενισχύσεις στα πλαίσια της Κοινοτικής Πολιτικής οι ανισότητες θα είχαν διευρυνθεί ακόμη περισσότερο επηρεάζοντας το σύνολο των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

iii. Ο συντονισμός των εθνικών περιφερειακών πολιτικών που ασκούνται από τις χώρες-μέλη της Ένωσης. Ο συντονιστικός ρόλος επιτρέπει την αποτελεσματική επέμβαση της για την ενίσχυση των προβληματικών περιφερειών σε ειδικές

³⁵ Για αναλυτικότερη παρουσίαση ενδεικτικά αναφέρω τας βιβλία που χρησιμοποιήθηκαν για το συγκεκριμένο κομμάτι της εργασίας: 1) Ανδρικοπούλου Ε., (1995), "Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση-Η εξέλιξη της Περιφερειακής πολιτικής από την συνθήκη τη Ρώμης έως το Maastricht", Αθήνα, Εκδ. Θεμέλιο 2) Κόνσολας Ν., (1997) "Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική", Αθήνα, εκδ. Παπαζήση 3) Μούσης Ν., (1995) "Ευρωπαϊκή Ένωση-Θεσμοί και Πολιτικές", Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση, 4) Μαραβέγιας Ν.-Τσινιζέλης Μ. (1995) "Η ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Θεσμικές, Πολιτικές και Οικονομικές πτυχές", Αθήνα, εκδ. Θεμέλιο.

περιπτώσεις, ενώ παράλληλα παρέχει την δυνατότητα παρακολούθησης και αξιολόγησης του συνόλου των πολιτικών της σε χωρικές μονάδες που αποτελούν τους στόχους της περιφερειακής πολιτικής.

iv. Ο τέταρτος λόγος έχει σχέση με την ηθική και κοινωνική υπόσταση της Ευρωπαϊκή Ένωσης. Από την στιγμή που δεν επιδιώκεται μόνο η οικονομική ολοκλήρωση, αλλά η κοινωνική και η πολιτική τότε η ισότητα μεταξύ των περιφερειών αποκτά μεγάλη σημασία για την Ευρώπη.

Η περιφερειακή Πολιτική και η αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων δεν υπήρξε πρώτη προτεραιότητα της Ευρωπαϊκή Ένωσης από την ίδρυση της. Η ουσιαστική ενεργοποίηση της περιφερειακής πολιτικής άρχισε μόλις το 1975 με την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης. Μετά το 1975 έγιναν τέσσερις αναθεωρήσεις της περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Πολιτικής, το 1979, το 1984, το 1988 και το 1993. Με την μεταρρύθμιση του 1988 θεσπίστηκε ο κανονισμός 2052/88 που καθορίζει τα Ταμεία ως όργανα επιδίωξης των διαρθρωτικών μεταβολών στις Ευρωπαϊκές περιφέρειες και εξασφαλίζει τον συντονισμό των Κοινοτικών Παρεμβάσεων. Η μεταρρύθμιση του 1993 έγινε για να προσαρμοσθεί η Κοινοτική Περιφερειακή Πολιτική στην συνθήκη του Μάαστριχ. Η μεταρρύθμιση αυτή βελτίωσε την λειτουργία των διαρθρωτικών ταμείων και καθόρισε τους 6 στόχους της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής για την περίοδο 1994-1999. Οι στόχοι αυτοί είναι :³⁶

Στόχος 1: Οικονομική προσαρμογή των περιφερειών με αναπτυξιακή καθυστέρηση.

Στόχος 2: Οικονομική Ανασυγκρότηση των περιοχών που παρουσιάζουν βιομηχανική παρακμή.

Στόχος 3 : Καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας, επαγγελματική ένταξη των νέων και ένταξη των ατόμων που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.

³⁶ Οι στόχοι αυτοί έχουν τεθεί για πρώτη φορά με τον κανονισμό 2052/88 της ΕΟΚ και είναι οι στόχοι που έχουν θεσπιστεί για τα διαρθρωτικά ταμεία. Μοναδική αλλαγή η πρόσθεση του στόχου 6 που δεν υπάρχει το 1988 στον κανονισμό της ΕΟΚ 2052.

Στόχος 4: Προσαρμογή των εργαζομένων στις μεταβολές της βιομηχανίας και των συστημάτων παραγωγής, λαμβάνοντας προληπτικά μέτρα κατά της ανεργίας.

Στόχος 5α: Προσαρμογή των γεωργικών διαρθρώσεων και των διαρθρώσεων αλιείας στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής.

Στόχος 5β: Οικονομική διαφοροποίηση των ευάλωτων αγροτικών περιοχών.

Στόχος 6: Προώθηση της ανάπτυξης των πολύ αραιοκατοικημένων περιοχών των βορείων χωρών.

Από τους παραπάνω στόχους βλέπουμε ότι οι στόχοι 1,2,5β και 6 έχουν περιφερειακή διάσταση και αναφέρονται μόνο σε ορισμένες περιοχές της Ευρώπης. Αντίθετα οι υπόλοιποι στόχοι έχουν εφαρμογή σε όλο το έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι πραγμάτωση των παραπάνω στόχων επιδιώκεται στα πλαίσια των γενικότερων αξόνων της Κοινοτική Περιφερειακής Πολιτικής. Οι άξονες αυτοί είναι πέντε:

- i. Συντονισμός των περιφερειακών πολιτικών σε εθνικό επίπεδο.
- ii. Ενιαίο Πλαίσιο Περιφερειακού Προγραμματισμού.
- iii. Εκτίμηση των Επιπτώσεων των άλλων Κοινοτικών Πολιτικών στην περιφερειακή πολιτική.
- iv. Καθορισμός Προτεραιοτήτων
- v. Χρηματοδοτήσεις Αναπτυξιακών Προγραμμάτων.

Οι παραπάνω άξονες της περιφερειακής Πολιτικής της Κοινότητας εφαρμόζονται πάντα με την τήρηση των αρχών της Συγκέντρωσης, του Προγραμματισμού, της εταιρικής Σχέσης και της Προσθετικότητας. Η περιφερειακή Πολιτική καταλήγει σε δύο τύπους δράσεων: α) Τα Προγράμματα Εθνικής Πρωτοβουλίας που είναι τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης και τα Ενιαία Έγγραφα Προγραμματισμού και β) Προγράμματα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας.

Τα όργανα μέσω των οποίων εφαρμόζεται η Περιφερειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι:

- Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)
- Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)

- Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων. (ΕΓΤΠΕ-Π)
- Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. (ΕΤΕ)
- Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα & Χάλυβα. (ΕΚΑΧ)
- Το Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού της Αλιείας. (ΧΜΠΑ)
- Το Νέο Κοινοτικό Μέσο Παρέμβασης. (ΝΚΜΠ)
- Το Ταμείο Συνοχής. (Τ.Σ)
- Η Επιτροπή Περιφερειακής Πολιτικής. (ΕΠΕ)
- Η Επιτροπή Περιφερειών. (ΕΠ)
- Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. (ΟΚΕ)
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Σε αυτό το μέρος τελειώνει και το δεύτερο εισαγωγικό κεφάλαιο αυτής της μελέτης. Η πορεία των ανισοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα αίτια των ανισοτήτων αυτών αλλά και η περιφερειακή πολιτική που εφαρμόζεται ούτως ώστε να αμβλυνθούν αυτές οι ανισότητες καταλαμβάνουν πολύ μικρή έκταση και δεν γίνεται εις βάθος ανάλυση κάτι που ίσως δημιουργεί περισσότερες απορίες παρά αν λύνει πάνω στα συγκεκριμένα θέματα. Η συνοπτική αυτή παρουσίαση των θεμάτων που πραγματεύονται τα δύο πρώτα κεφάλαια της εργασίας είναι εσκεμμένη διότι ο σκοπός της εργασίας είναι η ποσοτική προσέγγιση των ανισοτήτων για την Ευρωπαϊκή Ένωση την περίοδο 1990-1996 και όχι η θεωρητική προσέγγιση των ανισοτήτων και η περιφερειακή πολιτική της Ένωσης. Η μέτρηση αυτή γίνεται αναλυτικά και ακολουθεί στα επόμενα κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ-ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ - ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ.

3.0 Εισαγωγή.

Σε αυτό το τρίτο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα παρουσιαστούν οι στόχοι του εμπειρικού -ποσοτικού μέρους της μελέτης , καθώς και τα στατιστικά στοιχεία και όσα άλλα δεδομένα χρησιμοποιούνται στις μετρήσεις που γίνονται.

3.1 Στόχοι της Εργασίας.

Ο κύριος στόχος της εργασίας , όπως αναφέρεται και στον τίτλο , είναι η μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση , την περίοδο 1990-1996. Οι περιοδικές εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκδίδουν σε τακτά χρονικά διαστήματα μελέτες για την κατάσταση των περιφερειών τη Ένωσης και μετρούν και τις ανισότητες με διάφορα μέτρα. Οι μετρήσεις όμως αυτές αναφέρονται στην τελευταία δεκαετία για την οποία υπάρχουν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία.. Έτσι λοιπόν τα αποτελέσματα που παίρνουμε αφορούν δεκαετείς περιόδους και δεν μας ξεκαθαρίζουν την ακριβή κατάσταση της πορείας των ανισοτήτων για μικρότερα διαστήματα μεταξύ των περιφερειών και δεν έχουμε σαφή εικόνα για τις τάσεις στις περιφέρειες της δεκαετίας του 1990 που χαρακτηρίστηκαν από περίοδο ύφεσης. Η μέτρηση μου αφορά την περίοδο από το 1990 μόνο μέχρι το 1996 , μιας και στατιστικά στοιχεία για τις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι διαθέσιμα μόνο μέχρι το 1996.

Η μέτρηση των ανισοτήτων αναφέρεται στα παρακάτω μεγέθη:

- 1) Εισόδημα (Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. σε τρέχουσες τιμές ECU) ,
- 2) Εισόδημα (κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. σε τρέχουσες τιμές και σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης ΜΑΔ),
- 3) Ανεργία (Μακροχρόνια Άνεργοι /Εργατικό δυναμικό) ,
- 4) Απασχόληση (Απόλυτος Αριθμός Απασχολούμενων στο σύνολο αλλά και απόλυτος αριθμός απασχολούμενων σε κάθε τομέα ξεχωριστά) και
- 5) Παραγωγικότητα (Α.Ε.Π. ανά εργαζόμενο σε απόλυτο αριθμό Α.Ε.Π. σε τρέχουσες τιμές ECU).

Ο τρόπος μέτρησης των ανισοτήτων γίνεται με διάφορους τρόπους: 1) Με απλή σύγκριση των απόλυτων μεγεθών των παραπάνω χαρακτηριστικών. Πιο συγκεκριμένα, παρατίθενται οι 25 περιφέρειες με τα υψηλότερα και οι 25 με τα χαμηλότερα μεγέθη και γίνεται σχολιασμός σύμφωνα με τους πίνακες. Αυτός ο τρόπος δεν είναι στατιστικά αξιόπιστος, αλλά μας βοηθά να δημιουργήσουμε μια εικόνα για την χωρική κατάσταση των ανισοτήτων. 2) Η πραγματική και αξιόπιστη μέτρηση των ανισοτήτων γίνεται με την εφαρμογή στατιστικών μέτρων. Στην παρούσα εργασία οι ανισότητες μετριοούνται με την Τυπική Απόκλιση(σ), τον Συντελεστή Μεταβλητότητας(CV), τον Σταθμισμένο Συντελεστή Μεταβλητότητας (WCV) και τον συντελεστή GINI. Οι μέτρηση των ανισοτήτων γίνεται σε επίπεδο κρατών -μελών(12 χωρών για το 1990-Γερμανία πριν την ενοποίηση, 15 χωρών -Γερμανία μετά την ενοποίηση για το 1996).

Η μέτρηση των ανισοτήτων είναι ένα μόνο μέρος του εμπειρικού-ποσοτικού κομματιού της εργασίας μου. Μετά την μέτρηση των ανισοτήτων εφαρμόζονται οι δείκτες Περιφερειακής Ανάλυσης όπως οι δείκτες Συμμετοχής (QL), Ειδίκευσης(CS), Εγκατάστασης (CL) και Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης (X.A.) με σκοπό την σύγκριση των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης βάσει στοιχείων απασχόλησης. Ο Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής (K) μετράει την επιρροή της αύξησης του εξαγωγικού τομέα κατά μια μονάδα στην συνολική οικονομική δραστηριότητα, δηλαδή την αύξηση του συνόλου των δραστηριοτήτων, εξ' αιτίας της αύξησης της τιμής του περιφερειακού χαρακτηριστικού στον εξαγωγικό τομέα. Τέλος, εφαρμόζεται και η ανάλυση Απόκλισης-Συμμετοχής για τις περιφέρειες και τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σκοπό την κατάταξη των περιφερειών σύμφωνα με τον Boudeville, και την εμφάνιση των δυνατοτήτων και των αναπτυξιακών προβλημάτων των περιφερειών. Τελικός στόχος της εργασίας είναι η αποτύπωση των αποτελεσμάτων σε χάρτες με σκοπό να διαπιστωθεί η δημιουργία "Αναπτυξιακών", ομάδων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στην επόμενη παράγραφο, 3.2, παρουσιάζεται ο τρόπος της περιφερειακής διαμέρισης της Ευρώπης, καθώς και οι περιφέρειες στις οποίες αναφέρονται οι μετρήσεις που θα ακολουθήσουν. Τέλος, στον πίνακα 3 παρουσιάζονται τα στατιστικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται.

3. 2 Περιφερειακή Διαμέριση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η διαμέριση μιας χωρικής σε επιμέρους χωρικές ενότητες-περιφέρειες είναι ένα σημαντικό ζήτημα και ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της Περιφερειακής Επιστήμης που απαιτεί λύση με σκοπό την σωστότερη εφαρμογή της Περιφερειακής Πολιτικής. Η διερεύνηση των επιμέρους περιφερειών και των χαρακτηριστικών τους και η σύγκριση τους με τον εθνικό χώρο, αποκαλύπτει τα όποια αναπτυξιακά προβλήματα των περιφερειών. Η άμεση εφαρμογή των αναπτυξιακών πολιτικών είναι αποτελεσματικότερη σε μια μικρότερη χωρική μονάδα μιας και η πολιτική προσαρμόζεται στα ιδιαίτερα κάθε φορά χαρακτηριστικά της. Ο χωρισμός λοιπόν της ενιαίας χωρικής μονάδες σε περιφέρειες είναι πολύ σημαντικό ζήτημα. “ Οικονομική περιφέρεια είναι μια δυναμική γεωγραφική ενότητα που τα όρια της επηρεάζονται από τις διαχρονικές μεταβολές των κοινών ή συμπληρωματικών χαρακτηριστικών των χωρικών μονάδων από τις οποίες συντίθεται.” ³⁷

Έχουν προταθεί διάφορα συστήματα περιφερειακής διαμέρισης με την εφαρμογή πληθώρας κριτηρίων. Αυτό που χρησιμοποιείται συχνότερα είναι το σύστημα του Boudeville ο οποίος διακρίνει τις περιφέρειες με κριτήρια ομοιογένειας , πόλωσης και προγραμματισμού. Σαν περιφέρεια ομοιογένειας μπορεί να θεωρηθεί μια περιφέρεια που οι χωρικές μονάδες που βρίσκονται μέσα στα όρια της έχουν κοινά χαρακτηριστικά και οι αποκλίσεις είναι ελάχιστες , ενώ εκτός των ορίων οι αποκλίσεις μεγιστοποιούνται. Η πολική περιφέρεια απαρτίζεται από ετερογενείς χωρικές μονάδες , ιεραρχικά διαρθρωμένες μεταξύ τους αλληλοεξαρτώμενες με σειρά σχέσεων και ροών και επηρεάζονται από ένα πόλο ανάπτυξης όπως π.χ. μια πόλη. Σαν περιφέρεια προγραμματισμού ορίζεται ένα τμήμα που πολύ συχνά καθορίζεται και από τα γεωγραφικά εμπόδια και χαρακτηριστικά και δημιουργείται με σκοπό την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων στόχων της περιφερειακής πολιτικής που η πραγματοποίησή τους από εθνικούς ή περιφερειακούς φορείς απαιτεί ενότητα διοικητικής δικαιοδοσίας στην διαδικασία λήψης αποφάσεων. ³⁸

³⁷ Κόνσολας Ν., 1985 Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική Εκδ. Παπαζήση Αθήνα.

³⁸ Κόνσολας Ν., 1985 Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική Εκδ. Παπαζήση Αθήνα.

Η περιφερειακή διαμέριση της Ευρώπης έλαβε σαν κριτήριο την ήδη υπάρχουσα περιφερειακή διαμέριση των Χωρών-Μελών της . Η στατιστική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθιέρωσε την στατιστική ονοματολογία εδαφικών κοινοτήτων (NUTS) προκειμένου να δημιουργήσει ένα ενιαίο υπόβαθρο παροχής στατιστικού υλικού για τις κοινοτικές χωρικές ενότητες. Για πρακτικούς λόγους (που συνδέονται με την ύπαρξη στατιστικών στοιχείων και την εφαρμογή Περιφερειακή Πολιτικής) η κατάτμηση του κοινοτικού εδάφους σε περιφέρειες NUTS βασίζεται σε υπάρχουσες διοικητικές διαιρέσεις.³⁹

Υπάρχουν τρεις κλίμακες περιφερειών:

NUTS 1: 66 περιφέρειες.

NUTS 2: 174 περιφέρειες.

NUTS 3: 829 υποδιαιρέσεις των NUTS 2.⁴⁰

Πίνακας 1: Αντιστοιχία επιπέδων NUTS και εθνικών διοικητικών διαιρέσεων

Κράτος-μέλος	NUTS 1		NUTS 2		NUTS 3	
Βέλγιο	Regions	3	Provinces	9	Arrodissements	43
Δανία	-	1	Grupper af Amter	3	Amter	15
Γερμανία	Lander	11	Regierungsbzirkte	31	Kreise	328
Ελλάδα	Ομάδες Περιφερειών	4	Περιφέρειες	13	Νομοί	51
Ισπανία	Agrupacion de comunidades	7	Comunidades Autonomas	18	Provincias	52
Γαλλία	D.O.M.+zeat	9	Regions	26	Departments	100
Ιρλανδία		1		1	Planning Regions	9
Ιταλία	Gruppi di Regioni	11	Reggioni	20	Provincie	95

³⁹ Παπαδάκη Γιώτη Ο., 1992 "Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης", Αθήνα σελ. 65.

⁴⁰ Ο αριθμός των περιφερειών αναφέρεται στην Ευρώπη των 12 χωρίς τα κρατίδια της Ανατολικής Γερμανίας.

Λουξεμβούργο		1		1		1
Ολλανδία	Landselen	4	Provincies	12	Corop-Regio's	40
Πορτογαλία	Continente+ Regioes	3	Comiissaoes de coor- denacao regional	7	Grupos de Concellos	30
Μεγάλη Βρετα- νία	Standard Re- gions	11	Group of Countries	35	Countries' local authority re-	65
ΕΥΡΩΠΗ-12						829

Πηγή: EUROSTAT.

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια μέτρησης των περιφερειακών ανισοτήτων. Η μέτρηση των ανισοτήτων γίνεται σε δύο επίπεδα: α) Σε επίπεδο των 12 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης της περιόδου 1990-1996 (15 κρατών για το έτος 1996), β) σε επίπεδο περιφερειών. Στο επίπεδο περιφερειών πρέπει να γίνει διευκρίνιση της κλίμακας NUTS που χρησιμοποιείται. στις περισσότερες χώρες γίνεται ανάλυση σε επίπεδο NUTS 2. Η δυσκολία συλλογής στοιχείων και η ανάγκη συγκρισιμότητας μεταξύ των στοιχείων με οδήγησαν να χρησιμοποιήσω σε κάποιες περιπτώσεις, στατιστικά στοιχεία περιφερειών κλίμακας NUTS 1. Έτσι στις χώρες Δανία, Γερμανία και Μεγάλη Βρετανία οι περιφέρειες είναι επιπέδου NUTS 1. Αναλυτικότερα, οι περιφέρειες στις οποίες αναφέρονται τα αποτελέσματα των αναλύσεων που παρουσιάζονται παρακάτω, παρουσιάζονται στον πίνακα 2.

Πίνακας 2: Περιφέρειες που χρησιμοποιούνται στην εργασία.

Χώρες	Περιφέρειες
Βέλγιο	Brussels, Antwerpen, Limburg, Oost-Vlaanderen, Vlaams Brabant, West-Vlaanderen, Brabant Wallon, Hainut, Liege, Luxembourg, Namur.(11)
Δανία	Δανία (1)
Γερμανία	Baden-Wurttemberg, Bayern, Berlin, Brandenburg, Bremen, Hamburg, Hessen, Meclenburg-Vorpommern, Niedersachsen, Nordhrein-Westfallen, Rheinhalde-Pfalz, Saarland, Sachsen, Sachsen-Anhalt, Schleswig-Holstein, Tuhringen.(16)
Ελλάδα	Ανατολική Μακεδονία-Θράκη Κεντρική Μακεδονία, Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλία, Ήπειρος, Ιόνια Νησιά, Πελοπόννησος, Αττική, Βόρειο Αιγαίο, Νότιο Αιγαίο, Κρήτη. (13)
Ισπανία	Galiccia, Asturias, Cantabria, Pais Vasco,Navarra,Rioja, Aragon, Madrid, Castilla- Leon, Castilla la Mancha, Extremadura, Catalunya, Communida Valenciana, Islas Baleares, Andalucia, Murcia, Ceyta Y Mellila,Canarias (18)
Γαλλία	Ile de France, Chamragne-Ardenne, Picardie, Haute Normandie, Centre, Basse Normandie, Bourgogne, Nord pas de Calais, Lorraine, Alsace, Franche Comte, Bretagne, Poitou Charentes, Aquitaine, Midi-Pyrennes, Limousin, Rhone-Alpes, Auvergne, Languedoc Rousillon, Provence Alpes-Cote d'Azur, Corse,Guadeloupe, Martinique, Guyane, Reunion. (26)
Ιρλανδία	Ireland (1)
Ιταλία	Piemonte, Valled'Aosta, Liguria, Trentino Alto Adige, Lombardia, Veneto, Friuli-Venezia Giulia, Emilia Romagna, Toscana, Umbria, Marche, Lazio, Campania, Abruzzi, Molise, Puglia, Basilicata, Sicilia, Sardegna, Calabria.(20)
Λουξεμβούργο	Luxembourg (1)
Πορτογαλία	Norte, Centro, Lisboa e Vale do Tejo, Alentejo, Algarve, Acores, Madeira.(7)
Ολλανδία	Groningen, Friesland, Drenthe, Ovrijsell, Gelderland, Flevoland, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland, Noord Brabant, Limburg. (12)

Μεγάλη Βρετανία	North, Yorkshire & Humberside, East Midlands, East Anglia, South East, South West, West Midlands, North West, Wales, Scotland, Northern Ireland (11)
Αυστρία	Burgenland, Niederosterreich, Wien, Kamten, Steirmark, Oberosterreich, Salzburg, Tirol, Voralberg. (9)
Σουηδία	Stocholm, Ostra mellansverige, Smaland med Oama, Sydsverige, Vastsverige, Norra Mellansverige, Mellestra Norrland, Ovre Norrland.(8)
Φινλανδία	Uusimaa, Etela-Suomi, Ita-Suomi, Vali-Suomi, Pohjois Suomi, Ahvenamma -Aland. (6)

Στον παραπάνω πίνακα αναφέρονται αναλυτικά οι περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με τις οποίες γίνεται η ανάλυση των περιφερειακών ανισοτήτων. Χρησιμοποιούνται 160 περιφέρειες για το έτος 1996 (Ευρώπη των 15) ενώ 137 περιφέρειες για το έτος 1990 (Ευρώπη των 12). Κατά περίπτωση οι περιφέρειες που χρησιμοποιούνται μπορεί να είναι λιγότερες λόγω έλλειψης στοιχείων.

Πίνακας 3: Στατιστικά Στοιχεία που χρησιμοποιούνται στην Εργασία.

Περιφέρειες	Πληθυσμός (1000)		Α.Ε.Π. (εκατομμύρια Ε.Ε.Υ)		Μ.Α.Δ. (εκατομμύρια)		Απασχόληση - Πρωτογενής τομέας (Χιλιάδες)		Απασχόληση Δευτερογενής τομέας (Χιλιάδες)		Απασχόληση - Τριτογενής τομέας (Χιλιάδες)		Απασχόληση (Σύνολο σε Χιλιάδες)		Ανεργία (%)	
	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1997
Brussels	962	949	23.104	30.220	23.091	29.743	0,3	0,2	94	87,7	575,3	558,9	669,6	646,8	6,1	8,4
Antwerpen	1.601	1.633	30.471	41.251	30.453	40.599	10,3	10	210,9	207,3	412	416,3	633,2	633,6	4,3	4,3
Limburg	748	778	11.177	15.663	11.170	15.416	6,6	6,2	93,3	92,6	151,9	154,9	251,7	253,7	5,6	5
Oost-Vlaanderen	1.334	1.353	19.720	26.000	19.709	25.589	15,2	14,4	156	156,3	277,3	282,1	448,5	452,8	3,4	3,8
Vlaams-Brabant	967	1.002	11.922	17.776	11.915	17.495	7,7	6,8	71	68,7	223,9	230,6	302,7	306,1	2,3	2,3
West-Vlaanderen	1.105	1.123	17.830	24.237	17.820	23.854	21	20,2	146,8	143,1	256,4	258	424,3	421,3	2	2,7
Brabant-Wallon	318	340	3.632	5.580	3.630	5.492	2,7	2,5	22,7	23	70,3	73,7	95,7	99,2	3,4	4,1
Hainut	1.279	1.285	14.458	19.079	14.450	18.778	10,4	9,7	104,5	107,7	263,9	264,8	378,8	382,2	9	10,4
Liege	999	1.014	13.862	18.464	13.854	18.172	8,3	7,6	93,1	91,3	243,1	242,4	344,5	341,3	7	7,8
Luxembourg	232	242	2.995	4.291	2.993	4.223	6,8	6,3	14,2	15,2	58,6	58,9	79,6	80,4	3,2	3,5
Namur	422	437	4.887	6.934	4.884	6.824	5,8	5,4	27,9	27,7	102,1	102,4	135,8	135,5	6,2	7,2
Danmark	5.141	5.263	101.576	139.414	78.547	113.621	140,7	120,9	703,9	681,1	1.719,8	1.701	2.564,4	2.503	2,3	1,5
Baden-Wurttemberg	9.726	10.347	205.406	267.315	187.339	232.233	149	125	2.096	1.907	2.456	2.652	4.701	4.684	0,9	2,8
Bayern	11.335	12.019	222.611	311.099	203.331	270.271	330	275	2.292	2.119	2.876	3.126	5.498	5.520	1,1	2,3
Berlin	3.420	3.465	54.066*	73.780	49.944*	64.097	6	8	298	272	670	773	974	1.053	2,3	6,1

Brandenburg	2.602	2.548	17.566*	35.427	16.227*	30.777	-	-	-	-	-	-	-	-	4,3*	9,4
Bremen	679	679	16.648	21.067	15.183	18.302	2	2	121	113	237	241	360	356	4,6	7,1
Hamburg	1.661	1.708	49.668	68.487	45.229	59.499	8	7	231	220	668	701	906	928	3,2	4,3
Hessen	5.717	6.019	130.968	185.463	119.448	161.124	55	44	976	883	1.612	1.721	2.643	2.648	1,2	3,4
Mecklenburg-Vorpommern	1.921	1.820	12.072*	23.209	11.151*	20.163	-	-	-	-	-	-	-	-	4,5*	9
Niedersachsen	7.340	7.798	119.684	166.090	109.157	144.293	155	132	1.066	1.018	1.831	1.985	3.053	3.135	2,9	4,9
Nordrhein-Westfalen	17.244	17.920	312.195	409.363	284.735	355.639	151	133	2.955	2.119	4.216	3.126	7.322	5.520	3,2	5
Rheinland-Phalz	3.734	3.989	61.915	78.249	56.469	67.980	77	59	581	522	851	912	1.509	1.493	1,5	3,3
Saarland	1.070	1.084	18.454	23.710	16.831	20.599	3	3	188	165	255	270	446	438	3,7	5,8
Sachsen	4.796	4.556	29.521*	60.750	27.271*	52.778	-	-	-	-	-	-	-	-	3,5*	8,7
Sachsen-Anhalt	2.890	2.731	17.480*	34.574	16.480*	30.037	-	-	-	-	-	-	-	-	4,5*	10,6
Schleswig-Holstein	2.614	2.734	42.619	58.402	38.870	50.738	50	44	334	330	684	717	1.067	1.091	2,3	3,2
Thüringen	2.615	2.497	14.516*	31.836	13.410	27.658	-	-	-	-	-	-	-	-	3,6	8
Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	558	561	3.241	4.705	4.309	6.200	102,6	100,4	48,2	47,6	82,8	86,5	233,5	234,5	2,4	3,9
Κεντρική Μακεδονία	1.693	1.777	10.730	16.447	14.266	21.670	154,2	156,3	187,6	175,4	281,4	286,9	623,3	618,6	3,3	4,5
Δυτική Μακεδονία	290	302	1.989	2.562	2.645	3.376	32,8	28,7	31,6	31,2	36,6	37,3	101,1	97,2	5,3	8,6
Θεσσαλία	731	742	4.378	6.387	5.821	8.415	92,5	90,8	63,2	61,5	100,9	99	256,5	251,3	5	4,8
Ήπειρος	333	368	1.462	2.215	1.943	2.919	55,3	33,7	22,5	21,8	43	41,4	120,8	69,9	1,1	7
Ιόνια Νησιά	188	199	1.102	1.695	1.465	2.233	30	24,2	15	13	36	34,3	81	71,5	2,2	2,9
Δυτική Ελλάδα	701	733	3.775	5.810	5.019	7.655	117,1	84,7	46,5	41,9	97,8	90,3	261,4	216,9	4,4	5,1
Στερεά Ελλάδα	567	663	4.333	5.960	5.761	7.853	69	68,7	55,1	49,2	60,1	62,9	184,2	180,8	3,1	7,3

Πελοπόννησος	595	671	3.683	5.375	4.897	7.083	101,4	95,7	37,9	41,2	72,3	73,7	211,6	210,6	3,7	4,4
Αττική	3.526	3.449	24.183	36.388	32.154	47.944	18,2	16,4	394,5	389,4	891	909,8	1.303,7	1.315,6	4,1	6,4
Βόρειο Αιγαίο	191	184	883	1.310	1.175	1.726	13	12,7	10,7	10,6	39,2	38	62,8	61,3	2	3,8
Νότιο Αιγαίο	251	268	1.842	2.772	2.449	3.652	7,3	7	18,2	19,7	55,1	56,5	80,5	83,2	2	1,8
Κρήτη	535	559	3.656	5.570	4.861	7.339	96	87,2	30,4	30,9	72,3	76	198,6	194,1	1	2,1
Galicia	2.804	2.724	21.825	26.060	23.997	31.238	343,9	238,9	246,7	235,5	483	492,5	1.073,6	966,9	7	11,2
Asturias	1.126	1.071	10.615	12.084	11.672	14.485	56,7	39,7	121,9	100,7	200,3	204,9	378,9	345,3	12,2	13,8
Cantabria	527	527	5.309	6.118	5.837	7.334	24,6	17,1	57,4	52	94,8	94,4	176,8	163,5	11	13,5
Pais Vasco	2.129	2.069	25.942	29.211	28.523	35.105	24,4	19	317,4	285,5	392,6	400,6	734,4	705,1	12,9	11,5
Navarra	521	527	6.581	7.706	7.236	9.237	14,4	12,3	89,1	82,3	97,7	104	201,2	198,6	5,7	4,2
Rioja	260	261	3.018	3.560	3.319	4.268	11,9	10,1	41,9	39,9	47,1	47,3	100,9	97,3	4,1	6,1
Aragon	1.213	1.180	13.753	15.933	15.122	19.099	49,8	44,4	153,9	136	239	239,3	442,7	419,7	4,8	6,4
Madrid	4.878	5.016	62.439	76.273	68.652	91.429	16,7	14,8	491,9	439,6	1.220	1.317,3	1.728,6	1.771,7	6,9	10,5
Castilla-Leon	2.626	2.510	23.542	28.737	25.884	34.448	167	109	252	231,1	462,7	478,3	881,7	818,4	9,1	10,4
Castilla-La Mancha	1.714	1.694	14.645	17.054	16.102	20.443	95,8	67,2	164,9	155,6	255,6	269,6	516,3	492,4	6	7,8
Extremadura	1.128	1.075	7.503	8.820	8.250	10.572	74,4	46,1	65,1	61,2	169,9	179,9	309,4	286,9	12,8	12,3
Cataluna	6.008	6.066	75.280	91.110	82.771	109.215	80,4	70,1	932,5	826,3	1.201,4	1.347,7	2.214,3	2.244,1	7,1	10
Comunidad Valenciana	3.787	3.913	39.043	44.716	42.927	53.602	118,2	86,3	491,8	476,1	730,7	768,3	1.340,7	1.330,7	6,9	9,4
Islas Baleares	682	730	9.017	11.161	9.914	13.379	9,6	7	74,6	57,8	180,5	196,7	264,7	261,5	3,6	4,8
Andalucia	6.920	7.128	54.147	62.543	59.534	74.971	268	211,3	480	421,1	1.139,6	1.185,9	1.887,6	1.818,3	12,8	15
Murcia	1.027	1.084	9.944	11.139	10.934	13.353	45,2	35,8	110,5	94,8	183,4	194,7	339,1	325,3	7,2	8,4
Ceyta Y Mellila	125	133	1.084	1.402	1.192	1.680	0,3	0,3	3,8	3,4	31,6	32,9	35,7	36,6	22,8	18,8
Canarias	1.485	1.563	14.559	18.062	16.008	21.651	36,6	33,2	89,7	82,9	318,2	353,7	444,5	469,8	10,4	10,2

Ile de France	10.692	11.044	269.917	350.747	262.112	319.635	21,8	20,7	1.306	1.194	3.781,7	3.761,1	5.109,5	4.976	3	4,4
Champagne-Ardenne	1.348	1.352	21.834	25.277	21.202	23.035	48,3	46,5	174,2	163,1	299,2	302,2	521,7	511,8	4,1	5,6
Picardie	1.814	1.866	24.874	31.409	24.155	28.623	41	38,8	222,9	213,9	364,9	375,9	628,8	628,6	4,4	5,8
Haute-Normandie	1.741	1.783	28.614	37.521	27.786	34.193	29,5	26,6	228,2	218,1	397,7	408,5	655,4	653,2	5	6,5
Centre	2.377	2.438	36.010	44.517	-	-	64	58,9	312,8	293	545,3	555,2	922,2	907,1	3,4	4,6
Basse-Normandie	1.393	1.419	18.922	25.067	18.375	22.843	62,5	56,8	163,7	156,5	319,4	329,2	545,6	542,5	3,6	5,5
Bourgogne	1.611	1.625	23.673	29.186	22.988	26.597	48,5	45,9	193,6	183	366,1	373,8	608,2	602,7	3,9	4,5
Nord-Pas-de-Calais	3.967	4.004	53.409	67.969	51.865	61.940	45,4	41,8	415,7	389,1	831,6	849,7	1.292,7	1.280,6	5,4	7,4
Lorraine	2.305	2.311	32.360	40.719	31.424	37.107	28,7	26,5	277,8	260,9	496,6	507,2	803,2	794,6	3,3	4,5
Alsace	1.628	1.708	26.912	35.667	26.134	32.504	18,1	17,1	230,6	225,8	385,7	398,9	634,4	641,8	1,7	2,3
Franche-Comte	1.098	1.117	16.164	20.568	15.697	18.743	22,5	20,9	163,5	155,1	226,7	231,3	412,7	407,3	2,8	3,4
Pays de la Loire	3.065	3.167	43.944	57.265	42.674	52.185	115,1	106,4	380,1	362,3	675,8	693,9	1.170,9	1.162,6	4,1	4,7
Bretagne	2.800	2.868	37.074	49.196	36.002	44.832	121,9	113,3	273,4	266,7	645,6	653,5	1.041	1.033,5	3,6	3,9
Poitou-Charentes	1.597	1.625	20.836	26.897	20.234	24.511	65,8	61	159,3	153	348	356,9	573,1	570,9	5,2	4,9
Aquitaine	2.803	2.895	41.582	52.955	40.380	48.258	108,1	101,8	268,7	248,2	682,2	697,5	1.059	1.074,5	4,4	5,1
Midi-Pyrennes	2.437	2.513	34.031	43.530	33.047	39.669	95	87,3	246,5	234,6	599,4	610,4	940,9	923,3	3,6	4,7
Limousin	723	718	9.072	11.596	8.810	10.568	31,6	28,6	77,2	71,7	166,9	170,6	275,7	270,9	3,3	3,4
Rhone-Alpes	5.368	5.625	88.207	112.232	85.657	102.277	82,6	76,2	751,6	697,2	1.342,7	1.356,8	2.176,9	2.130,2	2,7	4,1
Auvergne	1.321	1.315	17.267	21.859	16.788	19.920	50,7	46,5	152,5	142,1	288,6	295,3	491,8	483,9	4,7	4,7
Languedoc-Roussillon	2.125	2.254	27.004	35.079	26.223	31.967	58,4	52	151,9	139,3	499,1	519,3	709,4	710,6	5,1	7,9
Provence-Alpes-Cote d'Azur	4.274	4.465	65.068	81.558	63.187	74.324	53,3	47,2	343,6	317	1.128,2	1.131,8	1.525,1	1.496	4,3	6,8
Corse	250	261	3.219	4.257	3.126	3.879	6,5	6	15,3	15,1	60,5	64,3	82,3	85,4	3,3	5,2

[illegible]

Sardegna	1.636	1.663	18.003	19.460	17.944	22.215	79,5	62	128,7	119	373	360,1	581,2	541,1	12,8	14
Calabria	2.082	2.074	17.651	19.828	17.593	22.636	168,9	147,4	119,1	115	370,7	358,2	658,7	620,6	14,9	16,8
Luxembourg (GRAND-DUCHE)	381	416	8.462	13.901	8.406	12.690	6,2	5,6	57,8	56	125,1	137	189,1	198,6	0,5	0,9
Groningen	554	558	10.089	14.106	10.011	13.528	9	11	57	56	148	156	216	223	5,6	4,5
Friesland	600	614	7.538	10.037	7.480	9.678	17	19	65	62	146	152	229	233	4,1	4
Drenthe	442	459	5.866	7.526	5.821	7.264	13	10	48	54	111	118	174	182	3,6	3,6
Overijssel	1.023	1.056	13.422	18.526	13.319	17.881	25	26	134	129	249	258	412	413	3,2	2,5
Gelderland	1.811	1.881	23.605	33.550	23.424	32.380	38	40	221	222	520	522	784	784	3,5	2
Flevoland	217	277	2.464	3.890	2.445	3.755	8	8	17	17	64	71	91	96	4,5	3,5
Utrecht	1.021	1.075	16.272	24.192	16.148	23.349	13	10	91	86	358	379	465	475	2,2	1,2
Noord-Holland	2.387	2.472	40.104	55.891	39.796	53.943	30	28	217	211	804	853	1.059	1.092	3,4	2,4
Zuid-Holland	3.233	3.339	50.782	69.229	50.392	66.816	57	57	281	294	1.112	1.049	1.360	1.400	3,5	2,5
Zeeland	357	368	5.538	7.065	5.495	6.819	9	10	43	46	94	94	148	150	2	2,4
Noord-Brabant	2.199	2.297	40.104	46.142	31.694	44.534	49	50	324	318	571	606	952	974	2,5	2,3
Limburg(NL)	1.107	1.135	14.924	20.819	14.810	20.094	22	24	155	157	286	289	466	470	3,4	2,7
Norte	3.483	3.538	16.446	27.077	26.690	39.945	290,1	237,2	703,5	679,6	593,3	639,4	1.586,6	1.556,2	1,6	3,8
Centro	1.732	1.711	7.600	12.780	12.333	18.854	245,3	174	260,2	246,7	317	340,9	822,4	761,6	1,3	1,6
Lisboa e vale do Tejo	3.298	3.312	23.663	35.972	38.401	53.066	131,4	99,6	480,9	413,4	955,2	1.060,9	1.567,4	1.573,9	3,2	4,2
Alentejo	549	522	2.736	3.823	4.439	5.640	60,4	50,6	42,2	37,1	97,9	109	200,5	196,7	4,2	4
Algarve	340	346	1.961	3.001	3.182	4.428	34,5	25,8	33	24,3	102,2	108,2	106,9	158,3	1	4,4
Acores	240	242	949	1.487	1.540	2.193	21,4	20,7	18,5	16,1	46,1	51,4	85,9	88,2	1,3	3,3
Madeira	255	258	967	1.722	1.569	2.541	19,8	20	18,4	17,4	55,6	64,4	93,9	101,8	3	3
North	3.075	3.091	28.361	34.154	31.035	39.803	12,4	12,4	313,6	297,2	669,6	658,4	999,5	968	4,1	4,1

Yorkshire and Humberside	4.952	5.036	59.440	69.911	64.583	81.474	43,4	42,1	706,8	663,2	1.448	1.431,8	2.198,2	2.137,1	2,7	2,8
East Midlands	4.019	4.141	50.736	60.549	55.126	70.563	45,5	46,4	660	620,4	1.106,4	1.130,8	1.811,9	1.797,6	1,7	2,2
East Anglia	2.059	2.142	65.030	79.401	71.830	92.534	46	42,9	270,7	253,6	658,2	656,5	974,8	953	0,8	1,8
South-East	17.458	18.120	100.506	130.940	112.458	152.597	69,6	66,2	900,7	828,6	2.581,3	2.472,8	3.551,6	3.367,6	0,7	1,6
South-West	4.667	4.842	58.889	71.106	63.985	82.867	76	77,8	566,1	537,1	1.499,5	1.508,5	2.141,5	2.123,4	1,2	2
West-Midlands	5.219	5.317	64.451	77.133	70.028	89.800	1,6	1,6	469	424,2	771,8	753,4	1.242,5	1.179,2	2,4	2,7
North-West	6.398	6.401	82.958	97.107	90.136	113.063	38,9	39,6	958,2	904,4	1.980,7	1.990,5	2.977,8	2.934,5	3,3	2,8
Wales	2.881	2.921	32.139	37.651	34.920	43.879	53	36,1	313	363,2	660	764,8	1.026	1.164	2,3	2,7
Scotland	5.102	5.128	64.481	78.294	70.061	91.243	64	60,9	624	622,6	1.432	1.572,4	2.120	2.256	3,9	2,6
Northern Ireland	1.589	1.663	16.103	20.955	17.497	24.421	44	29,5	144	158,1	382	424,8	570	612,4	-	-
Uusimaa	1.242	1.335	-	33.937	-	30.922	-	10	-	118	-	127	-	555	-	-
Etela/Suomi	1.775	1.797	-	32.836	-	29.987	-	54	-	203	-	378	-	635	-	-
Ita/Suomi	706	703	12.202	10.331	8.598	9.435	46,6	36,8	71,6	49,9	169	142,1	294,3	228,8	-	4,9
Vali/Suomi	697	706	13.156	11.635	9.270	10.625	45,8	38,1	88,4	63,1	161,6	139	302,4	240,2	-	4,7
Pohjois-Suomi	542	559	10.031	9.159	7.068	8.364	26,4	21,2	59,1	43,3	140,5	117,4	231,8	181,9	-	4,7
Ahvenanmaa/Al and	24	25	691	593	487	542	1,4	1,2	2,2	1,7	9,9	10,1	-	13	-	0,5
Stockholm	1.636	1.735	41.748	47.647	31.148	38.675	-	5,2	-	151,5	-	696,6	-	853,3	0,1	2,6
Ostra MellanSverige	1.452	1.500	28.059	30.910	20.935	25.090	-	28	-	182,9	-	430,4	-	641,3	0,2	3,2
Smaland med oama	782	793	-	17.736	-	14.396	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sydsverige	1.214	1.265	24.241	26.225	18.086	21.287	-	26,8	-	144,3	-	380,2	-	551,3	0,2	4,6
Vastsverige	1.706	1.770	-	38.228	-	31.087	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norra Mellansverige	859	860	16.952	18.607	12.648	15.103	-	18	-	105,1	-	253,6	-	376,7	0,3	3,5

Mellerstra	396	393	8.383	8.692	6.254	7.055	-	10,5	-	42,5	-	126,3	-	179,3	0,2	4,2
Norrland																
Ovre Norrland	514	525	10.792	11.358	8.052	9.219	-	9,9	-	53,5	-	169	-	232,4	0,4	4,7
Burgenland	270	275	2.633	3.903	2.510	3.562	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Niederosterreich	1.464	1.524	19.803	29.134	18.874	26.590	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,2
Wien	1.524	1.595	36.740	52.711	35.018	48.107	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,2
Kamten	1.727	563	7.159	10.026	6.823	9.150	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,3
Steirmark	1.182	1.207	15.008	21.650	14.304	19.759	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,9
Oberosterreich	1.317	1.381	20.233	27.996	19.284	25.551	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,8
Salzburg	476	509	8.732	12.256	8.037	11.185	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,2
Tirol	624	660	9.973	14.121	9.506	12.888	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,2
Vorarlberg	327	344	5.381	7.575	5.129	7.005	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,7
EUROPE 15																

*Στοιχεία έτους 1991.-Πηγή :REGIO EUROSTAT DATABASE.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991-1996.

4.0 Μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Σε αυτό το μέρος της εργασίας θα παρουσιαστούν οι ποσοτικοί δείκτες και τα μέτρα που έχουν επιλεγεί για την μέτρηση και την παρουσίαση των περιφερειακών ανισοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης την εξεταζόμενη περίοδο. Χρησιμοποιούνται γνωστοί και αντιπροσωπευτικοί δείκτες περιφερειακής στατιστικής σε διαπεριφερειακό και σε διακρατικό επίπεδο. Ακολουθώντας παρουσιάζονται οι πίνακες και τα αποτελέσματα των υπολογισμών των δεικτών αυτών, καθώς και ο σχολιασμός των αποτελεσμάτων αυτών. Αρχικά παρουσιάζονται η τυπική απόκλιση(σ) ο Συντελεστής Μεταβλητότητας (CV) και ο Σταθμισμένος Συντελεστής Μεταβλητότητας(WCV) που είναι και από τα βασικότερα μέτρα συνολικής διασποράς και εξετάζουν τις αποκλίσεις των τιμών από το μέσο όρο αυτών των τιμών. Τελευταίος δείκτης περιφερειακών ανισοτήτων είναι ο Συντελεστής GINI που είναι και ο πιο αξιόπιστος δείκτης για την μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων(Λόγω δυσκολίας υπολογισμού ο δείκτης GINI υπολογίζεται μόνο σε επίπεδο κρατών).Πριν από την εφαρμογή των παραπάνω μέτρων όμως παρουσιάζεται μια διαχρονική σύγκριση (1990-1996) μεταξύ των περιφερειών που κατέχουν τις 25 υψηλότερες και τις 25 χαμηλότερες θέσεις σύμφωνα με το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π.(Σε ΜΑΔ), την μέση παραγωγικότητα (Α.Ε.Π. προσαρμοσμένο σε ΜΑΔ, σε εκατομμύρια ECU κατά κεφαλήν σε κάθε εργαζόμενο) και στα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας(Ποσοστό Μακροχρόνια Άνεργων -άνω του έτους- στον εργαζόμενο πληθυσμό).Ο λόγος για τον οποίον γίνεται αυτή η παρουσίαση δεν είναι για να μετρηθούν οι ανισότητες αλλά για να δημιουργηθεί μια εικόνα της χωρικής διάστασης των διαφορών στην Ε.Ε. Η μέτρηση των ανισοτήτων δεν μπορεί να γίνει με την απλή σύγκριση των ακραίων τιμών. Αν οι ακραίες τιμές είναι “αρκετά απομακρυσμένες ... μας δίνουν ψεύτικη εικόνα της διασποράς”.⁴¹ Η παρουσίαση των ακραίων τιμών μας δίνουν μια ένδειξη της πορείας των ανισοτήτων. Η πραγματική πορεία των ανισοτήτων δίνεται από τα στατιστικά μέτρα που χρησιμοποιούνται σε αυτό το κεφάλαιο.

4.1 Ανεργία.

Στον πίνακα 4 που ακολουθεί παρακάτω, παρουσιάζονται οι 25 περιφέρειες με τα υψηλότερα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας και οι 25 περιφέρειες με τα χαμηλότερα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας για τα έτη 1990 και 1997. Για το έτος 1990 τα στοιχεία αναφέρονται στην Ευρώπη των 12, ενώ για το 1997 τα στοιχεία αναφέρονται στην Ευρώπη των 15. Όπως φαίνεται και στον πίνακα, τα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας παρουσιάζουν ανοδικές τάσεις στην εξεταζόμενη περίοδο. Η πρώτη εικόνα που παίρνουμε είναι ότι από αυτή την αύξηση της ανεργίας επηρεάζονται περισσότερο οι περιφέρειες που παρουσίαζαν ήδη υψηλότερα ποσοστά ανεργίας. Το ποσοστό ανεργίας αυξάνεται από 10,7% σε 12,5% (+1,8%) για τις 25 περισσότερο θιγόμενες περιφέρειες ενώ η αύξηση για τις 25 περιφέρειες με την χαμηλότερη ανεργία είναι από 0,92% το 1990 σε 1,5% το 1997 (+0,6%). Την ίδια εικόνα παίρνουμε και αν κοιτάξουμε την αύξηση μόνο για τις 10 ακραίες περιφέρειες σε κάθε περίπτωση. Ενώ η μακροχρόνια ανεργία αυξάνεται μόνο κατά 0,38% για τις 10 λιγότερο θιγόμενες περιφέρειες (1990=0,42%, 1997=0,8%), για τις 10 περισσότερο θιγόμενες περιφέρειες η μακροχρόνια ανεργία αυξάνεται κατά 1,2% (1990=14,4%, 1997=15,6%).

Με αυτή την απλή παράθεση των ακραίων περιπτώσεων για την μακροχρόνια ανεργία δεν μπορούμε να πάρουμε ασφαλή εικόνα για την πορεία των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της Ευρώπης, αλλά μπορούμε να έχουμε μια ένδειξη. Άλλωστε η μέτρηση των ανισοτήτων γίνεται παρακάτω με την χρησιμοποίηση αυστηρών στατιστικών μέτρων. Πάντως, οι ανισότητες μεταξύ των περιφερειών της Ευρώπης, αν και είναι πολύ μεγάλες, στην μακροχρόνια ανεργία φαίνεται να μειώνονται. Το 1990 η σχέση μεταξύ των 25 ακραίων περιπτώσεων ήταν 11,6:1 ενώ το 1997 αυτός ο λόγος μειώνεται σε 8,3:1. Για τις 10 ακραίες περιπτώσεις, ο λόγος μεταξύ των μέσων όρων των ποσοστών μακροχρόνιας ανεργίας είναι 34,2:1 για το 1990, ενώ 19,5:1 για το 1997. Συνεπώς η ένδειξη που δίνεται από τους παραπάνω πρόχειρους υπολογισμούς είναι ότι οι ανισότητες όσον αφορά στη μακροχρόνια ανεργία μειώνονται σε διαπεριφερειακό επίπεδο, παρά την αύξηση των απολύτων ποσοστών της μακροχρόνιας ανεργίας. Αυτό που πρέπει όμως να σημειωθεί είναι η χωρική διάσταση της ανεργίας στον Ευρωπαϊκό χώρο (χάρτες 5,6). Βλέπουμε ότι οι πε-

⁴¹ Κιόχος Π., (1993), "Περιγραφική Στατιστική", Αθήνα, Εκδ. Interbooks.

ριφέρειες με υψηλά ποσοστά ανεργίας είναι συγκεντρωμένες στις νότιες περιοχές του Ευρωπαϊκού χώρου ,κυρίως στην Ιταλία και την Ισπανία. Η Ελλάδα αντίθετα δεν παρουσιάζει υψηλά ποσοστά ανεργίας . Οι περιφέρειες με χαμηλά ποσοστά ανεργίας είναι συγκεντρωμένες στις Βόρειες περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε χώρες όπως η Σουηδία , η Αυστρία και η Μεγάλη Βρετανία. Δημιουργούνται λοιπόν στην Ευρώπη δύο πόλοι: Ένας πόλος στην νότιο-δυτική Ευρώπη με περιφέρειες που χαρακτηρίζονται από υψηλή μακροχρόνια ανεργία και ένας πόλος στην Βόρεια Ευρώπη με περιφέρειες υψηλής μακροχρόνιας ανεργίας. Όπως θα δούμε και παρακάτω, η πόλωση αυτή μεταξύ Βορρά και Νότου , εξακολουθεί να υφίσταται , και να χαρακτηρίζει όλα τα μεγέθη που εξετάζονται.

Πίνακας 4: Ποσοστό Ανεργίας στις 25 λιγότερο και περισσότερο θιγόμενες περιφέρειες (1990-1997)			
Περιφέρειες 1990 (Ευρώπη 12)	Ποσοστό (%)	Περιφέρειες 1997 (Ευρώπη 15)	Ποσοστό (%)
Ceyta Y Mellila	22,8	Campania	20,7
Campania	15,4	Ceyta Y Mellila	18,8
Sicilia	15	Sicilia	17,7
Calabria	14,9	Calabria	16,8
Pais Vasco	12,9	Andalucia	15
Extremadura	12,8	Sardegna	14
Andalucia	12,8	Asturias	13,8
Sardegna	12,8	Cantabria	13,5
Asturias	12,2	Basilicata	12,9
Basilicata	12,1	Puglia	12,8
10 Υψηλότερες	14,4	10 Υψηλότερες	15,6
Cantabria	11	Extremadura	12,3
Canarias	10,4	Pais Vasco	11,5
Castilla Y Leon	9,1	Galicia	11,2
Puglia	9,1	Molise	11,2
Hainut	9	Sachsen-Anhalt	10,6
Ireland	9	Madrid	10,5
Molise	8,5	Hainut	10,4
Murcia	7,2	Castilla v Leon	10,4
Catalunva	7,1	Canarias	10,2
Liege	7	Catalunva	10
Galicia	7	Lazio	9,6
Abruzzo	7	Brandenburg	9,4
Com. Valenciana	6,9	Com. Valenciana	9,4
Madrid	6,9	Mecklenburg Vorpommern	9
Lazio	6,9	Sachsen	8,7
25 Υψηλότερες	10,7	25 Υψηλότερες	12,5
Stockholm	0,1	Tirol	0,2
M. Norrland	0,2	Salzburg	0,2
Svdsverige	0,2	Land	0,5
Ostra Mellansverige	0,2	Voralrbere	0,7
Valle d' Aosta	0,4	Oberrosterreich	0,8
Luxembourg	0,5	Luxembourg	0,9
South East	0,7	Burgenland	1
Eastern	0,8	Niederosterreich	1,2
Trentino Alto Adige	0,8	Utrecht	1,2
10 Χαμηλότερες	0,42	10 Χαμηλότερες	0,8
Baden Wurtemberg	0,9	Karnten	1,3
Algarve	1	Valle d' Aosta	1,5
Κοΐτη	1	Denmark	1,5
Ήπειρος	1,1	South East	1,6
Bavarn	1,1	Centro	1,6
South West	1,2	Eastern	1,8
Hessen	1,3	Veneto	1,8
Acores	1,3	Νότιο Αιτωίο	1,8
Centro	1,3	Steirmark	1,9
Emilia Romagna	1,4	South East	2
Veneto	1,5	Gelderland	2
Lombardia	1,5	Κοΐτη	2,1
Rheinhalz Pfalz	1,5	East Midlands	2,2
Norte	1,6	Noord Brabant	2,3
East Midlands	1,7	Emilia Romagna	2,3
25 Χαμηλότερες	0,92	25 Χαμηλότερες	1,5

Το 1990 δεν υπάρχουν στοιχεία για τα κρατίδια της πρώην Ανατολικής Γερμανίας.

Πηγή: EUROSTAT REGIO DATABASE, επεξεργασία Ψυχογιός Γιάννης

4.2 Εισόδημα

Όπως και με την περίπτωση της ανεργίας που παρουσιάστηκε παραπάνω, έτσι και στον πίνακα 5 παρουσιάζονται οι 25 πλουσιότερες και 25 φτωχότερες περιφέρειες της Ε.Ε, σε όρους Αγοραστικής Δύναμης, τις χρονιές 1990 και 1996. Ο μέσος όρος εισοδήματος για την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι 100 και βάσει αυτού υπολογίζεται το εισόδημα για τις περιφέρειες. Η πρώτη εικόνα είναι ότι οι ανισότητες μεταξύ των περιφερειών της Ε.Ε. μειώνονται σε όρους αγοραστικής δύναμης. Οι 25 πλουσιότερες περιφέρειες δεν παρουσιάζουν αύξηση του εισοδήματος τους για την περίοδο 1990-1996 (1990= 152,55, 1996=152,54). Το ίδιο συμβαίνει και αν απομονώσουμε τις 10 πλουσιότερες χώρες, όπου ο μέσος όρος τους μένει στάσιμος την περίοδο 1990-1996 (Μ.Ο=152,5). Αντίθετα, ο μέσος όρος των εισοδημάτων αυξάνεται δραματικά για τις 25 φτωχότερες περιφέρειες από 58,83 το έτος 1990 σε 66,66 το έτος 1996. Ακόμη μεγαλύτερη αύξηση της αγοραστικής δύναμης διαπιστώνουμε αν απομονώσουμε τις 10 κατά περίπτωση φτωχότερες περιφέρειες. Το 1990 ο μέσος όρος για τις 10 φτωχότερες περιφέρειες είναι 50,8 ενώ το 1996 έχει αυξηθεί σε 58,3. Συνεπώς η πρώτη ένδειξη για τις διαπεριφερειακές ανισότητες στην Ευρώπη σε όρους εισοδήματος φαίνεται να μειώνονται την περίοδο 1990-1996.

Αυτό που θα πρέπει να τονιστεί και σε αυτή την περίπτωση είναι ότι δημιουργούνται πόλοι “φτώχειας” και “πλούτου” στην Ευρωπαϊκή Ένωση. (χάρτες 1,2). Το 1990 οι φτωχότερες περιφέρειες, είναι περιφέρειες κυρίως της χώρας μας, της νότιας Ιταλίας και της Ισπανίας. Το 1996 σε αυτές τις περιφέρειες προστίθενται και οι περιφέρειες της πρώην Ανατολικής Γερμανίας. Αυτοί είναι και οι πόλοι “φτώχειας” που δημιουργούνται στην Ευρώπη. Η κεντρική και η Βόρεια Ευρώπη χαρακτηρίζεται από πλούσιες περιφέρειες που δημιουργούν τους πόλους “πλούτου”. Οι ανισότητες λοιπόν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε όρους αγοραστικής δύναμης είναι μεγάλες και χωρίζουν την Ευρώπη στα δύο. Οι ανισότητες μπορεί να δείχνουν τάσεις μείωσης και οι περιφέρειες να δείχνουν ότι συγκλίνουν, αλλά πολύς δρόμος χρειάζεται να διανυθεί ακόμη για την ολοκλήρωση της Ευρώπης και την πραγματική ενοποίηση χωρών και περιφερειών.

Πίνακας 5 : Κατά Κεφαλήν Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης(PPS) στις 25 φτωχότερες και στις 25 πλουσιότερες χώρες της Ε.Ε. (1990-1996)-(Ε.Ε.=100)			
Περιφέρειες 1990 (Ευρώπη 12)	Ε.Ε=100	Περιφέρειες 1996 (Ευρώπη 15)	Ε.Ε=100
Hamburg	250.47	Hamburg	205.54
Bremen	202.80	Brussels	184.79
Hessen	189.52	Luxembourg	179.93
Ile de France	177.27	Wien	177.87
Baden Wurttemberg	174.17	Ile de France	170.72
Brussels	173.61	Bremen	159.09
Wien	166.17	Hessen	159.94
Bavarn	162.47	Antwerpen	146.60
Luxembourg	159.12	Groningen	143.03
Nordrhein-Westfallen	149.78	Emilia Romagna	141.71
10 Υψηλότερες	180.58	10 Υψηλότερες	180.59
Land	144.17	Lombardia	141.47
Saarland	142.64	Valle d'Aosta	139.97
Lombardia	139.91	Uusimaa	138.58
Stockholm	137.70	Trentino Alto Adige	136.56
Antwerpen	137.64	Oststerreich	135.98
Rheinland-Pfalz	137.18	Friuli Venezia Giulia	134.33
Valle d'Aosta	136.50	Veneto	132.80
Niedersachsen	134.89	Bavarn	132.67
Schleswig-Holstein	134.87	Baden Wurttemberg	132.42
Emilia Romagna	133.07	Stockholm	131.48
Groningen	130.64	Salzburg	129.53
Trentino Alto Adige	126.09	Noord-Holland	128.80
Oststerreich	125.07	Utrecht	128.17
Friuli Venezia Giulia	124.07	Denmark	127.37
Piemonte	123.05	Liguria	127.75
25 Υψηλότερες	152.55	25 Υψηλότερες	152.547
Ηπειρος	42.180	Ηπειρος	46.75
Βόρειο Αιγαίο	44.36	Acores	53.44
Madeira	44.57	Βόρειο Αιγαίο	55.24
Centro	51.47	Madeira	58.17
Δυτική Ελλάδα	51.74	Extremadura	58.29
Extremadura	53.03	Andalucia	61.08
Norte	55.40	Δυτική Ελλάδα	61.59
Ανατολική Μακ.-Θράκη	55.88	Πελοπόννησος	62.22
Ιόνια Νησιά	56.23	Calabria	63.18
Θεσσαλία	57.61	Alenteio	63.79
10 Υψηλότερες	50.81	10 Χαμηλότερες	58.38
Alenteio	58.46	Sachsen Anhalt	64.88
Πελοπόννησος	59.50	Centro	65.00
Calabria	60.05	Ανατολική Μακ.-Θράκη	65.22
Κεντρική Μακεδονία	60.91	Thurineen	65.39
Galicia	62.051	Mecklenburg-Vorpommern	65.36
Andalucia	62.38	Δυτική Μακεδονία	65.94
Κρήτη	65.65	Ιόνια Νησιά	66.07
Δυτική Μακεδονία	65.93	Norte	66.60
Αττική	66.95	Θεσσαλία	66.91
Basilicata	67.23	Galicia	67.22
Burgenland	67.30	Sachsen	68.34
Algarve	67.68	Στερεά Ελλάδα	68.89
Castilla la Mancha	68.14	Sicilia	70.18
Νότιο Αιγαίο	70.45	Campania	70.32
25 Χαμηλότερες	58.83	25 Χαμηλότερες	66.66

Το 1990 δεν υπάρχουν στοιχεία για τα κρατίδια της πρώην Ανατολικής Γερμανίας.
Πηγή: EUROSTAT REGIO DATABASE, επεξεργασία Ψυχογιός Γιάννης

4.3. Παραγωγικότητα.

Ο πίνακας 6 μας παρουσιάζει τις ακραίες περιπτώσεις όσον αφορά την παραγωγικότητα στις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η παραγωγικότητα έχει υπολογιστεί ως εισόδημα (Α.Ε.Π. σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης) που αντιστοιχεί σε κάθε εργαζόμενο. Για να μπορεί να γίνει διαχρονική σύγκριση, τα μεγέθη έχουν αναχθεί στην ίδια βάση με μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Μ.Ο=100.

Το παράδοξο φαινόμενο στην μελέτη της παραγωγικότητας είναι ότι μπορεί να βρεθούν στην ίδια ομάδα, περιφέρειες με υψηλή παραγωγή αλλά και με υψηλή ανεργία. Η παραγωγικότητα συνίσταται σε δύο παράγοντες: το Α.Ε.Π. και τον αριθμό των απασχολούμενων. Έτσι λοιπόν μια περιφέρεια μπορεί να βρεθεί στις υψηλές θέσεις της παραγωγικότητας, όχι απαραίτητα αν έχει υψηλή παραγωγικότητα αλλά αν έχει χαμηλό ποσοστό απασχολούμενων στον πληθυσμό της ή δηλαδή υψηλό ποσοστό ανεργίας. Οι περιφέρειες Madrid και Lazio είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα περιφερειών που εμφανίζονται στην ομάδα των περιφερειών με υψηλή παραγωγικότητα λόγω υψηλής ανεργίας. Αντίθετα οι περιφέρειες Hamburg και Bremen έχουν υψηλά Α.Ε.Π. και για αυτό το λόγο εμφανίζονται στην ομάδα των περιφερειών με υψηλή παραγωγικότητα.

Ο πίνακας 6 δεν μπορεί να μας δώσει κάποια ένδειξη για την πορεία των ανισοτήτων από το έτος 1990 έως το έτος 1996. Ενώ ο λόγος των μέσων όρων παραγωγικότητας των 25 ακραίων περιπτώσεων μειώνεται από το 1990 έως το 1996 και φαίνεται ότι οι ανισότητες μειώνονται, ο λόγος των μέσων όρων παραγωγικότητας των 10 ακραίων περιπτώσεων αυξάνεται από το έτος 1990 στο 1996 και δείχνει ότι οι ανισότητες αυξάνονται. Όπως αναφέρεται και παραπάνω, η απλή παρουσίαση των ακραίων περιπτώσεων και ο υπολογισμός του λόγου των ακραίων τιμών δεν είναι αξιόπιστο μέτρο για την εκτίμηση της πορείας των ανισοτήτων. Το σίγουρο είναι ότι οι ανισότητες είναι σημαντικές και στις δύο χρονικές στιγμές. Οι χάρτες 3,4 μας δείχνουν την χωρική διάσταση των ανισοτήτων στην παραγωγικότητα. Η εκτίμηση των ανισοτήτων γίνεται με την εφαρμογή και τον υπολογισμό των στατιστικών μέτρων που παρουσιάζονται παρακάτω.

Πίνακας 6 : Παραγωγικότητα στις περιφέρειες της Ε.Ε. (Μ.Α.Δ., ανά αποσχο- λούμενο) (1990-1996)			
Περιφέρειες 1990 (Ευρώπη 12)	Ε.Ε.=100	Περιφέρειες 1996 (Ευ- ρώπη 15)	Ε.Ε.=100
Ile de France	153.40	Scotland	176.87
Hamburg	149.51	Ile de France	144.94
Antwerpen	143.81	Hamburg	144.67
Groningen	138.59	Antwerpen	144.58
Hessen	135.14	Luxembourg	144.58
Luxembourg	132.92	Berlin	137.34
Limburg	132.70	Hessen	137.30
Oost-Vlaanderen	131.40	Limburg	137.11
Lombardia	128.43	Groningen	136.88
Haute-Normandie	126.77	Vlaams-Brabant	128.96
10 Υψηλότερες	137.27	10 Υψηλότερες	143.28
Bremen	126.11	Liguria	127.89
West-Vlaanderen	125.59	West-Vlaanderen	127.75
Provence-Alpes	123.89	Oost Vlaanderen	127.51
Alsace	123.18	Lombardia	126.14
Liguria	122.98	Brabant Wallon	124.92
Champagne-Ardenne	121.52	Ireland	124.47
Liege	120.25	Friuli Venezia Giulia	124.15
Lazio	120.00	Emilia Romagna	120.66
Nord Pas de Calais	119.98	Liege	120.39
Baden Wurttemberg	119.17	Luxembourg	118.51
Madrid	118.76	Lazio	118.21
Emilia Romagna	118.16	Haute Normandie	118.11
Vlaams Brabant	117.70	Madrid	116.44
Rhone Alpes	117.66	Bremen	116.60
Lorraine	116.99	Baleares	115.44
25 Υψηλότερες	127.38	25 Υψηλότερες	130.37
Centro	44.84	Northern Ireland	24.42
Ηπειρος	48.09	Wales	36.58
Madeira	49.96	Centro	55.85
Norte	50.29	Acores	56.10
Acores	53.61	Madeira	56.32
Ιόνια Νησιά	54.08	Norte	57.91
Ανατολική Μακ.-Θράκη	55.18	Ανατολική Μακ.-Θράκη	59.65
Βόρειο Αιναίο	53.95	Algarve	63.11
Algarve	56.03	Βόρειο Αιναίο	63.53
Δυτική Ελλάδα	57.41	Alenteio	64.69
10 Χαμηλότερες	52.54	10 Χαμηλότερες	53.82
Alenteio	66.20	Ηπειρος	67.97
Galicia	66.84	Ιόνια Νησιά	70.46
Θεσσαλία	67.86	Galicia	72.89
Κεντρική Μακεδονία	68.44	Θεσσαλία	75.35
Πελοπόννησος	69.20	Πελοπόννησος	75.88
Κρήτη	73.19	Lisboa e Vale do Teio	76.07
Lisboa e Vale do Teio	73.26	Δυτική Μακεδονία	78.37
Αττική	73.75	Κεντρική Μακεδονία	79.04
Δυτική Μακεδονία	78.23	Δυτική Ελλάδα	79.63
Basilicata	79.01	Αττική	82.22
Extremadura	79.73	Calabria	82.30
Calabria	79.86	Extremadura	83.14
Flevoland	80.34	Κρήτη	85.316
Ita-Suomi	87.36	Yorkshire & Humberside	86.02
West Midlands	87.77	North West	86.93
25 Χαμηλότερες	66.26	25 Χαμηλότερες	78.21

Το 1990 δεν υπάρχουν στοιχεία για τα κρατίδια της πρώην Ανατολικής Γερμανίας.

Πηγή: EUROSTAT REGIO DATABASE, επεξεργασία Ψυχρογιός Γιάννης

4.4 Τυπική Απόκλιση (σ) .

Η τυπική απόκλιση είναι ένα από τα πιο συχνά χρησιμοποιούμενα μέτρα διασποράς των τιμών. Όσο μεγαλύτερη είναι η τυπική απόκλιση, τόσο μεγαλύτερη είναι η διασπορά των παρατηρήσεων από τον Μέσο Αριθμητικό⁴². Χρησιμοποιείται για την εκτίμηση πολλών στατιστικών παραμέτρων αλλά στην περιφερειακή ανάλυση χρησιμοποιούμε κυρίως το εισόδημα και την απασχόληση⁴³. Η Τυπική Απόκλιση υπολογίζεται από τον τύπο:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum (X_r - \bar{X})^2}{N}}$$

όπου: X_r = η τιμή του περιφερειακού χαρακτηριστικού στην περιφέρεια r .

$\bar{X}$ = Ο αριθμητικός μέσος της κατανομής του περιφερειακού χαρακτηριστικού για τις r περιφέρειες.

N = ο αριθμός των περιφερειών.

4.5 Συντελεστής Μεταβλητότητας.

Η χρησιμοποίηση της τυπικής απόκλισης σαν μέτρο μέτρησης της διασποράς είναι πολλές φορές αδύνατη, επειδή δεν μπορούμε να συγκρίνουμε δυο κατανομές που εκφράζονται σε διαφορετικές μονάδες ή έστω και οι μέσοι αριθμητικοί εκφράζονται σε ίδιες μονάδες, διαφέρουν πάρα πολύ μεταξύ τους. Τότε χρησιμοποιούμε τα μέτρα σχετικής διασποράς που είναι και απαραίτητα για την εκτίμηση των περιφερειακών ανισοτήτων.⁴⁴

Ένα από τα πιο αξιόπιστα σχετικής διασποράς που χρησιμοποιείται για την μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων, είναι ο συντελεστής μεταβλητότητας. Ο συντελεστής μεταβλητότητας (Coefficient of Variation) δίνει τις υπάρχουσες αποκλίσεις των τιμών του εξεταζόμενου χαρακτηριστικού σαν ποσοστό της κεντρικής τιμής του και επιτρέπει την διενέργεια διαχρονικών συγκρίσεων αλλά το σημαντικότερο, επιτρέπει διαπεριφερειακή σύγκριση μεταξύ περιφερειών με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Ο συντελεστής μεταβλητότητας έχει σαν μικρότερη τιμή το 0, όταν δεν υπάρχει ανισότητα, ενώ δεν έχει περιορισμό στις τιμές που μπορεί να πάρει προς

⁴² Κιόχος, Π., 1990, "Περιγραφική Στατιστική", Εκδόσεις Σταμούλης, Πειραιάς.

⁴³ Κόνσολας, Ν. 1997, "Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική" Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

⁴⁴ Κιόχος, Π., 1990, "Περιγραφική Στατιστική", Εκδόσεις Σταμούλης, Πειραιάς.

τα πάνω. Όσο πιο μεγάλος είναι ο συντελεστής μεταβλητότητας από το 0, τόσο μεγαλύτερη ανισότητα δείχνει. Ο συντελεστής μεταβλητότητας δίνεται από τον τύπο:

$$CV = \frac{\sigma}{\bar{X}} * 100$$

όπου σ , η τυπική απόκλιση του περιφερειακού χαρακτηριστικού και $\bar{X}$, ο αριθμητικός μέσος του χαρακτηριστικού.

4.6 Σταθμισμένος Συντελεστής Μεταβλητότητας(WCV).

Ένα ακόμη πιο σημαντικό μέτρο περιφερειακών ανισοτήτων είναι ο Σταθμισμένος Συντελεστής Μεταβλητότητας. Ο σταθμισμένος συντελεστής μεταβλητότητας μετράει την διασπορά του κάθε μεγέθους από τον εθνικό μέσο όρο, σταθμισμένη με την συμμετοχή της περιφέρειας στο εθνικό μέγεθος του παρανομαστή του δείκτη. Ο Σταθμισμένος Συντελεστής Μεταβλητότητας δίνεται από τον τύπο:

$$WCV = \frac{\sqrt{\sum (Y_r - \bar{Y})^2 * X_r}}{\bar{Y}} * 100$$

όπου : Y_r , τα μεγέθη κάθε χωρικής μονάδας

$\bar{Y}$, ο μέσος εθνικός όρος,

X_r , η συμμετοχή κάθε χωρικής μονάδας στο εθνικό μέγεθος του παρανομαστή του δείκτη.

Ο Σταθμισμένος Συντελεστής Μεταβλητότητας παίρνει την τιμή 0 για την πλήρη ισότητα ενώ δεν υπάρχει άνω όριο σε περίπτωση ανισότητας.

4.7 Συντελεστής GINI (G)

Ο συντελεστής GINI μετρά τις αποκλίσεις μιας παρατήρησης από όλες τις άλλες παρατηρήσεις που αναφέρονται σε μια μεταβλητή και δίνεται από τον τύπο:

$$G = \frac{1}{2} \sum_r^n \sum_\pi P_r \cdot P_\pi \left| \frac{Y_r}{P_r} - \frac{Y_\pi}{P_\pi} \right|$$

Όπου : P_r , η συμμετοχή του πληθυσμού του νομού r , στον συνολικό πληθυσμό της περιφέρειας

Y_r , η συμμετοχή του εισοδήματος του νομού r , στο συνολικό περιφερειακό εισόδημα
 P_π , η συμμετοχή του πληθυσμού του νομού π , στον συνολικό πληθυσμό της περιφέρειας
 Y_π , η συμμετοχή του εισοδήματος του νομού π , στο συνολικό περιφερειακό εισόδημα
 r, π , ένα τυχαίο ζεύγος νομών.

Οι ακραίες τιμές του συντελεστή είναι 0 και 1. Σε περίπτωση πλήρους ισότητας των περιφερειών ως προς ένα χαρακτηριστικό ο Gini παίρνει την τιμή μηδέν και σε περίπτωση πλήρους ανισότητας την τιμή της μονάδας.

Ο συντελεστής αυτός έχει σαφή πλεονεκτήματα έναντι των δεικτών που περιγράφηκαν έως τώρα. Ο Gini δεν επηρεάζεται σημαντικά από τον βαθμό διαφοροποίησης των τιμών της μεταβλητής, αντίθετα από τους άλλους δείκτες που εξετάσαμε έως τώρα οι οποίοι επηρεάζονται σημαντικά από τις ακραίες τιμές. Επίσης, σταθμίζεται και με τους πληθυσμούς και την απασχόληση και συνεπώς μας δίνει πιο αξιόπιστη εικόνα των περιφερειακών ανισοτήτων. Ο Gini είναι σταθμισμένος δείκτης αλλά έχει και αυτός το μειονέκτημα που έχουν όλοι οι δείκτες συγκέντρωσης: Τα αποτελέσματά του επηρεάζονται από την περιφερειακή διαμέριση της χώρας. Ο δείκτης αυτός είναι και ο συχνότερα χρησιμοποιούμενος στην περιφερειακή ανάλυση.

4.8 Υπολογισμός των Περιφερειακών Ανισοτήτων.

Σε αυτή την παράγραφο παρουσιάζονται οι δείκτες περιφερειακών ανισοτήτων που έχουν υπολογιστεί στους πίνακες 7 και 8. Στον πίνακα 7 παρουσιάζονται οι διακρατικές ανισότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα έτη 1990 και 1996, ενώ στον πίνακα 8 παρουσιάζονται οι διαπεριφερειακές ανισότητες, πάντα για την ίδια εξεταζόμενη περίοδο. Στην εργασία αυτή υπολογίζονται ο μέσος αριθμητικός, η τυπική απόκλιση, ο συντελεστής μεταβλητότητας (CV), ο σταθμισμένος συντελεστής μεταβλητότητας (WCV) και ο δείκτης Gini. Οι παραπάνω δείκτες εφαρμόζονται για το κατά κεφαλήν προϊόν, την μέση παραγωγικότητα, τις κατά κεφαλήν μονάδες αγοραστικής δύναμης, την μακροχρόνια ανεργία, την συμμετοχή των απασχολούμενων

στον πληθυσμό και τέλος την συμμετοχή κάθε τομέα παραγωγής στην συνολική απασχόληση.

Σύμφωνα με τους υπολογισμούς αυτούς, αλλά και σύμφωνα με την πρώτη εικόνα που δημιουργήθηκε με την παρουσίαση των πινάκων 4,5,6 φαίνεται ότι υπάρχει αρκετά μεγάλη ανισότητα σε όλα τα μεγέθη για όλη την εξεταζόμενη περίοδο τόσο μεταξύ των κρατών όσο και μεταξύ των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο κατά κεφαλήν προϊόν-εισόδημα- παρατηρείται μείωση των ανισοτήτων από το 1990 στο 1996 μεταξύ των κρατών η οποία όμως δεν είναι ιδιαίτερα σημαντική. Αυτό το συμπέρασμα προκύπτει από την μείωση του Σταθμισμένου Συντελεστή Μεταβλητότητας ($WCV_{1990}=9,90\%$, $WCV_{1996}=9,79\%$), και από την μείωση του συντελεστή Gini ($G_{1990}=0,1339$, $G_{1996}=0,1281$).

Ο υπολογισμός των δεικτών για την μέση παραγωγικότητα δείχνει ότι μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχει σημαντική αύξηση των ανισοτήτων την περίοδο 1990-1996. Ο Σταθμισμένος Συντελεστής Μεταβλητότητας αυξάνεται κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου ($WCV_{1990}=12,5\%$, $WCV_{1996}=18,14\%$) ενώ αύξηση των διακρατικών ανισοτήτων δείχνει και ο συντελεστής Gini ο οποίος αυξάνεται κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου ($G_{1990}=0,098$, $G_{1996}=0,146$).

Αντίθετα με την μέση παραγωγικότητα, οι ανισότητες στην αγοραστική δύναμη των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν μια τάση μείωσης κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Ο σταθμισμένος συντελεστής μεταβλητότητας για την Ευρωπαϊκή Ένωση του 1990 είναι $WCV=20,74\%$ ενώ για την Ευρωπαϊκή Ένωση του 1996 ο συντελεστής είναι $WCV=16,11\%$. Η μείωση των ανισοτήτων επιβεβαιώνεται και από την μείωση της τιμής του συντελεστή Gini ($G_{1990}=0,105$, $G_{1996}=0,056$).

Η ανεργία και ιδιαίτερα η μακροχρόνια ανεργία, είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι ανισότητες στην μακροχρόνια ανεργία ήταν και παραμένουν σημαντικές μεταξύ των χωρών και των περιφερειών στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά τα αποτελέσματα των μετρήσεων δείχνουν ότι οι ανισότητες μειώνονται. Ο σταθμισμένος συντελεστής μεταβλητότητας για την ανεργία των χωρών μειώνεται στην διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου ($WCV_{1990}=15,8\%$ - $WCV_{1996}=13,1\%$). Ο συντελεστής Gini για τις χώρες επίσης μειώνεται κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης πενταετίας, επιβεβαιώνοντας τις ενδείξεις που είχαμε για

μείωση των ανισοτήτων από την παράγραφο 4.1 (Gini 1990=0,1235, Gini 1996=0,0785. Η τάση στις διαπεριφερειακές ανισότητες ακολουθεί την τάση των διακρατικών ανισοτήτων. Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 8, η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων επιβεβαιώνεται από την μείωση του σταθμισμένου συντελεστή μεταβλητότητας (WCV 1990=16,1%, WCV 1996=13,6%).

Αύξηση των διακρατικών ανισοτήτων παρατηρείται και στην συμμετοχή των απασχολούμενων στον πληθυσμό της Ευρώπης. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από την αύξηση και του σταθμισμένου συντελεστή μεταβλητότητας (WCV1990=6,57%, WCV1996=10,47%) και από την αύξηση του συντελεστή Gini καθ' όλη την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου (G1990=0,057, G1996=0,076).

Την περίοδο 1990 –1996 παρατηρείται μείωση των διακρατικών ανισοτήτων στην συμμετοχή και των τριών τομέων της παραγωγής στην συνολική απασχόληση. Όπως φαίνεται και στον πίνακα 7, ο σταθμισμένος συντελεστής μεταβλητότητας και ο συντελεστής Gini μειώνονται για όλα τα μεγέθη την περίοδο 1990-1996. Η μείωση των δεικτών βέβαια είναι πολύ μικρή αλλά υπάρχει σαφής μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Όσον αφορά τις διαπεριφερειακές ανισότητες αυτές παρουσιάζονται πιο έντονες μιας και στο επίπεδο των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαφαίνεται μεγαλύτερη η ετερογένεια του χώρου. Οι τάσεις όμως που προκύπτουν από τον πίνακα 8 είναι όμοιες με τις τάσεις που περιγράφονται παραπάνω και αφορούν τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συμπερασματικά, την περίοδο 1990 –1996 παρατηρείται μείωση των ανισοτήτων σε όλα τα μεγέθη εκτός της μέσης παραγωγικότητας και της συμμετοχής της απασχόλησης στον πληθυσμό όπου παρατηρείται αύξηση των ανισοτήτων και σε επίπεδο χωρών αλλά και σε επίπεδο περιφερειών.

Πίνακας 7 : Διακρατικές Ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση 1990 , 1996.

	ΑΕΠ		ΑΕΠ /Απασχολούμενο	ΑΠΑΣΧ/ΠΑΗΘ		Ι/ ΑΠΑΣΧ		ΙΙ/ ΑΠΑΣΧ		ΙΙΙ/ΑΠΑΣΧ		ΜΑΔ κατά κεφαλήν		Μακροχρόνια Ανεργία	
	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1997
X Μέσος	15.179	19.033	34.419	45.5859	0,404631	0,422261	0,088491	0,073616	0,28104	0,61333	0,645344	14.422	18.647	3,78%	4,38%
σ	5.061.66	6.255.84	9.511,84	12.985,6	0,055937	0,086098	0,066257	0,05468	0,036129	0,029283	0,071711	3.302,11	4.119,13	2,68	2,52
CV	0,333	0,329	0,276	0,284	0,138	0,203	0,748	0,742	0,121	0,104	0,117	0,229	0,221	0,71	0,57
WCV	9,90%	9,79%	12,50%	18,14%	6,57%	10,47%	17,52%	14,08%	8,41%	7,07%	6,95%	20,74%	16,11%	15,8%	13,1%
Gini	0,1339	0,1281	0,0989	0,1459	0,0567	0,0758	0,3556	0,3554	0,0676	0,0652	0,0487	0,1058	0,0559	0,1235	0,0985

Πηγή :REGIO DATABASE-EUROSTAT, επεξεργασία: Ψυχρογιώδης Γιάννης.

Πίνακας 8 : Διαπεριφερειακές Ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση ,1990,1996.

	ΑΕΠ		ΑΕΠ /Απασχολούμενο	ΑΠΑΣΧ/ΠΑΗΘ		Ι/ ΑΠΑΣΧ		ΙΙ/ ΑΠΑΣΧ		ΙΙΙ/ΑΠΑΣΧ		ΜΑΔ κατά κεφαλήν		Μακροχρόνια Ανεργία	
	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1990	1996	1997
X Μέσος	14.128	16.951	32.881	43.956	0,41657	0,42460	0,0953	0,08657	0,3091	0,28506	0,61570	13.829	16.953	4,44%	5,32%
σ	5.806,23	6.069,16	9.535,49	13.089,9	0,063319	0,090864	0,069188	0,064148	0,03987	0,031357	0,072037	4.444,6	4.636,18	3,66	3,86
CV	0,411	0,358	0,29	0,298	0,152	0,214	0,726	0,741	0,129	0,110	0,117	0,321	0,0273	0,82	0,72
WCV	10,02%	9,9%	13,6%	17,8%	7,34%	11,31%	16,2%	14,4%	9,02%	7,63%	6,92%	21,37%	17,31%	16,1%	13,6%

Πηγή :REGIO DATABASE-EUROSTAT, επεξεργασία: Ψυχρογιώδης Γιάννης.

4.9 Οι Δείκτες Ειδίκευσης, Εγκατάστασης, Συμμετοχής.⁴⁵

Εκτός από τους δείκτες ανισότητας που εξετάστηκαν μέχρι τώρα, υπάρχουν και άλλοι πιο εξειδικευμένοι δείκτες που εφαρμόζονται με σκοπό την περιγραφή των χαρακτηριστικών μιας περιφέρειας και την σύγκριση της με άλλες χωρικές μονάδες. Τέτοιοι συντελεστές είναι οι δείκτες ειδίκευσης, εγκατάστασης, συμμετοχής που θα εξεταστούν σε αυτό το σημείο καθώς και ο δείκτης χωροταξικής αλληλεξάρτησης που θα εξεταστεί παρακάτω.

4.10 Συντελεστής Συμμετοχής (QL).

Ο συντελεστής συμμετοχής δίνεται από την παρακάτω σχέση:

$$QL = \frac{A_{ir} / A_{in}}{A_r / A_n}$$

όπου : A_{ir} , η απασχόληση της δραστηριότητας i της περιφέρειας /νομού r .

A_r , η συνολική απασχόληση της περιφέρειας /νομού r .

A_{in} , η απασχόληση της δραστηριότητας i σε όλη την χώρα /περιφέρεια n .

A_n , η συνολική απασχόληση σε όλη την χώρα /περιφέρεια n .

Η κρίσιμη τιμή του συντελεστή Συμμετοχής είναι η τιμή 1. Αν $QL=1$ η δραστηριότητα i έχει αναλογικά την ίδια σπουδαιότητα σε επίπεδο νομού /περιφέρειας όσο και σε επίπεδο περιφέρειας /χώρας. Αν $QL>1$, τότε η δραστηριότητα i είναι περισσότερο αναπτυγμένη, αναλογικά, στην περιφέρεια /νομό από ότι στην χώρα /περιφέρεια. Τέλος αν $QL<1$, τότε η δραστηριότητα i είναι αναλογικά λιγότερο αναπτυγμένη στην περιφέρεια/ νομό r από ότι στο σύνολο της χώρας/ περιφέρειας. Ουσιαστικά ο συντελεστής Συμμετοχής μας δείχνει αν η δραστηριότητα i στην περιφέρεια /νομό r είναι αναπτυγμένη στον ίδιο βαθμό που είναι αναπτυγμένη και στο περιφερειακό / εθνικό επίπεδο n .

Τις τελευταίες δεκαετίες έγινε μια προσπάθεια να τεθούν κάποια θεωρητικά θεμέλια στον QL. Οι Mayer και Pleeter θεώρησαν ότι ο συντελεστής είναι ένας ικανοποιητικός δείκτης του εξαγωγικού προσανατολισμού της δραστηριότητας η οποία εξετάζεται ⁴⁶ ενώ ο Isserman ⁴⁷ συνέδεσε τον Συντελεστή συμμετοχής με τον

⁴⁵ Αθ.Παπαδασκαλόπουλος, 1990, "Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης" Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

⁴⁶ W. Mayer-S.Pleeter, "A Theoretical Justification for the use of Location Quotients", regional science and Urban Economics, V.S. No 5 1975., στο Παπαδασκαλόπουλος, 1990.

Πολλαπλασιαστή Εξαγωγικής Βάσης (Εξετάζεται Παρακάτω). Σύμφωνα με αυτή την προσπάθεια σύνδεσης του συντελεστή με την θεωρία, τότε :

$QL=1$, Η δραστηριότητα θεωρείται εξισορροπημένη,

$QL>1$, Η δραστηριότητα θεωρείται εξαγωγική ή βασική,

$QL<1$, Η δραστηριότητα που εξετάζεται θεωρείται μη βασική ή μη εξαγωγική.

Εκτός από την μορφή που περιγράφηκε παραπάνω, ο QL μπορεί και να δοθεί με την παρακάτω μορφή:

$$QL = \frac{A_{ir} / A_r}{A_{in} A_n}$$

και μας δείχνει αν μια περιφέρεια /νομός συμμετέχει στην δραστηριότητα i με το ίδιο ($QL=1$), μεγαλύτερο ($QL>1$), ή μικρότερο ($QL<1$) ποσοστό από ότι συμμετέχει στο σύνολο των δραστηριοτήτων.

Για τον υπολογισμό του Συντελεστή Συμμετοχής μπορούν να χρησιμοποιηθούν διάφορες μεταβλητές, αλλά οι συχνότερα χρησιμοποιούμενες είναι το εισόδημα και η απασχόληση. Πάντως ανεξάρτητα από τις μεταβλητές που θα χρησιμοποιηθούν για τον υπολογισμό του δείκτη μπορούμε να κάνουμε μια σύγκριση μεταξύ μικρότερων χωρικών μονάδων (Νομούς, Περιφέρειες) με αναφορά στα εθνικά μεγέθη. Έτσι με τον συντελεστή συμμετοχής μπορεί να γίνει μια διαφοροποίηση και μια ιεράρχηση /ταξινόμηση, κάποιων χωρικών μονάδων, στην βάση κάποιων δεδομένων που από μόνα τους δεν μπορούν να μας δώσουν σαφή εικόνα για την κατάσταση στην περιφέρεια. Εδώ όμως φανερώνονται και τα όρια του δείκτη αυτού. Η ανάπτυξη που τυχόν διαπιστώνουμε σε μια περιφέρεια δεν μπορούμε να πούμε αν είναι ικανοποιητική ή όχι ή δεν μπορούμε να βγάλουμε συμπέρασμα για τα προβλήματα λειτουργίας της εξεταζόμενης δραστηριότητας στην εξεταζόμενη περιφέρεια. Έτσι, ο συντελεστής συμμετοχής μας δίνει απλά ενδείξεις για την κατάσταση σε μια χωρική μονάδα, αλλά δεν μπορεί να μας οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα. Από την άλλη, λόγω της ευκολίας στον υπολογισμό του χρησιμοποιείται ευρύτατα σε κάθε μελέτη περιφερειακής ανάλυσης.

⁴⁷ A.Isserman, "The Location Quotient approach to estimating Regional Economic Impact", Journal

4.10.1 Υπολογισμός του Συντελεστή Συμμετοχής.

Οι πίνακες 9, 10 παρουσιάζουν τον συντελεστή συμμετοχής σε κάθε τομέα παραγωγής αντίστοιχα, τόσο σε επίπεδο χώρας αλλά και σε επίπεδο περιφέρειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 9, ο πρωτογενής τομέας το 1990 είναι βασική δραστηριότητα σε 5 από τις 12 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ το 1996, ο πρωτογενής είναι βασική δραστηριότητα σε 7 από τις 15 πλέον χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε, ότι οι χώρες οι οποίες παρουσιάζουν σαν βασική δραστηριότητα τον πρωτογενή τομέα είναι οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι χώρες οι οποίες περιλαμβάνονται στον στόχο 1 της πολιτικής της Ένωσης. Η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία, είναι χώρες που συμμετέχουν στην απασχόληση του πρωτογενή τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Περνώντας στον δευτερογενή τομέα, βλέπουμε ότι είναι βασική δραστηριότητα, μόνο σε 3 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1990, ενώ το 1996 σε 4 από τις 15 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θα πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι ο Συντελεστής Συμμετοχής για τον δευτερογενή τομέα είναι πολύ κοντά στην μονάδα για τις περισσότερες από τις χώρες και για το 1990 και για το 1996.

Πίνακας 9: Συντελεστές Συμμετοχής των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990,1996.

(Με βάση την απασχόληση κατά τομέα παραγωγής)

Χώρες	Συντελεστής Συμμετοχής 1990			Συντελεστής Συμμετοχής 1996		
	QL 1γενής	QL 2γενής	QL 3γενής	QL 1γενής	QL 2γενής	QL 3γενής
Βέλγιο	0,428	0,895	1,115	0,420	0,928	1,082
Δανία	0,850	0,819	1,109	0,864	0,905	1,054
Γερμανία	0,514	1,235	0,932	0,513	1,215	0,945
Ελλάδα	3,312	0,812	0,844	3,937	0,876	0,800
Ισπανία	1,655	1,025	0,915	1,559	1,003	0,949
Γαλλία	0,916	0,935	1,042	0,851	0,905	1,055
Ιρλανδία	2,212	0,900	0,919	2,421	0,980	0,885
Ιταλία	1,433	0,934	0,983	1,506	0,977	0,966
Λουξεμβούργο	0,476	0,958	1,078	0,508	0,963	1,058
Ολλανδία	0,655	0,808	1,135	0,779	0,873	1,076
Πορτογαλία	3,032	1,041	0,758	2,525	1,108	0,819
Μεγάλη Βρετανία	0,357	0,940	1,100	0,354	0,935	1,084
Αυστρία	-	-	-	1,311	1,034	0,957
Σουηδία	-	-	-	0,584	0,883	1,088
Φινλανδία	-	-	-	1,539	0,882	1,006
Σύνολο Ε.Ε.	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000

Πηγή : REGIO DATABASE-EUROSTAT, επεξεργασία: Ψυχογιός Γιάννης.

Εξετάζοντας τον παραπάνω πίνακα, βλέπουμε ότι η βασική δραστηριότητα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ο τριτογενής τομέας. Το 1990, 6 από τις 12 χώρες, συμμετέχουν στην απασχόληση του τριτογενή τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ το 1996 οι δραστηριότητες του τριτογενή τομέα είναι βασικές για τις 8 από τις 15 χώρες. Νομίζω ότι αξίζει να σημειωθεί ότι οι χώρες που έχουν σαν βασικές τις δραστηριότητες του τριτογενή τομέα δεν παρουσιάζουν άλλο τομέα σαν βασικό, εκτός της Φινλανδίας το 1996, που έχει σαν βασικές τις δραστηριότητες του πρωτογενή και του τριτογενή τομέα.

Αναλυτικότερα, μετά από εξέταση του πίνακα 9 μπορούμε να κάνουμε παρατηρήσεις για κάθε μια χώρα ξεχωριστά. Έτσι κάνουμε τις εξής παρατηρήσεις και βγάζουμε τα παρακάτω συμπεράσματα:

Το *Βέλγιο* και για το 1990 και για το 1996, συμμετέχει στην απασχόληση του τριτογενή τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχει στην συνολική απασχόληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θα πρέπει να σημειωθεί βέβαια, ότι ο Συντελεστής Συμμετοχής του τριτογενή τομέα μειώνεται από το 1990 στο 1996, ενώ αυξάνεται ο Συντελεστής του δευτερογενή τομέα. Ο Συντελεστής του πρωτογενή τομέα παραμένει σταθερός κατά το πέρασμα της πενταετίας.

Η *Δανία* παρουσιάζει και το 1990 και το 1996 σαν βασική δραστηριότητα τον τομέα των υπηρεσιών αφού ο Συντελεστής Συμμετοχής του τριτογενή τομέα είναι μεγαλύτερος της μονάδας και τις δυο εξεταζόμενες χρονικές στιγμές. Ο Συντελεστής Συμμετοχής και εδώ μειώνεται στον τριτογενή τομέα και αυξάνεται στον δευτερογενή κατά το πέρασμα της εξεταζόμενης πενταετίας.

Όπως θα ήταν και αναμενόμενο, η *Γερμανία* έχει περισσότερες αναπτυγμένες τις δραστηριότητες του δευτερογενή τομέα καθ' όλη την διάρκεια της εξεταζόμενης πενταετίας. Ο δευτερογενής τομέας έχει μεγαλύτερη σπουδαιότητα για την Γερμανία από ότι για ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση σαν σύνολο. Πρέπει να προσέξουμε ότι και ο Συντελεστής Συμμετοχής του τριτογενή τομέα βρίσκεται πολύ κοντά στην μονάδα ενώ ο QL του πρωτογενή τομέα βρίσκεται σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα.

Η *Ελλάδα* αντιθέτως, έχει Συντελεστή Συμμετοχής του πρωτογενή τομέα σε πολύ υψηλά επίπεδα και το 1990 και το 1996. Από τον πίνακα 9 φαίνεται ότι η χώρα μας έχει σαν βασική δραστηριότητα τον πρωτογενή τομέα. Στον πρωτογενή τομέα, η χώρα μας παρουσιάζει τον υψηλότερο Συντελεστή Συμμετοχής από οποιαδήποτε άλλη χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το 1990 και το 1996. Μάλιστα ο Συντελεστής αυξήθηκε κατά το πέρασμα των ετών από το 1990 στο 1996. Το ίδιο συνέβη και στον Συντελεστή του Δευτερογενή τομέα ο οποίος όμως βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα όπως και ο Συντελεστής του Τριτογενή τομέα. Η χώρα μας φαίνεται ότι είναι μια κατ'εξοχήν αγροτική χώρα.

Οι Συντελεστές Συμμετοχής του Πρωτογενή και του Δευτερογενή τομέα της *Ισπανίας* είναι μεγαλύτεροι της μονάδας και για το 1990 και για το 1996. Αυτό σημαίνει, ότι οι δραστηριότητες του πρωτογενή τομέα και του δευτερογενή τομέα είναι βασικές για την Ισπανία. Η δραστηριότητα που είναι όμως σημαντικότερη είναι ο πρωτογενής τομέας αφού ο Συντελεστής Συμμετοχής του πρωτογενή τομέα είναι μεγαλύτερος από τον Συντελεστή Συμμετοχής του δευτερογενή τομέα.

Αντιθέτως με την Ελλάδα και με την Ισπανία που αναφέρθηκαν προηγουμένως, η Γαλλία είναι μια χώρα όπου οι δραστηριότητες του τριτογενή τομέα είναι σπουδαιότερες από τις δραστηριότητες από τον πρωτογενή και τον δευτερογενή τομέα και το 1990 αλλά και το 1996. Η Γαλλία συμμετέχει στην απασχόληση του τριτογενή τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ποσοστό μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχει στην συνολική απασχόληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ιρλανδία είναι μια χώρα της οποίας η διάρθρωση της απασχόλησης μοιάζει πάρα πολύ με την διάρθρωση της απασχόλησης της χώρας μας. Ο Συντελεστής Συμμετοχής του πρωτογενή τομέα της Ιρλανδίας είναι πολύ υψηλότερος της μονάδας για το 1990 και για το 1996 και συνεπώς οι δραστηριότητες του πρωτογενή τομέα είναι βασικές για την χώρα αυτή. Μάλιστα θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο συντελεστής του πρωτογενή τομέα αυξάνεται από το 1990 στο 1996 με αντίστοιχη μείωση του συντελεστή συμμετοχής του τριτογενή τομέα. Τέλος σημαντική αύξηση παρουσιάζει από το 1990 στο 1996 ο συντελεστής συμμετοχής της Ιρλανδίας για τον δευτερογενή τομέα.

Η Ιταλία σύμφωνα και με τον παραπάνω πίνακα φαίνεται ότι είναι μια χώρα η οποία είναι προσανατολισμένη προς τον πρωτογενή τομέα και το 1990 αλλά και το 1996. Αυτό βέβαια είναι αρκετά παράδοξο, αλλά θα πρέπει να λάβουμε υπ' όψη μας ότι και οι Συντελεστές Συμμετοχής των άλλων παραγωγικών τομέων είναι μόλις μικρότεροι από την μονάδα και στις δυο εξεταζόμενες χρονικές στιγμές. Η Ιταλία, γνωστή και ως χώρα βιομηχανική, παρουσιάζεται σαν χώρα με βασική δραστηριότητα τον πρωτογενή τομέα διότι επηρεάζεται από τις νότιες περιφέρειες της, την Σαρδηνία και την Σικελία, όπου είναι φτωχές και όπως θα δούμε παρακάτω και καθαρά αγροτικές περιοχές με πολύ υψηλούς Συντελεστές Συμμετοχής πρωτογενή τομέα.

Οι σπουδαιότερες δραστηριότητες, με την μεγαλύτερη ανάπτυξη στην Ολλανδία και στο Λουξεμβούργο είναι οι δραστηριότητες του τριτογενή τομέα. Και οι δυο χώρες φαίνεται να είναι προσανατολισμένες προς τον τομέα των υπηρεσιών. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι δυο αυτές χώρες έχουν πολύ χαμηλούς Συντελεστές Συμμετοχής για τον πρωτογενή τομέα και για το 1990 αλλά και για το 1996.

Οι Συντελεστές Συμμετοχής της Πορτογαλίας αντικατοπτρίζουν τα δυο πρόσωπα της χώρας: Την παραδοσιακή Πορτογαλία που είναι προσανατολισμένη

προς τις γεωργικές και γενικότερα προς τις δραστηριότητες του πρωτογενή τομέα (QL 1γενή, 1990=3,03, 1996=2,52) και την νέα ταχέως αναπτυσσόμενη Πορτογαλία που παρουσιάζει σαν βασικές και τις δραστηριότητες του Δευτερογενή τομέα, πάντα σύμφωνα με τα στοιχεία απασχόλησης που παρουσιάζονται στον πίνακα 3. Η ανάπτυξη αυτή που συντελείται τα τελευταία χρόνια στην Πορτογαλία και η στροφή προς τον δευτερογενή τομέα θα μπορούσε να φανεί και από την μείωση του QL για τον πρωτογενή και την αύξηση του QL για τον δευτερογενή από το 1990 μέχρι το 1996.

Τον χαμηλότερο συντελεστή συμμετοχής για τον πρωτογενή τομέα τον παρουσιάζει η *Μεγάλη Βρετανία* για όλη την εξεταζόμενη χρονική περίοδο. Αντίθετα η *Μεγάλη Βρετανία* συμμετέχει στην απασχόληση του τριτογενή τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ποσοστό μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχει στην συνολική απασχόληση της Ένωσης. Από τον πίνακα των Συντελεστών Συμμετοχής φαίνεται ότι η *Μεγάλη Βρετανία* είναι μια χώρα που έχει ως βασική δραστηριότητα τις υπηρεσίες και για το 1990 και για το 1996.

Το 1996 προσχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση η Αυστρία, η Σουηδία και η Φινλανδία, για αυτό και δεν έχουμε στοιχεία για αυτές τις χώρες πριν το 1996. Από την ανάλυση των στοιχείων απασχόλησης για το 1996 υπολογίστηκαν οι συντελεστές συμμετοχής οι οποίοι μας δίνουν τα παρακάτω αποτελέσματα:

Η *Αυστρία* είναι μια χώρα που παρουσιάζει σαν βασικές δραστηριότητες τις δραστηριότητες του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα. Οι συντελεστές βέβαια δεν είναι πολύ μεγαλύτεροι της μονάδας και ο συντελεστής Συμμετοχής του τριτογενή τομέα είναι πολύ κοντά στην μονάδα. Για την Αυστρία θα μπορούσαμε να πούμε ότι η διάρθρωση της απασχόλησης της είναι σχεδόν ίδια με την διάρθρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το 1996.

Η *Σουηδία* είναι μια χώρα που σύμφωνα με τον πίνακα 9 ειδικεύεται στον τριτογενή τομέα και τις δραστηριότητες του. Βέβαια, ο Συντελεστής Συμμετοχής είναι οριακά μεγαλύτερος της μονάδας, αλλά οι συντελεστές του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα είναι σημαντικά χαμηλότεροι της μονάδας.

Τέλος, στην παρουσίαση των Συντελεστών Συμμετοχής σε επίπεδο χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για την *Φινλανδία*. Η *Φινλανδία* συμμετέχει στην απασχόληση του πρωτογενή τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ποσοστό μεγαλύτερο του ποσοστού που συμμετέχει στην συνολική απα-

σχόληση της Ένωσης. Το ίδιο βέβαια συμβαίνει και για την απασχόληση του τριτογενή τομέα, αλλά ο πρωτογενής τομέας είναι πιο σημαντικός για την χώρα, αφού ο Συντελεστής Συμμετοχής του πρωτογενή τομέα είναι μεγαλύτερος του τριτογενή τομέα.

Στον πίνακα 10 παρουσιάζονται οι Συντελεστές Συμμετοχής και για τους τρεις τομείς της παραγωγής σε επίπεδο περιφερειών, τόσο για το 1990 όσο και για το 1996.

Στο Βέλγιο, και το 1990 αλλά και το 1996 μόνο η περιφέρεια *Luxembourg* παρουσιάζει σαν βασικές τις δραστηριότητες του πρωτογενή τομέα. Οι περιφέρειες *Antwerpen, Limburg, Oost-Vlaanderen & West - Vlaanderen* παρουσιάζουν σαν βασική δραστηριότητα τον δευτερογενή τομέα. Όπως είναι και αναμενόμενο, μετά και από την εξέταση του συντελεστή Συμμετοχής για την χώρα συνολικά, οι δραστηριότητες του τριτογενή τομέα είναι οι βασικές για όλες σχεδόν τις περιφέρειες του Βελγίου. Μόνο οι περιφέρειες *Limburg, Oost- Vlaanderen & West -Vlaanderen* δεν έχουν Συντελεστή Συμμετοχής για τον τριτογενή τομέα μεγαλύτερο της μονάδας, αλλά είναι οριακά μικρότερος της μονάδας.

Η Δανία δεν διαχωρίζεται σε επιμέρους περιφέρειες κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης πενταετίας, οπότε δεν υπάρχει κάτι παραπάνω να πούμε για τον Συντελεστή Συμμετοχής αυτής της χώρας.

Για την Γερμανία, σε επίπεδο περιφέρειας, έχουμε στοιχεία απασχόλησης μόνο για τις περιφέρειες της πρώην Δυτικής Γερμανίας. Συνεπώς μπορούμε να υπολογίσουμε τον Συντελεστή Συμμετοχής μόνο για αυτές τις περιφέρειες. Όπως είναι και αναμενόμενο από τα αποτελέσματα του υπολογισμού του Συντελεστή Συμμετοχής σε επίπεδο χωρών, η πλειονότητα των περιφερειών της Γερμανίας και για το 1990 αλλά και για το 1996, έχουν σαν βασικές τις δραστηριότητες του Δευτερογενή τομέα. Ο Τριτογενής τομέας έχει μικρότερη σημασία για τις περιφέρειες της Γερμανίας ενώ ο Πρωτογενής τομέας δεν είναι βασικός ούτε για μια περιφέρεια από όσες έχουμε στοιχεία. Αναλυτικότερα βλέπουμε στον πίνακα ότι για τις περιφέρειες *Baden -Wurttemberg, Bayern, Bremen, Hessen, Niedersachsen, Nordrhein-Westfallen, Rheinlald -Phalz και Saarland* η βασική δραστηριότητα είναι ο δευτερογενής τομέας και για το 1990 και για το 1996. Η περιφέρεια *Schleswig-Holstein* το 1990 έχει Συντελεστή Συμμετοχής στο δευτερογενή τομέα ίσο με 0.99, αλλά το 1996 ο δευτερογενής τομέας είναι βασική δραστηριότητα για την περιφέρεια, αφού

ο QL είναι ίσος με 1,03. Όσον αφορά τον τριτογενή τομέα μόνο 4 περιφέρειες συμμετέχουν στην απασχόληση του με ποσοστό μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για τις περιφέρειες *Berlin, Bremen, Hamburg και Schleswig-Holstein* ο τριτογενής τομέας είναι αυτός με την μεγαλύτερη σπουδαιότητα, αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στον πίνακα είναι η βασική τους δραστηριότητα και για το 1990 και για το έτος 1996.

Όσον αφορά στην Ελλάδα, είναι αναμενόμενο να έχουμε περιφέρειες με βασική δραστηριότητα τον πρωτογενή τομέα. Και όντως αν κοιτάξουμε τον πίνακα 10 για το έτος 1996 βλέπουμε πως εκτός της Αττικής, όλες οι περιφέρειες συμμετέχουν στην απασχόληση του πρωτογενή τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από αυτό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλες λοιπόν οι περιφέρειες της χώρας μας παρουσιάζουν σαν βασική δραστηριότητα τον πρωτογενή τομέα, εκτός της Αττικής. Η *Πελοπόννησος* και η *Κρήτη* παρουσιάζουν τους υψηλότερους Συντελεστές Συμμετοχής για τον πρωτογενή τομέα, αν και όλες οι περιφέρειες παρουσιάζουν αξιοσημείωτα υψηλούς QL για τον πρωτογενή τομέα, συγκρινόμενες με όλες τις άλλες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής ένωσης. Η *Αττική* για το έτος 1996 παρουσιάζει σαν βασικές δραστηριότητες και τον δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα. Για το έτος 1990 οι τάσεις είναι ίδιες με το 1996. Οι συντελεστές για τον δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα βρίσκονται στα ίδια με το 1996. Μόνο ο συντελεστής του πρωτογενή τομέα παρουσιάζει αύξηση από το 1990 έως το 1996.

Πίνακας 10: Συντελεστές Συμμετοχής των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990,1996.

(Με βάση την απασχόληση κατά τομέα παραγωγής)

Περιφέρειες	Συντελεστής Συμμετοχής 1990			Συντελεστής Συμμετοχής 1996		
	QL 1γενής	QL 2γενής	QL 3γενής	QL 1γενής	QL 2γενής	QL 3γενής
Brussels	0,00	0,44	1,40	0,00	0,46	1,32
Antwerpen	0,28	1,07	1,04	0,27	1,12	1,00
Limburg	0,44	1,26	0,93	0,41	1,25	0,93
Oost-Vlaanderen	0,56	1,14	0,98	0,54	1,18	0,95

Vlaams-Brabant	0,19	0,56	1,32	0,40	0,77	1,15
West-Vlaanderen	0,83	1,09	0,97	0,84	1,16	0,94
Brabant-Wallon	0,37	0,75	1,20	0,39	0,78	1,16
Hainaut	0,49	0,90	1,11	0,46	0,96	1,06
Liege	0,40	0,94	1,10	0,41	0,90	1,09
Luxembourg	1,66	0,57	1,15	1,32	0,64	1,32
Namur	0,71	0,72	1,18	0,66	0,68	1,16
Danmark	0,85	0,82	1,11	0,86	0,90	1,05
Baden-Württemberg	0,47	1,40	0,85	0,47	1,39	0,87
Bayern	0,89	1,31	0,85	0,88	1,31	0,87
Berlin	0,08	0,97	1,12	0,13	0,88	1,13
Brandenburg	:	:	:	:	:	:
Bremen	0,08	1,05	1,07	0,10	1,09	1,04
Hamburg	0,13	0,80	1,20	0,13	0,81	1,16
Hessen	0,31	1,17	0,99	0,29	1,14	1,00
Mecklenburg-Vorpommern	:	:	:	:	:	:
Niedersachsen	0,76	1,10	0,98	0,75	1,11	0,97
Nordrhein-Westfalen	0,29	1,34	0,90	0,32	1,24	0,95
Rheinland-Phalz	0,76	1,21	0,92	0,70	1,20	0,94
Saarland	0,10	1,32	0,93	0,12	1,29	0,95
Sachsen	:	:	:	:	:	:
Sachsen-Anhalt	:	:	:	:	:	:
Schleswig-Holstein	0,70	0,99	1,04	0,71	1,03	1,01
Thüringen	:	:	:	:	:	:
Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	5,89	0,65	0,58	7,54	0,70	0,57
Κεντρική Μακεδονία	3,31	0,95	0,73	4,47	0,97	0,71
Δυτική Μακεδονία	4,35	0,99	0,59	5,35	1,07	0,59
Θεσσαλία	4,83	0,78	0,64	6,40	0,84	0,60
Ηπείρος	6,14	0,59	0,58	6,15	0,80	0,64
Ιόνια Νησιά	4,97	0,58	0,72	5,99	0,63	0,74
Δυτική Ελλάδα	6,01	0,56	0,61	6,94	0,66	0,64
Στερεά Ελλάδα	5,02	0,95	0,53	6,72	0,94	0,53

Πελοπόννησος	6,43	0,57	0,55	8,10	0,67	0,53
Αττική	0,18	0,96	1,11	0,22	1,01	1,06
Βόρειο Αιγαίο	2,77	0,54	1,02	3,72	0,61	0,94
Νότιο Αιγαίο	1,21	0,71	1,12	1,49	0,78	1,05
Κρήτη	6,48	0,48	0,59	7,95	0,55	0,60
Galicia	4,78	0,73	0,73	4,61	0,81	0,77
Asturias	2,26	1,02	0,85	2,23	1,00	0,89
Cantabria	2,13	1,03	0,86	1,92	1,07	0,89
Pais Vasco	0,49	1,37	0,87	0,50	1,36	0,88
Navarra	1,04	1,40	0,79	1,10	1,43	0,80
Rioja	1,78	1,31	0,76	1,81	1,36	0,77
Aragon	1,69	1,10	0,88	2,01	1,08	0,87
Madrid	0,15	0,89	1,15	0,14	0,85	1,14
Castilla-Leon	2,84	0,90	0,85	2,41	0,96	0,89
Castilla -La Mancha	2,77	1,01	0,80	2,61	1,05	0,84
Extremadura	3,58	0,66	0,89	3,03	0,72	0,95
Cataluna	0,54	1,33	0,88	0,57	1,28	0,91
Comunidad Valenciana	1,32	1,16	0,88	1,22	1,20	0,89
Islas Baleares	0,56	0,88	1,11	0,55	0,76	1,15
Andalycia	2,12	0,80	0,98	2,10	0,78	1,00
Murcia	1,98	1,03	0,88	2,24	0,98	0,90
Ceyta Y Mellila	0,00	0,35	1,44	0,00	0,39	1,36
Canarias	1,26	0,64	1,16	1,26	0,56	1,17
Ile de France	0,07	0,80	1,20	0,07	0,70	1,21
Champagne-Ardenne	1,47	1,06	0,92	1,52	0,88	1,01
Picardie	1,15	1,11	0,93	0,99	1,11	0,95
Haute-Normandie	0,73	1,11	0,97	0,60	1,09	0,99
Centre	1,25	1,06	0,94	0,97	1,07	0,97
Basse-Normandie	1,94	0,94	0,93	1,51	1,01	0,95
Bourgogne	1,34	1,00	0,97	1,38	1,04	0,95
Nord-Pas-de-Calais	0,61	1,04	1,02	0,53	1,07	1,01
Lorraine	0,60	1,10	0,99	0,41	1,07	1,02
Alsace	0,51	1,15	0,98	0,39	1,23	0,95

Franche-Comte	0,95	1,22	0,89	0,89	1,32	0,87
Pays de la Loire	1,61	1,02	0,92	1,33	1,08	0,93
Bretagne	1,88	0,84	0,99	1,66	0,86	1,00
Poitou-Charentes	1,91	0,88	0,96	1,92	0,92	0,96
Aquitaine	1,57	0,81	1,03	1,58	0,73	1,07
Midi-Pyrennes	1,73	0,82	1,01	1,38	0,87	1,03
Limousin	2,12	0,86	0,95	1,82	0,87	0,99
Rhone-Alpes	0,64	1,10	0,99	0,60	1,06	1,01
Auvergne	1,71	0,98	0,93	2,00	0,92	0,95
Languedoc-Rousillon	1,36	0,70	1,12	1,58	0,66	1,10
Provence-Alpes-Cote d'Azur	0,59	0,69	1,20	0,53	0,66	1,19
Corse	1,42	0,64	1,14	2,20	0,59	1,08
Guadeloupe	:	:	:	:	:	:
Martinique	:	:	:	:	:	:
Guyane	:	:	:	:	:	:
Reunion	:	:	:	:	:	:
Ireland	2,21	0,90	0,92	2,42	0,98	0,88
Piemonte	1,20	1,14	0,91	1,26	1,10	0,93
Valle d' Aosta	1,55	0,71	1,09	1,53	0,71	1,09
Liguria	0,93	0,70	1,16	1,03	0,69	1,13
Lombardia	0,51	1,29	0,91	0,54	1,34	0,89
Trentino-Alto Adige	1,61	0,70	1,09	1,55	0,73	1,07
Veneto	1,34	1,23	0,84	1,36	1,26	0,85
Friuli-Venezia Giulia	0,99	0,87	1,07	1,04	0,88	1,05
Emilia-Romagna	1,30	1,05	0,94	1,31	1,08	0,93
Toscana	1,25	0,98	0,98	1,25	1,02	0,97
Umbria	1,48	0,95	0,98	1,48	1,08	0,92
Marche	1,58	1,07	0,90	1,70	1,16	0,87
Lazio	0,94	0,59	1,22	0,95	0,66	1,16
Campania	2,27	0,68	1,03	2,40	0,74	0,99
Abruzzi	2,18	0,84	0,96	2,49	0,94	0,90
Molise	3,15	0,84	0,85	3,40	0,80	0,88
Puglia	1,91	0,76	1,03	1,99	0,80	1,00

Basilicata	3,37	0,80	0,85	3,83	0,86	0,82
Sicilia	2,18	0,62	1,07	2,42	0,65	1,03
Sardegna	2,06	0,69	1,04	2,17	0,73	1,02
Calabria	3,83	0,57	0,91	4,16	0,65	0,88
Louxeembourg(GR AND-DUCHE)	0,48	0,96	1,08	0,51	0,97	1,06
Groningen	0,58	0,81	1,14	0,78	0,85	1,09
Friesland	1,02	0,85	1,08	0,99	0,91	1,04
Drenthe	0,58	0,90	1,10	1,13	0,88	1,04
Overijssel	0,94	0,98	1,02	0,78	1,00	1,02
Gelderland	0,87	0,85	1,09	0,80	0,92	1,05
Flevoland	1,20	0,72	1,12	0,96	0,67	1,15
Utrecht	0,31	0,55	1,31	0,21	0,58	1,25
Noord-Holland	0,39	0,63	1,26	0,55	0,63	1,21
Zuid-Holland	0,58	0,67	1,21	0,58	0,61	1,21
Zeeland	1,06	0,89	1,05	1,01	0,92	1,03
Noord-Brabant	0,72	1,06	1,00	0,74	0,99	1,03
Limburg	0,69	1,05	1,01	0,64	0,98	1,04
Norte	2,97	1,36	0,60	2,69	1,47	0,64
Centro	5,30	0,92	0,57	4,23	1,16	0,65
Lisboa e vale do Tejo	1,55	0,86	1,01	1,12	0,89	1,04
Alentejo	5,94	0,57	0,68	4,47	0,76	0,81
Algarve	4,10	0,56	0,89	2,95	0,63	1,00
Acores	3,34	0,68	0,87	3,98	0,69	0,88
Madeira	2,82	0,62	0,96	3,40	0,66	0,95
North	0,34	1,03	1,05	0,35	1,07	1,03
Yorkshire and Humberside	0,35	1,04	1,05	0,30	1,06	1,03
East Midlands	0,43	1,23	0,95	0,37	1,17	0,98
East Anglia	0,81	0,96	1,04	0,69	0,95	1,05
South-East	0,18	0,76	1,21	0,18	0,75	1,19
South-West	0,64	0,87	1,11	0,67	0,83	1,11
West-Midlands	0,31	1,23	0,96	0,35	1,20	0,97
North-West	0,17	1,03	1,07	0,18	1,02	1,06
Wales	0,77	0,96	1,04	0,55	1,07	1,01

Scotland	0,45	0,93	1,10	0,48	0,94	1,07
Northern Ireland	1,15	0,80	1,09	0,85	0,88	1,07
Uusimaa	:	:	:	0,32	0,73	1,18
Etela/Suomi	:	:	:	1,51	1,09	0,91
Ita/Suomi	2,12	0,77	0,94	2,86	0,75	0,95
Vali/Suomi	2,02	0,93	0,87	2,81	0,90	0,89
Pohjois-Suomi	1,52	0,81	0,99	2,06	0,81	0,99
Ahvenanmaa/Åland	1,32	0,49	1,41	1,36	0,53	1,18
Stockholm	:	:	:	0,09	0,59	1,27
Östra MellanSverige	:	:	:	0,68	0,96	1,04
Småland med Östergötland	:	:	:	:	:	:
Sydsverige	:	:	:	0,76	0,88	1,07
Vastsverige	:	:	:	:	:	:
Norra Mellansverige	:	:	:	0,74	0,94	1,05
Mellersta Norrland	:	:	:	0,91	0,79	1,01
Övre Norrland	:	:	:	0,66	0,77	1,13
Burgenland	:	:	:	:	:	:
Niederösterreich	:	:	:	:	:	:
Wien	:	:	:	:	:	:
Kärnten	:	:	:	:	:	:
Steiermark	:	:	:	:	:	:
Oberösterreich	:	:	:	:	:	:
Salzburg	:	:	:	:	:	:
Tirol	:	:	:	:	:	:
Vorarlberg	:	:	:	:	:	:
EUROPE 15	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Πηγή :REGIO DATABASE-EUROSTAT, επεξεργασία: Ψυχογιός Γιάννης.

Οι περιφέρειες της Ισπανίας φαίνεται ότι δραστηριοποιούνται περισσότερο στον πρωτογενή και στον δευτερογενή τομέα παραγωγής από ότι στον τριτογενή τομέα παραγωγής. Οι 13 από τις 18 περιφέρειες της χώρας συμμετέχουν στην απασχόληση του πρωτογενή τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ποσοστό μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της Ευρω-

παϊκής Ένωσης. Στις περιφέρειες *Galicia, Asturias, Cantabria, Navarra, Rioja, Aragon, Castilla-Leon, Castilla -La Mancha, Extremadura, Comunidad Valenciana, Andalucia, Murcia* και *Canarias*, ο πρωτογενής τομέας είναι βασική δραστηριότητα για το έτος 1990, ενώ οι ίδιες περιφέρειες έχουν ως βασική δραστηριότητα τον πρωτογενή τομέα και το 1996. Και στις δύο περιπτώσεις, οι περιφέρειες με τον υψηλότερο QL για τον πρωτογενή τομέα είναι οι περιφέρειες της *Galicia* και της *Extremadura*. Το 1990, 10 περιφέρειες της Ισπανίας συμμετέχουν στην απασχόληση του δευτερογενή τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της Ένωσης. Έτσι λοιπόν οι περιφέρειες *Asturias, Cantabria, Pais Vasco, Navarra, Rioja, Aragon, Castilla-La Mancha, Catalunya, Comunidad Valenciana* και *Murcia* έχουν σαν βασικές τις δραστηριότητες του δευτερογενή τομέα. Αυτό όμως που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι το 1996 8 μόνο περιφέρειες έχουν τον δευτερογενή τομέα σαν βασική δραστηριότητα. Οι περιφέρειες *Asturias* και *Murcia* το 1996 δεν έχουν τον δευτερογενή τομέα σαν βασική δραστηριότητα αν και ο Συντελεστής τους για τον Δευτερογενή τομέα είναι οριακά μικρότερος από την μονάδα. Ο τριτογενής τομέας δεν έχει ιδιαίτερη σπουδαιότητα για την χώρα καθώς είναι βασική δραστηριότητα μόνο για 4 περιφέρειες το 1990 και για 5 περιφέρειες το 1996. Οι περιφέρειες *Canarias, Ceyta Y Melilla* οι οποίες είναι υπερπόντιες περιφέρειες της Ισπανίας, και οι περιφέρειες *Islas Baleares* και *Madrid* το 1990 συμμετέχουν στην απασχόληση του τριτογενούς τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από αυτό που συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στις περιφέρειες που η βασική τους δραστηριότητα είναι ο τριτογενής τομέας, το 1996 προστίθεται και η περιφέρεια της *Andalucia*.

Η Γαλλία είναι μια χώρα της οποίας οι περιφέρειες παρουσιάζουν εικόνα που μοιάζει με τις περιφέρειες της Ισπανίας που μόλις παρουσιάστηκαν. Οι 14 από τις 26 περιφέρειες της Γαλλίας έχουν τον πρωτογενή τομέα σαν βασική δραστηριότητα το έτος 1990. Οι περιφέρειες *Champagne-Ardenne, Picardie, Centre, Basse Normandie, Bourgogne, Pays de la Loire, Bretagne, Poitou Charentes, Aquitaine, Midi Pyrennes, Limousin, Auvergne, Languedoc-Rousillon* και *Corse*, συμμετέχουν στην απασχόληση του πρωτογενή τομέα με ποσοστό υψηλότερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της Ευρώπης. Το 1996 όμως οι περιφέρειες που ο πρωτογενής τομέας είναι η βασική τους δραστηριότητα μειώνονται σε 12 από 14 που ήταν το 1990. Οι περιφέρειες *Corse* και *Picardie* δεν έχουν

ως βασικές δραστηριότητες τις δραστηριότητες του πρωτογενή τομέα μιας και ο Συντελεστής Συμμετοχής τους για τον πρωτογενή τομέα έχει πέσει κάτω από την μονάδα το 1996. Και στον δευτερογενή τομέα υπάρχουν αλλαγές κατά το πέρασμα της εξεταζόμενης πενταετίας. Οι περιφέρειες *Champagne-Ardenne*, *Picardie*, *Haute Normandie*, *Centre*, *Nord-Pas-de-Calais*, *Lorraine*, *Alsace*, *Franche-Comte*, *Pays de la Loire*, *Rhone-Alpes* παρουσιάζουν σαν βασική δραστηριότητα τον δευτερογενή τομέα το 1990. Το 1996 ο αριθμός των περιφερειών με Συντελεστή Συμμετοχής για τον δευτερογενή τομέα μεγαλύτερο της μονάδας αυξάνεται. 10 περιφέρειες έχουν σαν βασική δραστηριότητα τον δευτερογενή τομέα το 1996. Στις περιφέρειες του 1990 προστίθεται η περιφέρεια *Bourgogne* που το 1990 είχε $QL=1$. Ακόμη η περιφέρεια *Champagne-Ardenne* που το 1990 είχε σαν βασική δραστηριότητα τον δευτερογενή τομέα, το 1996 έχει QL για τον δευτερογενή τομέα αρκετά μικρότερο της μονάδας. Αντίθετα, η περιφέρεια *Basse-Normandie*, το 1996 συμμετέχει στην απασχόληση του πρωτογενή τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από αυτό που συμμετέχει στην συνολική απασχόληση, ενώ το 1990 ο δευτερογενής τομέας δεν ήταν βασική δραστηριότητα για αυτή την περιφέρεια. Ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει πολύ μεγάλη αλλαγή από το 1990 στο 1996. Το 1990 βλέπουμε ότι μόνο 4 περιφέρειες παρουσιάζουν σαν βασική δραστηριότητα τον τριτογενή τομέα και μάλιστα με δείκτες που είναι οριακά μεγαλύτεροι της μονάδας. Μόνο η περιφέρεια στην οποία βρίσκεται το Παρίσι -*Ile de France*-έχει Συντελεστή Συμμετοχής για τον τριτογενή τομέα που είναι καθαρά μεγαλύτερος της μονάδας. Έτσι εκτός από την *Ile de France* οι περιφέρειες *Nord-Pas-de-Calais*, *Aquitaine* και *Midi-Pyrenees* έχουν τον τριτογενή τομέα σαν βασική δραστηριότητα. Το 1996 όμως στις παραπάνω περιφέρειες προστίθενται και οι ακόλουθες : *Champagne-Ardenne*, *Lorraine*, *Languedoc-Rousillon*, *Provence-Alpes-Cote d'Azur* και *Corse*. Έτσι, ενώ ο τριτογενής τομέας είναι βασικός μόνο για 4 περιφέρειες της Γαλλίας το 1990, μετά από 5 χρόνια, το 1996 είναι βασική δραστηριότητα για 9 περιφέρειες. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν έχουμε στοιχεία για τις 4 υπερπόντιες περιφέρειες της Γαλλίας.

Η επόμενη χώρα την οποία θα εξετάσουμε, είναι η *Ιρλανδία*. Για την *Ιρλανδία* δεν έχουμε στοιχεία απασχόλησης σε επίπεδο περιφερειών, για αυτό έχουμε υπολογίσει και τον Συντελεστή Συμμετοχής της θεωρώντας την χώρα σαν μια περιφέρεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η *Ιρλανδία* είναι μια περιφέρεια αγροτική με τον πρωτογενή τομέα σαν την βασική της δραστηριότητα. Μάλιστα ο QL του πρωτογενή το-

μέα αυξάνεται από το 1990 στο 1996. Αύξηση παρατηρείται και στον Συντελεστή του δευτερογενή τομέα, ενώ μείωση έχουμε στον τριτογενή τομέα.

Η *Ιταλία* είναι μια χώρα που παρουσιάζει και αυτή κοινά χαρακτηριστικά με την Γαλλία και την Ισπανία. Το 1990, ο πρωτογενής τομέας είναι βασική δραστηριότητα για 16 από τις 20 περιφέρειες της χώρας, ενώ το 1996 γίνονται 18. Έτσι οι περιφέρειες *Piemonte, Valle d'Aosta, Trentino-Alto Adige, Veneto, Emilia Romagna, Toscana, Umbria, Marche, Campania, Abruzzi, Molise, Puglia, Basilicata, Sicilia, Sardegna*, και *Calabria* συμμετέχουν στην απασχόληση του πρωτογενή τομέα με ποσοστό υψηλότερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση. Το 1996, στις περιφέρειες που ο πρωτογενής τομέας είναι η βασική τους δραστηριότητα προστίθενται και οι περιφέρειες *Liguria* και *Friuli-Venezia Giulia*. Βλέπουμε λοιπόν ότι ο πρωτογενής τομέας έχει πολύ μεγάλη σπουδαιότητα για τις περιφέρειες της Ιταλίας και ιδιαίτερα οι νότιες περιφέρειες της που παρουσιάζουν πολύ υψηλούς Συντελεστές Συμμετοχής, όπως φαίνεται και στον πίνακα 10. Ο δευτερογενής τομέας το 1990 δεν έχει πολύ μεγάλη σπουδαιότητα για τις περιφέρειες της Ιταλίας αφού είναι βασική δραστηριότητα για 5 μόνο περιφέρειες. Αυτές είναι οι περιφέρειες: *Piemonte, Lombardia, Veneto, Emilia Romagna* και *Marche*, οι οποίες είναι και περιφέρειες της Βόρειας Ιταλίας. Το 1996 σε αυτές τις περιφέρειες προστίθενται και οι περιφέρειες *Toscana* και *Umbria* που είναι επίσης περιφέρειες του Βορρά. Τέλος, όσον αφορά τον τριτογενή τομέα της χώρας, είναι βασική δραστηριότητα για 7 περιφέρειες και για τις δυο χρονικές περιόδους που εξετάζουμε. Έτσι οι περιφέρειες *Valle d'Aosta, Liguria, Trentino-Alto Adige, Friuli-Venezia Giulia, Lazio, Sicilia*, και *Sardegna* συμμετέχουν στην απασχόληση του τριτογενή τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της Ευρώπης.

Το *Λουξεμβούργο* συμμετέχει στην απασχόληση του τριτογενή τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από αυτό που συμμετέχει στην συνολική απασχόληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το 1990 αλλά και το 1996. Συνεπώς ο τριτογενής τομέας είναι και η βασική δραστηριότητα της χώρας, όπως φαίνεται άλλωστε και στον πίνακα 10 όπου παρουσιάζονται και οι Συντελεστές Συμμετοχής QL.

Το βασικό χαρακτηριστικό των περιφερειών της Ολλανδίας, είναι ότι έχουν όλες σαν βασική δραστηριότητα τον τριτογενή τομέα. Το 1990 μόνο η περιφέρεια *Noord-Brabant* δεν έχει Συντελεστή Συμμετοχής για τον τριτογενή τομέα μεγαλύτε-

ρο του¹. Το 1996 όμως όλες οι περιφέρειες της Ολλανδίας συμμετέχουν στην απασχόληση του τριτογενή τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στην απασχόληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντιθέτως, όπως είναι και αναμενόμενο άλλωστε, ο πρωτογενής τομέας έχει πολύ μικρή σπουδαιότητα για τις περιφέρειες της Ολλανδίας. Οι περιφέρειες *Friesland*, *Flevoland*, και *Zeeland* το 1990 έχουν ως βασικές δραστηριότητες τις δραστηριότητες που ανήκουν στον πρωτογενή τομέα. Το 1996, οι περιφέρειες που ο πρωτογενής τομέας είναι βασική τους δραστηριότητα μειώνονται από τρεις σε δυο καθώς το 1996 οι περιφέρειες *Friesland* και *Flevoland* έχουν Συντελεστή Συμμετοχής για το πρωτογενή τομέα μικρότερο της μονάδας, αλλά η περιφέρεια *Drenthe* παρουσιάζει τον πρωτογενή τομέα σαν βασική δραστηριότητα. Τέλος, ο δευτερογενής τομέας, είναι εξίσου λίγο σημαντικός για τις περιφέρειες της Ολλανδίας. Το 1990, μόνο 2 περιφέρειες, οι Noord-Brabant και Limburg έχουν τον δευτερογενή τομέα σαν βασική δραστηριότητα. Το 1996, καμία περιφέρεια δεν έχει Συντελεστή Συμμετοχής για τον δευτερογενή τομέα που να είναι μεγαλύτερος της μονάδας.

Οι περιφέρειες της Πορτογαλίας, παρουσιάζουν τα ίδια χαρακτηριστικά των περιφερειών της Μεσογείου που εξετάσαμε έως τώρα. Όλες οι περιφέρειες της Πορτογαλίας και για το 1990 αλλά και για το 1996 έχουν τον πρωτογενή τομέα σαν βασική δραστηριότητα. Χαρακτηριστικό είναι μάλιστα ότι οι QL για τον πρωτογενή τομέα, είναι πολύ μεγαλύτεροι της μονάδας. Δηλαδή οι περιφέρειες της Πορτογαλίας συμμετέχουν στην απασχόληση του πρωτογενή τομέα με ποσοστό πολύ μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της χώρας. Αντίθετα, ο δευτερογενής και ο τριτογενής τομέας δεν είναι πολύ σημαντικός για τις περιφέρειες της Πορτογαλίας. Η περιφέρεια *Norte* το 1990 και οι περιφέρειες *Norte* και *Centro* το 1996 έχουν δείκτη Συμμετοχής για τον δευτερογενή τομέα μεγαλύτερο της μονάδας. Η περιφέρεια *Lisboa e Vale do Tejo*, στην οποία βρίσκεται και η πρωτεύουσα Λισσαβόνα, έχει Συντελεστή Συμμετοχής για τον τριτογενή τομέα οριακά μεγαλύτερο της μονάδας και για τις δυο χρονιές που εξετάζουμε. Έτσι λοιπόν ο τριτογενής τομέας είναι βασική δραστηριότητα μόνο για μια περιφέρεια της Πορτογαλίας.

Ο Πρωτογενής τομέας είναι πολύ μικρής σημασίας για την χώρα της Μεγάλης Βρετανίας. Ο πρωτογενής τομέας είναι βασική δραστηριότητα μόνο για την περιφέρεια της Βόρειας Ιρλανδίας για το έτος 1990, ενώ για το έτος 1996 δεν είναι βα-

σική δραστηριότητα για καμία περιφέρεια της Μεγάλης Βρετανίας. Αντιθέτως ο δευτερογενής τομέας είναι μεγαλύτερης σπουδαιότητας για τις περιφέρειες της Μεγάλης Βρετανίας. Το έτος 1990, 5 από τις 11 περιφέρειες της Μεγάλης Βρετανίας, συμμετέχουν στην απασχόληση του δευτερογενή τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 1996, ο δευτερογενής τομέας είναι βασική δραστηριότητα για 6 περιφέρειες, αφού στις 5 του 1990 προστίθεται και η περιφέρεια των *Wales*. Συνεπώς για την Μεγάλη Βρετανία ο δευτερογενής τομέας είναι βασική δραστηριότητα για τις περιφέρειες : *North, Yorkshire & Humbershire, East Midlands, West Midlands, North-West και Wales*. Οι περισσότερες από αυτές τις περιφέρειες έχουν σαν βασική δραστηριότητα και τον τριτογενή τομέα. Εξάλλου, ο τριτογενής είναι ο τομέας με την μεγαλύτερη σπουδαιότητα για τις περιφέρειες της Μεγάλης Βρετανίας. Και για το 1990 αλλά και για το 1996, οι δραστηριότητες του τριτογενή τομέα είναι βασικές για 9 από τις 11 περιφέρειες της χώρας. Οι περιφέρειες *North, Yorkshire & Humbershire, East Anglia, South East, South West, North West, Wales, Scotland και Northern Ireland* συμμετέχουν στην απασχόληση του τριτογενή τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από το ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της χώρας.

Τέλος, η τελευταία χώρα για την οποία έχουμε στοιχεία απασχόλησης σε επίπεδο περιφερειών, είναι η *Φινλανδία*. Μάλιστα τα στοιχεία τα οποία έχουμε για την Φινλανδία, αφορούν μόνο το 1996 μιας και η χώρα αυτή το 1990 δεν ήταν μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Φινλανδία χωρίζεται σε έξι περιφέρειες, εκ των οποίων οι 5 συμμετέχουν στην απασχόληση του πρωτογενή τομέα με ποσοστό υψηλότερο από αυτό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση της Ευρώπης. Για τις περιφέρειες *Etela/Suomi, Ita/Suomi, Vali/Suomi, Pohjois-Suomi, Ahvenammaa/Aland*. Μάλιστα, ο Συντελεστής Συμμετοχής του πρωτογενή τομέα είναι ιδιαίτερα υψηλός για τις περιφέρειες της Φινλανδίας. Αντίθετα όμως με τον πρωτογενή τομέα, ο δευτερογενής και ο τριτογενής τομέας δεν παρουσιάζουν πολύ μεγάλη σπουδαιότητα για την Φινλανδία. Η περιφέρεια *Etela/Suomi* έχει σαν βασικές τις δραστηριότητες του δευτερογενή τομέα, ενώ ο τριτογενής τομέας είναι η βασική δραστηριότητα για τις περιφέρειες *Uusimaa και Ahvenammaa/Aland*.

Για την Σουηδία και την Αυστρία δεν υπάρχουν στοιχεία σε επίπεδο περιφέρειας και συνεπώς αρκούμαστε στους συντελεστές συμμετοχής σε επίπεδο χωρών που παρουσιάζονται στον πίνακα 9.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο σύνολό των περιφερειών της φαίνεται ότι κλίνει προς τον πρωτογενή τομέα. Για το 1990, το 47,8% των περιφερειών για τις οποίες έχουμε στοιχεία(55/115) έχουν σαν βασικές τις δραστηριότητες του πρωτογενή τομέα. Για το έτος 1996, το ποσοστό αυτό αυξάνεται σε 56%, πάντα για τις περιφέρειες για τις οποίες έχουμε στοιχεία(70/125). Ο δευτερογενής τομέας είναι βασική δραστηριότητα για το 40% των περιφερειών το 1990(46/115), ενώ αυτό το ποσοστό αυξάνεται σε 41,6% (52/125) το 1996. Τέλος, ο τριτογενής τομέας είναι σταθερός για την πενταετία. Το 44,5% των περιφερειών συμμετέχουν στην απασχόληση του τριτογενή τομέα με ποσοστό μεγαλύτερο από αυτό με το οποίο συμμετέχουν στην συνολική απασχόληση. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι η εικόνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι ομοιόμορφη αλλά αντιθέτως ο Συντελεστής συμμετοχής δείχνει ότι η Ευρώπη είναι χωρισμένη στα δυο. Οι νότιες περιοχές της Ευρώπης έχουν τον πρωτογενή τομέα σαν την βασική τους δραστηριότητα, ενώ οι άλλοι δυο τομείς της παραγωγής είναι βασικοί για τις βόρειες περιοχές της Ευρώπης. Μοναδική εξαίρεση αποτελούν η Ιρλανδία και η Φινλανδία.

Όπως φάνηκε από αυτή την παράγραφο, ο Συντελεστής Συμμετοχής είναι αρκετά ασαφής και μας δείχνει απλά αν μια δραστηριότητα είναι περισσότερο ή λιγότερο αναπτυγμένη σε μια περιφέρεια, χωρίς να προχωρά σε διαπιστώσεις για το αν η ανάπτυξη είναι ικανοποιητική ή όχι. Το ίδιο συμβαίνει και με τους δείκτες εγκατάστασης και ειδίκευσης που θα εξετάσουμε παρακάτω, αλλά τους χρησιμοποιούμε εξαιτίας της ευκολίας υπολογισμού τους.

4.11 Συντελεστής Εγκατάστασης (CL).

Ο Συντελεστής Εγκατάστασης δίνεται από την παρακάτω σχέση:

$$CL = \frac{1}{2} \sum \left| \frac{A_{ir}}{A_{in}} - \frac{A_r}{A_n} \right|$$

όπου: A_{ir} = απασχόληση του κλάδου i στο νομό r

A_r = συνολική απασχόληση του νομού r

A_{in} = απασχόληση κλάδου i στο σύνολο της περιφέρειας

A_n = συνολική απασχόληση της περιφέρειας

Ο παραπάνω συντελεστής υπολογίζεται για το σύνολο των περιφερειών /νομών που εξετάζουμε. Η τιμή του Συντελεστή Εγκατάστασης κυμαίνεται μεταξύ 0 και 1. Αν $CL=0$, τότε η δραστηριότητα i είναι εγκατεστημένη στις περιφέρειες κατά τρόπο ταυτόσημο στις χώρες/ περιφέρειες κατά τρόπο ταυτόσημο με το σύνολο των δραστηριοτήτων, δηλαδή δεν υπάρχει συγκέντρωση στην εγκατάσταση αυτής της δραστηριότητας. Αν $CL=1$, η δραστηριότητα είναι εγκατεστημένη κατά τρόπο τελείως διαφορετικό από το σύνολο των δραστηριοτήτων, δηλαδή υπάρχει συγκέντρωση στην εγκατάσταση αυτής της δραστηριότητας.

Ο συντελεστής Εγκατάστασης έχει πολλές ομοιότητες με τον συντελεστή Συμμετοχής. Και ο συντελεστής Εγκατάστασης παρουσιάζει τα μειονεκτήματα του συντελεστή Συμμετοχής. Η βασική τους διαφορά είναι ότι ενώ με τον συντελεστή Συμμετοχής μπορούν να πραγματοποιηθούν ενδοπεριφερειακές ανισότητες με τον συντελεστή Εγκατάστασης μπορούν να γίνουν μόνο διαπεριφερειακές συγκρίσεις. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε αυτούς τους δείκτες, αλλά και στον δείκτη Ειδίκευσης που θα παρουσιασθεί παρακάτω, δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη κρίσιμη τιμή μεταξύ του 0 και του 1 που θα μας οδηγήσει στην εξαγωγή συμπεράσματος. Η ερμηνεία του δείκτη που προκύπτει υπόκειται σε υποκειμενικά κριτήρια και είναι στην κρίση του ερευνητή να επιλέξει την ερμηνεία των δεικτών.

4.11.1 Υπολογισμός του Συντελεστή Εγκατάστασης.

Στον πίνακα 11 που παρουσιάζεται παρακάτω, έχουν υπολογιστεί οι Συντελεστές Εγκατάστασης των χωρών -μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα εξεταζόμενα έτη 1990 και 1996. Σε κάποιες χώρες δεν υπάρχει υπολογισμένος Συντελεστής Εγκατάστασης. Αυτό συμβαίνει είτε διότι δεν υπάρχει περιφερειακή διαμέριση της χώρας

, (Δανία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο) είτε διότι δεν υπάρχουν στοιχεία (Σουηδία, Νορβηγία).

Πίνακας 11: Συντελεστές Εγκατάστασης των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990,1996.

(Με βάση την απασχόληση κατά τομέα παραγωγής)

Χώρες	Συντελεστής Εγκατάστασης 1990			Συντελεστής Εγκατάστασης 1996		
	CL 1γενής	CL 2γενής	CL 3γενής	CL 1γενής	CL 2γενής	CL 3γενής
Βέλγιο	0,305	0,161	0,065	0,233	0,121	0,050
Δανία	:	:	:	:	:	:
Γερμανία	0,235	0,049	0,035	0,220	0,044	0,028
Ελλάδα	0,232	0,05	0,045	0,357	0,080	0,129
Ισπανία	0,324	0,100	0,054	0,322	0,101	0,050
Γαλλία	0,315	0,074	0,046	0,326	0,093	0,045
Ιρλανδία	:	:	:	:	:	:
Ιταλία	0,186	0,121	0,042	0,206	0,118	0,039
Λουξεμβούργο	:	:	:	:	:	:
Ολλανδία	0,147	0,091	0,043	0,110	0,106	0,033
Πορτογαλία	0,187	0,118	0,128	0,197	0,118	0,109
Ηνωμένο Βασίλειο	0,253	0,077	0,036	0,221	0,077	0,031
Αυστρία	-	-	-	-	-	-
Σουηδία	-	-	-	-	-	-
Φινλανδία	0,127	0,018	0,011	0,245	0,083	0,053
Συνολο Ε.Ε.	0,273	0,054	0,037	0,275	0,047	0,033

Πηγή :REGIO DATABASE-EUROSTAT, επεξεργασία: Ψυχोगιός Γιάννης.

Η πρώτη εικόνα που παίρνουμε από τον παραπάνω πίνακα είναι ότι οι δραστηριότητες για τα εξεταζόμενα έτη είναι εγκατεστημένες στις περισσότερες χώρες κατά τέτοιο τρόπο που παρουσιάζουν πολύ μικρή διαφοροποίηση από την εγκατάσταση του συνόλου των δραστηριοτήτων. Αναλυτικότερα, μόνο ο πρωτογενής τομέας παρουσιάζει κάπως υψηλότερο συντελεστή αλλά όχι σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην Ελλάδα, την Ισπανία την Γαλλία και το Βέλγιο ο Συντελεστής Εγκατάστασης του πρωτογενή τομέα κυμαίνεται μεταξύ 0,2 και 0,35. Οι συντελεστές αυτοί βέβαια δεν είναι υψηλοί και σε καμία περίπτωση δεν αντανακλούν τάσεις συγκέντρωσης των δραστηριοτήτων. Απλά παρουσιάζονται διότι δεί-

χουν ότι ο πρωτογενής τομέας στις περιφέρειες των παραπάνω χώρων είναι εγκαταστημένος κατά τρόπο λίγο διαφορετικό με την εγκατάσταση του συνόλου τη απασχόλησης της χώρας.

Το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρουσιάζει τα ίδια χαρακτηριστικά που είδαμε και επιμέρους για τις χώρες. Γενικότερα δεν υπάρχει τάση συγκέντρωσης των δραστηριοτήτων. Και εδώ ο πρωτογενής τομέας φαίνεται από τον συντελεστή Εγκατάστασης ότι είναι εγκατεστημένος περισσότερο διαφορετικά στις χώρες από ότι στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η τάση που υπάρχει στους συντελεστές και των χωρών αλλά και του συνόλου της Ευρωπαϊκής ένωσης είναι γενικότερα τάση σταθερότητας και για τους τρεις τομείς της παραγωγής. Συμπερασματικά, σχετικά με τον Συντελεστή Εγκατάστασης βλέπουμε ότι και για τις χώρες και για το σύνολο της Ευρώπης δεν υπάρχει τάση συγκέντρωσης των δραστηριοτήτων σε κανέναν από τους τρεις τομείς της παραγωγής.

4.12 Συντελεστής Ειδίκευσης (CS).

Ένας άλλος απλός δείκτης που χρησιμοποιείται στην περιφερειακή ανάλυση είναι ο Συντελεστής Ειδίκευσης, δείκτης συμπληρωματικός με τον δείκτη Εγκατάστασης. Ο δείκτης αυτός χρησιμεύει για να συγκρίνουμε την κλαδική διάρθρωση των περιφερειών, πάντα μέσω της σύγκρισης τους με την κλαδική διάρθρωση της χώρας. Ο συντελεστής ειδίκευσης δίνεται από τον τύπο :

$$CS = \frac{1}{2} \sum \left| \frac{A_{ir}}{A_r} - \frac{A_{in}}{A_n} \right|$$

όπου: A_{ir} = απασχόληση του κλάδου i στο νομό r

A_r = συνολική απασχόληση του νομού r

A_{in} = απασχόληση κλάδου i στο σύνολο της περιφέρειας

A_n = συνολική απασχόληση της περιφέρειας

για το σύνολο των τριών δραστηριοτήτων παραγωγής.

Ο συντελεστής παίρνει τιμές στο διάστημα $[0,1]$. Αν $CS=0$, τότε η περιφέρεια r δεν είναι ειδικευμένη σε κάποια δραστηριότητα και η κλαδική της διάρθρωση θεωρείται ταυτόσημη με την κλαδική διάρθρωση της χώρας. Αν $CS=1$, τότε η κλαδική διάρθρωση της εξεταζόμενης περιφέρειας διαφέρει από την κλαδική διάρθρωση

της χώρας, μιας και η περιφέρεια είναι ειδικευμένη σε κάποια δραστηριότητα. Γενικά, ο δείκτης παίρνει υψηλές τιμές όταν πρόκειται για περιφέρεια με τάσεις ειδίκευσης σε κάποια δραστηριότητα, ενώ παίρνει χαμηλές τιμές όταν πρόκειται για περιφέρεια με κατανομή δραστηριοτήτων περίπου ίδια με αυτή που υπάρχει στην μεγαλύτερη χωρική μονάδα.

Οι πίνακες 12 και 13 παρουσιάζουν τον Συντελεστή Ειδίκευσης για τα έτη 1990 και 1996 σε επίπεδο χωρών-μελών και περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντίστοιχα. Η πρώτη εντύπωση που παίρνουμε, κοιτώντας τους πίνακες 12 και 13 είναι ότι δεν υπάρχουν γενικότερα τάσεις ειδίκευσης στην Ευρώπη. Ειδικότερα σε επίπεδο χωρών, οι συντελεστές Ειδίκευσης CS παίρνουν τιμές οι οποίες βρίσκονται πολύ κοντά στο 0. Βέβαια μια πλήρη εικόνα για την ειδίκευση των χωρών και των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα σχηματιστεί μετά την αναλυτική παρουσίαση των Συντελεστών Ειδίκευσης και των χωρών αλλά ειδικότερα των περιφερειών, η οποία ακολουθεί παρακάτω.

Το Βέλγιο παρουσιάζει πολύ χαμηλούς Συντελεστές Ειδίκευσης για όλη την εξεταζόμενη πενταετία. Αξιοσημείωτη είναι η μείωση που παρουσιάζει ο συντελεστής από το 1990 στο 1996. Αυτό δείχνει ότι η κλαδική διάρθρωση του Βελγίου είναι όμοια με την κλαδική διάρθρωση του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε επίπεδο περιφέρειας βέβαια, τα πράγματα είναι λίγο διαφορετικά. Αν και οι περισσότερες περιφέρειες της χώρας του Βελγίου παρουσιάζουν δείκτες ειδίκευσης που είναι κοντά στο 0, υπάρχουν περιφέρειες που παρουσιάζουν αρκετά υψηλούς Συντελεστές Ειδίκευσης. Στην περιφέρεια *Brussels* η κατανομή των δραστηριοτήτων διαφέρουν από την κατανομή των δραστηριοτήτων στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε όλη την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Βέβαια από το 1990 στο 1996 υπάρχει μια μικρή μείωση στον συντελεστή ειδίκευσης της περιφέρειας *Brussels*. Το ίδιο συμβαίνει και στην περιφέρεια *Vlaams-Brabant*, όπου ο συντελεστής ειδίκευσης είναι αρκετά μεγαλύτερος του 0 το 1990, αλλά το 1996 ο συντελεστής αυτός μειώνεται αισθητά και η κατανομή των δραστηριοτήτων προσεγγίζει την κατανομή των δραστηριοτήτων του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντίθετα οι υπόλοιπες περιφέρειες του Βελγίου δεν είναι εξειδικευμένες σε κάποια δραστηριότητα σε σχέση με το σύνολο της Ευρώπης.

Η Δανία είναι μια χώρα η οποία έχει πολύ χαμηλούς Συντελεστές Ειδίκευσης και στις δυο χρονικές στιγμές που εξετάζουμε. Ο CS της Δανίας και το 1990

και το 1996 τείνει προς το 0 και μάλιστα παρουσιάζει και μεγάλη μείωση κατά την διάρκεια των ετών, πράγμα που σημαίνει ότι η κατανομή των δραστηριοτήτων σε αυτή την χώρα δεν παρουσιάζει διαφοροποίηση από την κατανομή των δραστηριοτήτων στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πίνακας 12: Συντελεστές Ειδίκευσης των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990,1996.

(Με βάση την απασχόληση κατά τομέα παραγωγής)

Χώρες	Συντελεστής Ειδίκευσης 1990	Συντελεστής Ειδίκευσης 1996
Βέλγιο	0,0713	0,0094
Δανία	0,0672	0,0024
Γερμανία	0,0743	0,0746
Ελλάδα	0,1549	0,0407
Ισπανία	0,0518	0,0255
Γαλλία	0,0259	0,0224
Ιρλανδία	0,0812	0,0065
Ιταλία	0,0290	0,0431
Λουξεμβούργο	0,0482	0,0004
Ολλανδία	0,0836	0,0095
Πορτογαλία	0,1491	0,0280
Ηνωμένο Βασίλειο	0,0618	0,0701
Αυστρία	-	0,0063
Σουηδία	-	0,0115
Φινλανδία	-	0,0042
Σύνολο Ε.Ε.	-	

Πηγή :REGIO DATABASE-EUROSTAT, επεξεργασία: Ψυχονιδός Γιάννης.

Η Γερμανία παρουσιάζει παρόμοια εικόνα με την Δανία . Η χώρα δεν φαίνεται να εξειδικεύεται σε κάποια δραστηριότητα, αλλά αντιθέτως η κατανομή των δραστηριοτήτων ακολουθεί την κατανομή των δραστηριοτήτων του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Την ίδια εικόνα παίρνουμε και αν εξετάσουμε τον πίνακα 12 που παρουσιάζει τους Συντελεστές Ειδίκευσης για τις επιμέρους περιφέρειες . Οι περιφέρειες της Γερμανίας παρουσιάζουν χαμηλούς συντελεστές ειδίκευσης . Το 1990 , 5 περιφέρειες της χώρας έχουν Συντελεστές που μόλις ξεπερνούν το 0,1. Το 1996 αυτές οι περιφέρειες μειώνονται σε 2 . Βέβαια οι συντελεστές αυτοί δεν μπορούν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι οι περιφέρειες της Γερμανίας παρουσιάζουν

εξειδίκευση σε κάποια τομέα παραγωγής. Όλα αυτά τα συμπεράσματα βέβαια αναφέρονται στις περιφέρειες της πρώην Δυτικής Γερμανίας, καθώς δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία απασχόλησης για τις περιφέρειες της Ανατολικής Γερμανίας.

Για την Ελλάδα ισχύει ότι και για τις χώρες που έχουν εξεταστεί έως τώρα. Η χώρα μας και τις δυο εξεταζόμενες χρονικές στιγμές δεν παρουσιάζει εξειδίκευση σε κάποια δραστηριότητα. Βέβαια, το 1990 ο CS είναι σχετικά αυξημένος (0,15) σε σχέση με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες αλλά δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η Ελλάδα σαν χώρα παρουσιάζει κατανομή δραστηριοτήτων πολύ διαφορετική από το σύνολο της Ευρώπης. Το 1996 ο Συντελεστής Εξειδίκευσης είναι πού μικρότερος και συνεπώς δεν υπάρχει εξειδίκευση σε κάποια δραστηριότητα στην χώρα. Όσον αφορά την τομεακή διάρθρωση των περιφερειών της Ελλάδας σε σχέση πάντα με το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρουσιάζεται πολύ διαφορετική. Εκτός των περιφερειών της *Κεντρικής Μακεδονίας*, *Αττικής*, *Βορείου Αιγαίου* και *Νοτίου Αιγαίου*, οι υπόλοιπες περιφέρειες έχουν πολύ υψηλούς Συντελεστές Ειδίκευσης. Οι περιφέρειες *Κεντρική Μακεδονία*, *Κρήτη*, *Δυτική Ελλάδα*, *Θεσσαλία*, *Στερεά Ελλάδα*, και *Ανατολική Μακεδονία – Θράκη* έχουν συντελεστές Ειδίκευσης μεγαλύτερους του 0,3 που δείχνουν τομεακή διάρθρωση πολύ διαφορετική από το σύνολο της Ευρώπης. Οι υπόλοιπες περιφέρειες παρουσιάζουν και αυτές εξειδίκευση σε κάποια δραστηριότητα αλλά σε μικρότερο βαθμό μιας και οι συντελεστές τους είναι μικρότεροι.

Η τομεακή διάρθρωση των περιφερειών της *Ισπανίας* δεν διαφέρει σημαντικά από την τομεακή διάρθρωση του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκτός από δυο περιπτώσεις. Οι περιφέρειες *Galicia* και *Ceyta Y Mellia* έχουν σχετικά υψηλούς συντελεστές εξειδίκευσης με κάποια τάση μείωσης από το 1990 στο 1996. Αυτό μας δείχνει ότι η κατανομή των δραστηριοτήτων σε αυτές τις περιφέρειες διαφέρει από την κατανομή των δραστηριοτήτων στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε επίπεδο χώρας, η Ισπανία παρουσιάζει τομεακή διάρθρωση παρόμοια με την τομεακή διάρθρωση του συνόλου της Ευρώπης, μιας και ο CS είναι πολύ χαμηλός σε όλη την εξεταζόμενη πενταετία.

Οι συντελεστές Ειδίκευσης της *Γαλλίας* είναι πολύ χαμηλοί και για το 1990 αλλά και για το 1996. Συνεπώς, δεν υπάρχει εξειδίκευση σε επίπεδο χώρας στην Γαλλία. Σε επίπεδο περιφερειών, η τομεακή διάρθρωση των περιφερειών της Γαλλίας είναι παρόμοια με την τομεακή διάρθρωση του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένω-

σης. Για όλη την εξεταζόμενη πενταετία, οι Συντελεστές Ειδίκευσης των περιφερειών της Γαλλίας είναι ιδιαίτερα χαμηλοί, που στηρίζουν την παραπάνω θέση.

Πίνακας 13 : Συντελεστές Ειδίκευσης των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990, 1996.

(Με βάση την απασχόληση κατά τομέα παραγωγής)

Περιφέρειες	CS 1990	CS 1996	Περιφέρειες	CS 1990	CS 1996
Brussels	0,249	0,213	Κεντρική Μακεδονία	0,17	0,196
Antwerpen	0,048	0,041	Δυτική Μακεδονία	0,24	0,266
Limburg	0,082	0,074	Θεσσαλία	0,28	0,305
Oost-Vlaanderen	0,043	0,053	Ήπειρος	0,38	0,290
Vlaams-Brabant	0,195	0,100	Ιόνια Νησία	0,29	0,282
West-Vlaanderen	0,030	0,047	Δυτική Ελλάδα	0,37	0,335
Brabant-Wallon	0,12	0,086	Στερεά Ελλάδα	0,29	0,323
Hainut	0,065	0,041	Πελοπόννησος	0,40	0,401
Liege	0,060	0,061	Αττική	0,072	0,044
Luxembourg	0,137	0,105	Βόρειο Αιγαίο	0,145	0,153
Namur	0,109	0,110	Νοτιο Αιγαίο	0,089	0,063
Danmark	0,068	0,035	Κρήτη	0,408	0,392
Baden- Wuerttemberg	0,127	0,115	Galicia	0,253	0,204
Bayern	0,100	0,092	Asturias	0,091	0,070
Berlin	0,072	0,083	Cantabria	0,084	0,073
Brandenburg	:	:	Pais Vasco	0,116	0,105
Bremen	0,061	0,051	Navarra	0,128	0,131
Hamburg	0,120	0,104	Rioja	0,150	0,151
Hessen	0,052	0,041	Aragon	0,076	0,081
Mecklenburg- Vorpommern	:	:	Madrid	0,092	0,091
Niedersachsen	0,031	0,032	Castilla-Leon	0,123	0,080
Nordrhein- Westfalen	0,107	0,070	Castilla -La Mancha	0,122	0,105
Rheinland-Phalz	0,067	0,057	Extremadura	0,173	0,114
Saarland	0,101	0,084	Cataluna	0,104	0,082
Sachsen	:	:	Comunidad Valenciana	0,072	0,072
Sachsen-Anhalt	:	:	Islas Baleares	0,067	0,096

Schleswig-Holstein	0,024	0,016	Andalycia	0,075	0,065
Tuhringen	:	:	Murcia	0,076	0,070
Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	0,364	0,369	Ceyta Y Mellila	0,273	0,234
Canarias	0,113	0,128	Trentino-Alto Adige	0,096	0,078
Ile de France	0,125	0,139	Veneto	0,097	0,097
Champagne-Ardenne	0,050	0,034	Friuli-Venezia Giulia	0,043	0,035
Picardie	0,046	0,032	Emilia-Romagna	0,037	0,042
Haute-Normandie	0,036	0,027	Toscana	0,017	0,020
Centre	0,036	0,020	Umbria	0,032	0,051
Basse-Normandie	0,063	0,032	Marche	0,061	0,088
Bourgogne	0,023	0,033	Lazio	0,133	0,101
Nord-Pas-de-Calais	0,026	0,026	Campania	0,102	0,079
Lorraine	0,030	0,033	Abruzzi	0,079	0,084
Alsace	0,047	0,068	Molise	0,144	0,135
Franche-Comte	0,070	0,094	Puglia	0,077	0,059
Pays de la Loire	0,046	0,043	Basilicata	0,159	0,160
Bretagne	0,059	0,040	Sicilia	0,120	0,101
Poitou-Charentes	0,061	0,052	Sardegna	0,097	0,079
Aquitaine	0,060	0,078	Calabria	0,190	0,179
Midi-Pyrennes	0,057	0,038	Louxbembourg (GRAND-DUCHE)	0,049	0,038
Limousin	0,075	0,047	Groningen	0,087	0,057
Rhone-Alpes	0,031	0,022	Friesland	0,047	0,025
Auvergne	0,048	0,057	Drenthe	0,061	0,035
Languedoc-Rousillon	0,095	0,098	Overijssell	0,011	0,013
Provence-Alpes-Cote d'Azur	0,125	0,127	Gelderland	0,055	0,036
Corse	0,115	0,119	Flevoland	0,087	0,100
Guadeloupe	:	:	Utrecht	0,190	0,166
Martinique	:	:	Noord-Holland	0,157	0,134
Guyane	:	:	Zuid-Holland	0,132	0,139
Reunion	:	:	Zeeland	0,036	0,022
Ireland	0,081	0,080	Noord-Brabant	0,019	0,017
Piemonte	0,057	0,043	Limburg	0,021	0,027

Valle d' Aosta	0,093	0,085	Norte	0,246	0,232
Liguria	0,100	0,090	Centro	0,288	0,228
Lombardia	0,091	0,099	Lisboa e vale do Tejo	0,046	0,033
Alentejo	0,331	0,196	Ahvenammaa/Aland		0,138
Algarve	0,207	0,110	Stockholm		
Acores	0,173	0,168	Ostra MellanSverige		
Madeira	0,136	0,135	Smaland med oama		
North	0,044	0,036	Sydsverige		
Yorkshire and Humberside	0,043	0,039	Vastsverige		
East Midlands	0,071	0,051	Norra Mellansverige		
East Anglia	0,025	0,032	Mellerstra Norrland		
South-East	0,130	0,121	Ovre Norrland		
South-West	0,065	0,068	Burgenland		
West-Midlands	0,071	0,058	Niederosterreich		
North-West	0,056	0,046	Wien		
Wales	0,028	0,025	Kamten		
Scotland	0,060	0,046	Kamten		
Northern Ireland	0,065	0,042	Steirmark		
Uusimaa		0,118	Oberosterreich		
Etela/Suomi		0,056	Salzburg		
Ita/Suomi		0,105	Tirol		
Vali/Suomi		0,102	Vorarlberg		
Pohjois-Suomi		0,060			

Πηγή :REGIO DATABASE-EUROSTAT, επεξεργασία: Ψυχογιός Γιάννης.

Η *Ιρλανδία* δεν διαφέρει από τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες όσον αφορά την τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης της. Ο Συντελεστής Ειδίκευσης της χώρας βρίσκεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα και το 1990 ,αλλά και το 1996 που μας δείχνουν ότι η τομεακή διάρθρωση της χώρας είναι παρόμοια με την τομεακή διάρθρωση του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο σύνολο της χώρας , η ίδια εικόνα με την *Ιρλανδία* παρουσιάζεται και στην *Ιταλία*. Η *Ιταλία* δεν παρουσιάζει εξειδίκευση σε κάποια δραστηριότητα , σύμφωνα με τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στον πίνακα 13. Σε επίπεδο περιφέ-

ρειας η παραπάνω εικόνα δεν φαίνεται να αλλάζει. Η συντριπτική πλειοψηφία των περιφερειών της Ιταλίας έχει παρόμοια τομεακή διάρθρωση με το σύνολο της Ευρώπης. Οι μοναδικές περιφέρειες που παρουσιάζουν κάποια μικρή εξειδίκευση, είναι οι περιφέρειες *Calabria* και *Basilicata*, που έχουν δείκτη Ειδίκευσης που πλησιάζει το 0,20 το έτος 1990 αλλά με σαφείς τάσεις μείωσης το 1996.

Το *Λουξεμβούργο* είναι η χώρα που παρουσιάζει τομεακή διάρθρωση που είναι πιο κοντά στην τομεακή διάρθρωση της Ευρώπης περισσότερο από κάθε άλλη ευρωπαϊκή χώρα, για το έτος 1996. Ο συντελεστής Ειδίκευσης τείνει προς το 0 για το 1996, ενώ και το 1990 η χώρα δεν εξειδικεύεται σε κάποια δραστηριότητα.

Όπως και όλες οι χώρες που έχουμε εξετάσει έως τώρα και η *Ολλανδία* στο σύνολο της δεν εξειδικεύεται σε κάποια δραστηριότητα για όλη την εξεταζόμενη περίοδο. Για τα έτη 1990 και 1996 και η πλειονότητα των περιφερειών της Ολλανδίας δεν παρουσιάζουν εξειδίκευση σε κάποια δραστηριότητα. Μόνο η περιφέρεια *Utrecht* παρουσιάζει περιφερειακή κατανομή των δραστηριοτήτων ελαφρώς διαφορετική από την κατανομή των δραστηριοτήτων στον συνολικό ευρωπαϊκό χώρο, μόνο όμως για το έτος 1990.

Οι περιφέρειες της *Πορτογαλίας* έχουν αρκετά υψηλούς συντελεστές Ειδίκευσης, ιδιαίτερα το 1990 αλλά παρουσιάζουν μείωση το 1996. Οι περιφέρειες *Alentejo*, *Centro*, *Norte* και *Algarve* παρουσιάζουν εξειδίκευση σε κάποια δραστηριότητα και τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης, διαφορετική από αυτή του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για το έτος 1996 οι συντελεστές Ειδίκευσης για αυτές τις περιφέρειες είναι αισθητά μειωμένοι και μόνο οι περιφέρειες *Norte* και *Centro* παρουσιάζουν ελαφρά εξειδίκευση. Η Πορτογαλία στο σύνολο της παρουσιάζει κατανομή των δραστηριοτήτων παρόμοια με την κατανομή του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η τελευταία χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που θα εξετάσουμε για το έτος 1990 είναι η *Μεγάλη Βρετανία*. Η Βρετανία στο σύνολό της αλλά και σε επίπεδο περιφερειών παρουσιάζει τομεακή διάρθρωση των δραστηριοτήτων της παρόμοια με την τομεακή διάρθρωση του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για όλη την εξεταζόμενη περίοδο ο CS της Βρετανίας και των περιφερειών της βρίσκονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα που δεν δείχνουν εξειδίκευση σε κάποια δραστηριότητα.

Το έτος 1996 έχουμε τρεις ακόμη χώρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η *Φινλανδία*, η *Σουηδία* και η *Αυστρία* δεν παρουσιάζουν διαφορετική εικόνα από τις υπόλοι-

πες χώρες της Ευρώπης το 1996. Οι τρεις αυτές χώρες έχουν παρόμοια κατανομή δραστηριοτήτων με το σύνολο της Ευρώπης.

Το συμπέρασμα που βγαίνει από αυτή την παρουσίαση του Συντελεστή Ειδίκευσης είναι ότι οι χώρες της Ευρώπης δεν παρουσιάζουν εξειδίκευση σε κάποια δραστηριότητα. Σε επίπεδο χωρών η κατανομή των δραστηριοτήτων είναι παρόμοια με την κατανομή στο σύνολο της Ευρώπης. Το ίδιο συμβαίνει κυρίως και στις περισσότερες από τις επιμέρους περιφέρειες. Εξαίρεση είναι πολύ λίγες περιφέρειες κυρίως σε χώρες της Μεσογείου που παρουσιάζουν εξειδίκευση σε κάποια δραστηριότητα και κυρίως η χώρα μας. Βέβαια οι τάσεις που υπάρχουν είναι μείωση της εξειδίκευσης των περιφερειών στην απασχόληση όπου υπάρχει, κάτι που φαίνεται από την μείωση των συντελεστών ειδίκευσης από το 1990 στο έτος 1996.

4.13 Δείκτης Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης.⁴⁸

Ένας άλλος δείκτης της περιφερειακής ανάλυσης είναι ο δείκτης χωροταξικής αλληλεξάρτησης. Με τον δείκτη Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης μετράμε κατά πόσο δυο δραστηριότητες (π.χ. Πρωτογενής και Δευτερογενής τομέας) λαμβάνουν χώρα παράλληλα. Ο δείκτης Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης που χρησιμοποιείται στην περιφερειακή ανάλυση, δίνεται από τον τύπο:

$$X.A = 1 - \frac{1}{2} \sum_r \left| \frac{A_{ir}}{A_{in}} - \frac{A_r}{A_{ln}} \right|$$

όπου:

A_{ir} , η απασχόληση της δραστηριότητας i στην περιφέρεια r .

A_{in} , η απασχόληση της δραστηριότητας i στο σύνολο της χώρας.

A_{ln} , η απασχόληση της δραστηριότητας l στην περιφέρεια r .

A_{ln} , η απασχόληση της δραστηριότητας l στο σύνολο της χώρας.

Η τιμή του Συντελεστή Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης κυμαίνεται μεταξύ 0 και 1. Αν $XA = 0$, τότε δεν υπάρχει χωροταξική αλληλεξάρτηση μεταξύ των δυο εξεταζόμενων δραστηριοτήτων, ενώ αν $XA = 1$, έχουμε τέλεια χωροταξική αλληλεξάρτηση μεταξύ των δυο δραστηριοτήτων. Η τιμή του συντελεστή εξαρτάται από :

⁴⁸ Αθ. Παπαδασκαλόπουλος, 1990, "Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης" Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

α) Από τον αριθμό των περιφερειών :Όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των περιφερειών , τόσο μικρότερες είναι οι τιμές που παίρνει ο συντελεστής , επειδή αποκαλύπτει σε μεγαλύτερο βαθμό την ετερογένεια του χώρου.

β) Από τα όρια των περιφερειών :Για τον ίδιο αριθμό ων περιφερειών με διαφορετικά γεωγραφικά όρια , προκύπτει διαφορετικός συντελεστής.

Και σε αυτόν τον συντελεστή δεν υπάρχει κάποια κρίσιμη τιμή που να μας οδηγεί στην απόφαση .Τα κριτήρια για να φτάσουμε στην απόφαση είναι και εδώ υποκειμενικά.

4.13.1 Υπολογισμός του Συντελεστή Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης.

Στον πίνακα 14 που παρουσιάζεται παρακάτω, έχουν υπολογιστεί οι συντελεστές Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης . Με βάση αυτά τα αποτελέσματα βλέπουμε ποιες δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα παράλληλα..

Στο σύνολο της Ευρώπης βλέπουμε ότι υπάρχει υψηλή χωροταξική αλληλεξάρτηση μεταξύ του Δευτερογενή και του Τριτογενή τομέα παραγωγής , ενώ αντιθέτως δεν υπάρχει πολύ μεγάλη χωροταξική αλληλεξάρτηση μεταξύ του Πρωτογενή τομέα και των άλλων δυο τομέων της παραγωγής.

Πίνακας 14: Συντελεστές Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης χωρών Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990,1996.

(Με βάση την απασχόληση κατά τομέα παραγωγής)

Χώρες	X.A 1-2		X.A 1-3		X.A. 2-3	
	1990	1996	1990	1996	1990	1996
Βέλγιο	0,7819	0,8000	0,6437	0,7311	0,7732	0,8273
Δανία	:	:	:	:	:	:
Γερμανία	0,7523	0,7780	0,7590	0,7692	0,9159	0,9293
Ελλάδα	0,5832	0,5916	0,5011	0,5134	0,8731	0,9037
Ισπανία	0,6059	0,6167	0,6333	0,6548	0,8679	0,8668
Γαλλία	0,6827	0,6822	0,6525	0,6426	0,8853	0,8654
Ιρλανδία	:	:	:	:	:	:
Ιταλία	0,7343	0,7196	0,8154	0,7942	0,8399	0,8478
Λουξεμβούργο	:	:	:	:	:	:
Ολλανδία	0,8816	0,9209	0,8088	0,8541	0,8645	0,8548
Πορτογαλία	0,7258	0,7857	0,5690	0,7040	0,8025	0,7721
Ηνωμένο Βασίλειο	0,7550	0,7844	0,7296	0,7544	0,8905	0,8912
Αυστρία	:	:	:	:	:	:
Σουηδία	:	:	:	:	:	:
Φινλανδία	:	0,7273	:	0,7080	0,8708	0,8708
Σύνολο Ε.Ε.	0,7126	0,7210	0,7037	0,7021	0,9163	0,9261

Πηγή :REGIO DATABASE-EUROSTAT, επεξεργασία: Ψυχογιός Γιάννης.

Σε επίπεδο χωρών , βλέπουμε ότι δεν υπάρχει πολύ μεγάλη αλληλεξάρτηση μεταξύ του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα παραγωγής,. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η *Ολλανδία* που παρουσιάζει υψηλό Συντελεστή Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης μεταξύ Γεωργίας και Βιομηχανίας κάτι που κατά την γνώμη μου δείχνει την αναπτυγμένη και οργανωμένη καλλιέργεια ανθών που υπάρχει στην χώρα αυτή . Αντιθέτως, η *Ελλάδα* και η *Ισπανία* έχουν πολύ χαμηλούς δείκτες Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης για τον πρωτογενή και τον δευτερογενή τομέα κάτι που δείχνει τον προσανατολισμό των χωρών προς τον πρωτογενή τομέα και την μη σύνδεση της Γεωργίας με την Βιομηχανία.

Η αλληλεξάρτηση μεταξύ της Γεωργίας και των Υπηρεσιών είναι σχετικά χαμηλή για το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και για το 1990 αλλά και για το 1996.Και στην περίπτωση αυτή , η *Ελλάδα* δείχνει τον γεωργικό προσανατολισμό της παραγωγικής της δραστηριότητας μαζί με την *Ισπανία* αλλά και με την *Πορτογα-*

λία το 1990. Η Πορτογαλία όμως το 1996 παρουσιάζει κατά πολύ αυξημένο Δείκτη Χωροταξικής Αλληλεξάρτησης. Γενικότερα όμως, για όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η αλληλεξάρτηση μεταξύ της Γεωργίας και των Υπηρεσιών είναι σχετικά χαμηλή με μοναδική εξαίρεση και εδώ την *Ολλανδία*.

Τέλος, όσον αφορά στην αλληλεξάρτηση μεταξύ του Δευτερογενή και του Τριτογενή τομέα της παραγωγής η κατάσταση είναι εμφανώς διαφορετική. Η Ευρώπη στο σύνολο της φαίνεται ότι παρουσιάζει υψηλή αλληλεξάρτηση μεταξύ της Βιομηχανίας και των Υπηρεσιών μιας και ο δείκτης πλησιάζει το 1 για όλη την εξεταζόμενη περίοδο. Η χώρα η στην οποία παρουσιάζεται η μεγαλύτερη αλληλεξάρτηση μεταξύ του Δευτερογενή και του Τριτογενή τομέα είναι η *Γερμανία* και το 1990 αλλά και το 1996. Την μικρότερη αλληλεξάρτηση παρουσιάζει η Πορτογαλία ενώ αντιθέτως η χώρα μας το 1996 παρουσιάζει αλληλεξάρτηση μεταξύ Βιομηχανίας και Υπηρεσιών μεγαλύτερη από τις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

4.14 Ο Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής Απασχόλησης.

Ο περιφερειακός Πολλαπλασιαστής Απασχόλησης, προκύπτει από τον Πολλαπλασιαστή Οικονομικής Βάσης. Η θεωρία της οικονομικής βάσης στηρίζεται στην υπόθεση ότι η ανάπτυξη μιας οικονομίας προσδιορίζεται από την εξαγωγική της δραστηριότητα. Έτσι λοιπόν μια οικονομία χωρίζεται σε δυο τομείς: Στον εξαγωγικό και στον βασικό ή τοπικό. Τα προϊόντα του εξαγωγικού τομέα εξάγονται στο εξωτερικό της περιφέρειας, ενώ τα προϊόντα του τοπικού τομέα καταναλώνονται στο εσωτερικό της περιφέρειας και στηρίζουν τον εξαγωγικό τομέα της περιφέρειας.

Για τον υπολογισμό του Πολλαπλασιαστή Οικονομικής Βάσης χρησιμοποιούνται συνήθως στοιχεία Εισοδήματος. Τα στοιχεία όμως αυτά δεν είναι συνήθως διαθέσιμα και για αυτό τον λόγο χρησιμοποιούνται στοιχεία απασχόλησης. Έτσι προκύπτει και ο Πολλαπλασιαστής Απασχόλησης από τον Πολλαπλασιαστή Οικονομικής Βάσης. Για τον υπολογισμό του χωρίζουμε τα στοιχεία της απασχόλησης σε δύο μέρη: α) στο τμήμα εκείνο που παράγει αγαθά για τοπική κατανάλωση (μη βασική απασχόληση) και β) στο τμήμα εκείνο που παράγει αγαθά με εξαγωγικό προσανατολισμό (βασική απασχόληση).

Ο Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής Απασχόλησης προκύπτει από την σχέση :

$$K = \Sigma / E$$

όπου :

Σ = Η συνολική απασχόληση στην περιφέρεια και

E = η απασχόληση στον εξαγωγικό τομέα της περιφέρειας.

Ο Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής Απασχόλησης μετράει την επιρροή μιας μονάδας εξαγωγικής δραστηριότητας στην συνολική δραστηριότητα της περιφέρειας, δηλαδή την αύξηση της συνολικής απασχόλησης μετά από αύξηση της απασχόλησης του εξαγωγικού τομέα.

Η εξαγωγική δραστηριότητα E μπορεί να προσδιοριστεί εμμέσως από τον τοπικό συντελεστή $T\Sigma_{ir}$ για κάθε κλάδο και κάθε περιφέρεια σαν συνάρτηση της απασχόλησης A_{ir} :

$$T\Sigma_{ir} = \frac{A_{ir} / A_r}{A_{in} / A_n}$$

Ένα ο τοπικός συντελεστής είναι μεγαλύτερος από την μονάδα, τότε η περιφέρεια r παρουσιάζει στον τομέα i εξαγωγική δραστηριότητα E_{ir} .

Μετά από υπολογισμούς παίρνουμε την εξαγωγική δραστηριότητα από τον τύπο :

$$E_{ir} = \left[\frac{A_{ir}}{A_r} - \frac{A_{in}}{A_n} \right] * A_r$$

Και τον συνολικό Περιφερειακό Πολλαπλασιαστή Απασχόλησης από τον τύπο:

$$K_r = \frac{A_r}{\Sigma E_{ir}}$$

Δεν υπολογίζουμε τον παραπάνω τύπο αν $E_{ir} \leq 0$ διότι θεωρούμε ότι δεν υπάρχουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Επίσης δεν υπολογίζουμε τον Περιφερειακό Πολλαπλασιαστή Απασχόλησης αν ο Συντελεστής Συμμετοχής είναι $QL < 1$. Αν ο Συντελεστής Συμμετοχής είναι μικρότερος της μονάδας θεωρούμε ότι δεν

υπάρχει εξαγωγική δραστηριότητα στην εξεταζόμενη περιφέρεια, στον εξεταζόμενο τομέα.

4.14.1 Υπολογισμός του Περιφερειακού Πολλαπλασιαστή.

Σύμφωνα με τους τύπους που παρουσιάζονται παραπάνω, έχει υπολογιστεί ο Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής και σε επίπεδο χώρας, αλλά και σε επίπεδο περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πίνακες 15,16). Ο Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής έχει εκτιμηθεί για το σύνολο της παραγωγής, αλλά και για κάθε τομέα παραγωγής ξεχωριστά. Έτσι βλέπουμε το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα που παρουσιάζεται σε κάθε χώρα αλλά και σε κάθε περιφέρεια καθώς και την διαχρονική εξέλιξη του στα πέντε εξεταζόμενα χρόνια.

Πίνακας 15: Περιφερειακοί Πολλαπλασιαστές χωρών Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990,1996.

(Με βάση την απασχόληση κατά τομέα παραγωγής)

Χώρες	Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής 1990				Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής 1996			
	1ης	2ης	3ης	ΣΥΝΟΛΟ	1ης	2ης	3ης	ΣΥΝΟΛΟ
Βέλγιο	~	~	9,65	14,02	~	~	13,15	18,68
Δανία	~	~	10,17	14,86	~	~	19,43	28,32
Γερμανία	~	5,25	~	13,45	~	5,64	~	15,85
Ελλάδα	1,43	~	~	6,45	1,34	~	~	6,03
Ισπανία	2,53	40,66	~	19,27	2,79	258,52	~	30,58
Γαλλία	~	~	24,80	38,60	~	~	19,08	27,79
Ιρλανδία	1,82	~	~	12,31	1,70	~	~	12,47
Ιταλία	3,31	~	~	34,45	2,98	~	~	35,01
Λουξεμβούργο	~	~	13,79	20,73	~	~	17,99	26,11
Ολλανδία	~	~	8,37	11,96	~	~	14,12	20,16
Πορτογαλία	1,49	25,38	~	6,70	1,66	10,24	~	8,49
Ηνωμένο Βασίλειο	~	~	10,98	16,18	~	~	12,77	18,08
Αυστρία	~	~	~	~	4,21	29,93	~	36,10
Σουηδία	~	~	~	~	~	~	12,30	17,36
Φινλανδία	~	~	~	~	2,85	~	167,35	29,09

Πηγή :REGIO DATABASE-EUROSTAT, επεξεργασία: Ψυχογιός Γιάννης.

Από τον παραπάνω πίνακα βλέπουμε ότι πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στον Πρωτογενή τομέα παρατηρείται σε 5 από τις 12 χώρες το 1990 ,ενώ σε 7 χώρες της Ευρώπης των 15 του 1996. Πιο συγκεκριμένα, εξαγωγική δραστηριότητα παρουσιάζει στον πρωτογενή τομέα η Ελλάδα, η Ισπανία ,Ιρλανδία ,Ιταλία και Πορτογαλία το 1990, ενώ στις παραπάνω χώρες προστίθεται και η Αυστρία και η Φινλανδία. Το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα είναι αυξανόμενο από το 1990 έως το 1996 σε όλες τις χώρες εκτός της Ιταλίας όπου παρατηρείται μια ελαφρά μείωση. Βέβαια θα πρέπει να επισημανθεί ότι το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα του πρωτογενή τομέα δεν είναι σημαντικό σε καμία από τις χώρες όπου παρατηρείται.

Στον Δευτερογενή τομέα μόνο 3 χώρες το 1990 και 4 το 1996 παρουσιάζουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Η Γερμανία, η Ισπανία και η Πορτογαλία το έτος 1990 καθώς και η Αυστρία με όλες τις παραπάνω χώρες το 1996 παρουσιάζουν εξαγωγική δραστηριότητα στον δευτερογενή τομέα. Μάλιστα ,όπως φαίνεται και στον πίνακα 15, το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα είναι πολύ σημαντικό και αυξανόμενο, ιδιαίτερα για την Ισπανία.

Τέλος , στον τριτογενή τομέα παρουσιάζεται εξαγωγική δραστηριότητα από τις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης . Το 1990,7 χώρες έχουν περιφερειακό πολλαπλασιαστή για τον τριτογενή τομέα .Αυτές οι χώρες είναι οι παρακάτω: Βέλγιο, Δανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο ,Ολλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο. Πρέπει να παρατηρήσουμε ότι το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα των περισσότερων είναι αρκετά σημαντικό, και ότι αυτές οι χώρες δεν παρουσιάζουν εξαγωγική δραστηριότητα σε κανένα άλλον τομέα παραγωγής. Το έτος 1996 στις παραπάνω χώρες προστίθενται και η δύο Σκανδιναβικές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Σουηδία και Φινλανδία . Ιδιαίτερα η Φινλανδία παρουσιάζει πολύ σημαντικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Οι υπόλοιπες χώρες παρουσιάζουν όλες μια ελαφρά αύξηση της εξαγωγικής τους δραστηριότητας από το 1990 ,εκτός της Γαλλίας που παρουσιάζει μεν μια ελαφρά μείωση αλλά το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα.

Στον πίνακα 16 παρουσιάζονται οι περιφερειακοί πολλαπλασιαστές για τους τρεις τομείς της παραγωγής , σε επίπεδο περιφέρειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πίνακας 16: Περιφερειακοί Πολλαπλασιαστές των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990, 1996.

(Με βάση την απασχόληση κατά τομέα παραγωγής)

Περιφέρειες	Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής 1990				Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής 1996			
	1ης	2ης	3ης	ΣΥΝΟΛΟ	1ης	2ης	3ης	ΣΥΝΟΛΟ
Brussels	:	:	3,471	4,013	:	:	4,061	4,700
Antwerpen	:	16,051	23,528	20,654	:	9,177	133,460	24,590
Limburg	:	4,876	:	12,216	:	4,960	:	13,547
Oost-Vlaanderen	:	8,351	:	23,168	:	6,536	:	18,937
Vlaams-Brabant	:	:	4,151	5,118	:	:	7,486	9,960
West-Vlaanderen	:	11,744	:	33,859	:	7,175	:	21,123
Brabant-Wallon	:	:	:	:	:	:	8,560	11,609
Hainaut	:	:	10,410	15,282	:	:	17,012	24,588
Liege	:	:	11,305	16,736	:	:	11,611	16,293
Luxembourg	2,515	:	7,652	7,313	4,041	:	8,549	9,540
Namur	:	:	6,668	9,204	:	:	6,923	9,094
Danmark	:	:	10,032	14,668	:	:	19,725	28,753
Baden-Württemberg	:	3,495	:	7,862	:	3,546	:	8,710
Bayern	:	4,186	:	10,042	:	4,193	:	10,923
Berlin	:	:	9,538	13,866	:	:	8,860	12,069
Brandenburg	:	:	:	:	:	:	:	:
Bremen	:	19,708	14,868	16,296	:	12,651	26,309	19,676
Hamburg	:	:	6,113	8,303	:	:	7,253	9,601
Hessen	:	7,049	:	19,065	:	8,107	:	24,311
Mecklenburg-Vorpommern	:	:	:	:	:	:	:	:
Niedersachsen	:	11,205	:	32,160	:	10,023	:	30,868
Nordrhein-Westfalen	:	3,960	:	9,328	:	5,170	:	14,264
Rheinland-Phalz	:	5,732	:	14,912	:	6,101	:	17,450
Saarland	:	4,152	:	9,933	:	4,464	:	11,850
Sachsen	:	:	:	:	:	:	:	:
Sachsen-Anhalt	:	:	:	:	:	:	:	:
Schleswig-Holstein	:	:	26,290	41,071	:	29,801	110,262	62,073
Thüringen	:	:	:	:	:	:	:	:

Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	:	:	:	:	1,153	:	:	2,709
Κεντρική Μακεδονία	:	:	:	:	1,288	:	:	5,102
Δυτική Μακεδονία	:	:	:	:	1,230	15,489	:	3,762
Θεσσαλία	:	:	:	:	1,185	:	:	3,282
Ηπείρος	:	:	:	:	1,194	:	:	3,442
Ιόνια Νησιά	:	:	:	:	1,200	:	:	3,551
Δυτική Ελλάδα	:	:	:	:	1,168	:	:	2,983
Στερεά Ελλάδα	:	:	:	:	1,175	:	:	3,099
Πελοπόννησος	:	:	:	:	1,141	:	:	2,496
Αττική	:	:	:	:	:	84,699	16,969	22,587
Βόρειο Αιγαίο	:	:	:	:	1,368	:	:	6,526
Νότιο Αιγαίο	:	:	:	:	3,023	:	19,338	15,771
Κρήτη	:	:	:	:	1,144	:	:	2,551
Galicia	1,265	:	:	3,956	1,277	:	:	4,901
Asturias	1,794	51,318	:	11,042	1,811	:	:	14,361
Cantabria	1,882	38,716	:	11,857	2,086	14,968	:	13,713
Pais Vasco	:	3,737	:	8,625	:	3,773	:	9,487
Navarra	25,631	3,529	:	7,800	11,422	3,335	:	7,656
Rioja	2,290	4,220	:	6,648	2,238	3,767	:	6,612
Aragon	2,457	11,462	:	13,113	1,990	12,951	:	12,271
Madrid	:	:	7,685	10,856	:	:	8,139	10,962
Castilla-Leon	1,545	:	:	8,141	1,707	:	:	12,529
Castilla-La Mancha	1,565	101,353	:	8,227	1,622	21,267	:	9,504
Extremadura	1,388	:	:	5,795	1,494	:	:	8,750
Cataluna	:	4,039	:	9,577	:	4,548	:	12,138
Comunidad Valenciana	4,139	7,260	:	13,887	5,585	5,935	:	13,977
Islas Baleares	:	:	10,156	14,869	:	:	7,795	10,433
Andalycia	1,892	:	:	13,331	1,907	:	238,641	15,384
Murcia	2,017	32,316	:	13,168	1,805	:	:	14,265
Ceyta Y Melilla	:	:	3,255	3,661	0,000	:	3,777	4,265
Canarias	4,901	:	7,441	8,869	4,847	:	6,752	7,820
Ile de France	:	:	5,915	7,982	:	:	5,670	7,171

Champagne-Ardenne	3,139	18,012	:	20,020	2,909		137,669	29,133
Picardie	7,785	9,741	:	21,662		10,229		31,571
Haute-Normandie	:	9,859	:	27,918		11,959		37,488
Centre	5,082	17,459	:	28,029		15,858		50,826
Basse-Normandie	2,059	:	:	15,828	2,976	80,542		31,022
Bourgogne	3,956	:	:	44,165	3,627	26,707		30,438
Nord-Pas-de-Calais	:	25,607	47,454	38,241		15,858	97,265	37,821
Lorraine	:	11,470	:	32,997		14,487	56,353	29,904
Alsace	:	7,704	:	21,128		5,320		14,776
Franche-Comte	:	5,536	:	14,295		4,121		10,675
Pays de la Loire	2,627	62,391	:	21,600	4,041	12,847		23,129
Bretagne	2,141	:	:	17,043	2,506		309,392	25,267
Poitou-Charentes	2,104	:	:	16,497	2,092			19,354
Aquitaine	2,756	:	29,780	16,801	2,733		15,230	12,767
Midi-Pyrennes	2,371	:	75,448	17,512	3,618		39,845	26,093
Limousin	1,894	:	:	13,354	2,212			21,478
Rhone-Alpes	:	11,150	:	31,988		18,531	113,962	44,563
Auvergne	2,402	:	:	20,941	1,998			17,680
Languedoc-Rousillon	3,761	:	9,673	10,499	2,729		10,945	10,190
Provence-Alpes-Cote d'Azur	:	:	5,944	8,029			6,137	7,889
Corse	3,365	:	8,109	8,702	1,835		13,581	8,380
Guadeloupe	:	:	:	:				
Martinique	:	:	:	:				
Guyane	:	:	:	:				
Reunion	:	:	:	:				
Ireland	1,823	:	:	12,298	1,704			12,471
Piemonte	5,879	8,278	:	17,447	4,824	11,315		23,203
Valle d' Aosta	2,833	:	11,870	10,734	2,896		12,700	11,706
Liguria	:	:	7,137	9,966	30,219		8,432	11,166
Lombardia	:	4,496	:	11,017		3,955		10,110
Trentino-Alto Adige	2,652	:	12,137	10,437	2,827		14,723	12,763
Veneto	3,912	5,259	:	10,258	3,776	4,823		10,331
Friuli-Venezia Giulia	:	:	15,336	23,282	25,926		20,749	28,377

Emilia-Romagna	4,285	20,571	:	27,331	4,201	12,818	:	23,602
Toscana	4,938	:	:	58,839	4,965	53,562	:	50,518
Umbria	3,079	:	:	31,064	3,079	13,133	:	19,518
Marche	2,721	15,652	:	16,515	2,423	7,081	~	11,403
Lazio	:	:	5,615	7,495	:	:	7,435	9,882
Campania	1,789	:	36,980	9,807	1,714	:	:	12,653
Abruzzi	1,851	:	:	12,707	1,672	:	:	11,906
Molise	1,465	:	:	6,944	1,417	:	:	7,395
Puglia	2,093	:	39,276	12,936	2,007	:	244,675	17,043
Basilicata	1,421	:	:	6,294	1,355	:	:	6,264
Sicilia	1,848	:	16,122	8,356	1,706	:	31,383	9,868
Sardegna	1,946	:	24,474	10,310	1,857	:	51,105	12,687
Calabria	1,353	:	:	5,277	1,315	:	:	5,599
Louxeembourg(GR AND-DUCHE)	:	:	13,534	20,354	:	:	18,246	26,482
Groningen	:	:	8,059	11,463	:	:	12,472	17,616
Friesland	63,805	:	14,318	21,141	:	:	26,627	39,351
Drenthe	:	:	11,056	16,330	8,465	:	24,455	28,308
Overijszell	:	:	55,804	89,002	:	:	52,017	78,338
Gelderland	:	:	12,148	18,104	:	:	19,208	27,967
Flevoland	6,123	:	9,295	11,455	:	:	7,527	10,023
Utrecht	:	:	4,237	5,257	:	:	4,928	6,032
Noord-Holland	:	:	4,916	6,360	:	:	5,868	7,475
Zuid-Holland	:	:	5,665	7,577	:	:	5,693	7,206
Zeeland	17,463	:	20,102	27,547	101,811	:	30,921	44,793
Noord-Brabant	:	17,669	:	52,535	:	:	39,845	59,648
Limburg	:	20,002	146,373	47,769	:	:	25,043	36,918
Norte	1,508	3,771	:	4,063	1,591	3,147	:	4,317
Centro	1,232	:	:	3,473	1,309	7,383	:	4,381
Lisboa e vale do Tejo	2,818	:	69,725	21,844	9,107	:	25,948	30,243
Alentejo	1,202	:	:	3,024	1,288	:	:	5,100
Algarve	1,323	:	:	4,822	1,512	:	:	9,072
Acores	:	:	:	:	1,335	:	:	5,943
Madeira	:	:	:	:	1,417	:	:	7,381

North	:	30,640	19,370	22,611	:	15,858	39,845	27,442
Yorkshire and Humberside	:	26,915	20,879	23,138	:	16,918	31,875	25,344
East Midlands	:	5,442	:	14,001	:	6,769	:	19,734
East Anglia	:	:	26,035	40,656	:	:	21,502	31,481
South-East	:	:	5,749	7,712	:	:	6,393	8,281
South-West	:	:	10,433	15,319	:	:	10,509	14,602
West-Midlands	:	5,442	:	13,998	:	6,068	:	17,339
North-West	:	34,967	14,334	18,011	:	52,510	16,975	21,533
Wales	:	:	23,383	36,350	:	15,858	113,962	39,308
Scotland	:	:	11,313	16,748	:	:	15,230	21,851
Northern Ireland	7,525	:	12,317	15,463	:	:	16,338	23,552
Uusimaa					:	:	6,513	8,465
Etela/Suomi					2,973	11,684	:	17,870
Ita/Suomi					1,537	:	:	9,512
Vali/Suomi					1,554	:	:	9,814
Pohjois-Suomi					1,947	:	:	16,784
Ahvenanmaa/Åland					3,755	:	6,519	7,221
Stockholm					:	:	:	:
Ostra MellanSverige					:	:	:	:
Smaland med oama					:	:	:	:
Sydsverige					:	:	:	:
Vastsverige					:	:	:	:
Norra Mellansverige					:	:	:	:
Mellerstra Norrland					:	:	:	:
Ovre Norrland					:	:	:	:
Burgenland					:	:	:	:
Niederosterreich					:	:	:	:
Wien					:	:	:	:
Kamten					:	:	:	:
Steirmark					:	:	:	:
Oberosterreich					:	:	:	:
Salzburg					:	:	:	:
Tirol					:	:	:	:
Vorarlberg					:	:	:	:
EUROPE 15					:	:	:	:

Πηγή :REGIO DATABASE-EUROSTAT, επεξεργασία: Ψυχογιός Γιάννης.

Σε επίπεδο περιφερειών πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στον πρωτογενή τομέα του 1990 παρουσιάζει το 48% (55/115) των περιφερειών για τις οποίες έχουμε στοιχεία απασχόλησης, ενώ το 1994 το 56% αυτών των περιφερειών (70/123) έχει εξαγωγική δραστηριότητα στον πρωτογενή τομέα.. Οι περιφέρειες που παρουσιάζουν εξαγωγική δραστηριότητα στον πρωτογενή τομέα ανήκουν κυρίως στις χώρες της Νότιας Ευρώπης. Μερικές περιφέρειες οι οποίες παρουσιάζουν πολύ σημαντικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα είναι οι παρακάτω: Navarra, Friesland, Zeeland, Liguria, Friuli-Venezia Giulia. Πρέπει να επισημανθεί ότι η περιφέρεια Friesland ενώ το 1990 παρουσιάζει πολύ υψηλά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα , το 1996 δεν παρουσιάζεται εξαγωγική δραστηριότητα στον ίδιο τομέα. Το ίδιο παρατηρείται και στις περιφέρειες Liguria, Friuli-Venezia Giulia το 1990 δεν παρουσιάζουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα ενώ το 1996 παρουσιάζουν πολύ υψηλά.

Ο δευτερογενής τομέας έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα για λιγότερες περιφέρειες από τον πρωτογενή τομέα. Το 40% των περιφερειών για τις οποίες έχουμε στοιχεία (46/115) έχουν εξαγωγική δραστηριότητα στον δευτερογενή τομέα το έτος 1990 , ενώ το 1996 το 42% των περιφερειών (52/123) παρουσιάζει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Το 1990 μερικές από τις περιφέρειες που παρουσιάζουν μεγάλα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα είναι οι παρακάτω: Antwerpen, Bremen, Niedersachsen, Asturias, Cantabria , Aragon, Castilla la Mancha, Murcia, Champagne -Ardenne, Centre, Nord-Pas de Calais, Lorraine, Pays de la Loire, Rhone -Alpes, Emilia Romagna, Marche, Noord-Brabant, Limburg, North , Yorkshire and Humberside και North-West. Αυτό που μπορεί να σημειωθεί εδώ είναι ότι αν και οι περιφέρειες που παρουσιάζουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στον πρωτογενή τομέα είναι περισσότερες, ο δευτερογενής τομέας προκαλεί μεγαλύτερα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Το 1996 οι περιφέρειες που εμφανίζουν σημαντικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα είναι: Bremen, Schleswig-Holstein, Δυτική Μακεδονία, Αττική, Cantabria, Aragon, Castilla la Mancha, Haute Normandie, Centre, Basse Normandie, Picardie, Bourgogne, Nord Pas de Calais, Lorraine, Pays de la Loire, Rhone-Alpes, Piemonte, Toscana, Emilia Romagna, Umbria, North, Yorkshire and Humberside Wales και North-West.

Τέλος , ο τριτογενής τομέας φαίνεται ότι δημιουργεί τα μεγαλύτερα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στις περιφέρειες. Αν κοιτάξουμε τον πίνακα 16 , βλέ-

πουμε ότι οι περιφερειακοί πολλαπλασιαστές για τον τριτογενή τομέα είναι πολύ υψηλοί . Το έτος 1990 το 44% των περιφερειών (51/115) παρουσίασαν εξαγωγική δραστηριότητα ενώ το 1996 45% των περιφερειών (54/123) για τις οποίες έχουμε στοιχεία παρουσίασαν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα .

Με την παρουσίαση του περιφερειακού πολλαπλασιαστή τελειώνει και το κεφάλαιο των δεικτών περιφερειακής ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1990-1996.

5.1. Ανάλυση Απόκλισης -Συμμετοχής (Shift-Share Analysis).⁴⁹

Η ανάλυση Απόκλισης-Συμμετοχής είναι ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία περιφερειακής ανάλυσης και προγραμματισμού στην περιφερειακή επιστήμη. Η μέθοδος εισήχθη στην επιστήμη από τον Dun(1959) και τους Perloff, Dunn και Muth(1960). Η μέθοδος αυτή εφαρμόζεται για την μέτρηση της μεταβολής ενός συγκεκριμένου μεγέθους σε μια συγκεκριμένη περίοδο (π.χ. της απασχόλησης) και τον προσδιορισμό των αιτίων που προκάλεσαν την μεταβολή.

Πιο συγκεκριμένα, η ανάλυση Απόκλισης- Συμμετοχής αξιοποιείται για :

- Τον προσδιορισμό των αιτίων των μεταβολών των περιφερειακών μεγεθών ,
- την αξιολόγηση της εφαρμοσθείσας περιφερειακής πολιτικής,
- τον έμμεσο προσδιορισμό του περιφερειακού αναπτυξιακού προτύπων και των πολιτικών φαινομένων.

- την ταξινόμηση των περιφερειών

- την επιλογή των μέσων της περιφερειακής πολιτικής κατά χωρική ενότητα.

Στην Ανάλυση Απόκλισης-Συμμετοχής μπορούν να χρησιμοποιηθούν πολλά δεδομένα αλλά στην συγκεκριμένη εργασία χρησιμοποιούνται στοιχεία απασχόλησης σε επίπεδο των τριών τομέων της παραγωγής. Έτσι λοιπόν η μεταβολή της απασχόλησης (Mr) μπορεί να διακριθεί σε δύο συνιστώσες: Στην συνιστώσα Συμμετοχής (ESr) και στην συνιστώσα Απόκλισης (Kr).

Η συνιστώσα “εθνικής συμμετοχής” δείχνει την μεταβολή της απασχόλησης στην περιφέρεια r που θα λάμβανε χώρα αν η απασχόληση μεταβαλλόταν με τον ίδιο ρυθμό που μεταβάλλεται η απασχόληση στο σύνολο της χωρικής ενότητας που εξετάζουμε.

Η συνιστώσα “απόκλισης” αντιπροσωπεύει κάθε απόκλιση μεταξύ της περιφερειακής απασχόλησης και της συνιστώσας εθνικής συμμετοχής. Η συνιστώσα εί-

⁴⁹ Παπαδασκαλόπουλος, Α., 1997, “Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης” Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

ναι θετική σε αναπτυσσόμενες περιφέρειες και αρνητική σε φτωχές ή φθίνουσες περιφέρειες.⁵⁰ Αυτή η συνιστώσα συνίσταται σε δυο επιμέρους συνιστώσες :

- a) Η συνιστώσα “ομολογικής απόκλισης” $ΟΣ_r$ που μετρά την απόκλιση που οφείλεται στην κλαδική διάρθρωση της περιφέρειας. Αυτή η συνιστώσα είναι θετική σε περιφέρειες δυναμικές και αρνητική σε περιφέρειες με εξειδίκευση σε κλάδους υποβαθμισμένους και φθίνοντες.
- b) Η συνιστώσα “διαφορικής απόκλισης”, $ΔΣ_r$ η οποία μετρά την απόκλιση που οφείλεται στα τοπικά χαρακτηριστικά μιας περιφέρειας.

Η μεταβολή της απασχόλησης σε μια περιφέρεια/χώρα σε μια συγκεκριμένη περίοδο δίνεται από την παρακάτω αλγεβρική σχέση:

$$M_r = EΣ_r + OΣ_r + ΔΣ_r$$

όπου:

M_r , η μεταβολή της απασχόλησης σε μια περίοδο.

$EΣ_r$, η εθνική συνιστώσα, που δείχνει αν η μεταβολή της απασχόλησης σε μια περιφέρεια r ακολούθησε τον ρυθμό μεταβολής της χώρας κατά την ίδια περίοδο.

$OΣ_r$, η ομολογική συνιστώσα, η οποία μετρά την επίδραση της τομεακής διάρθρωσης στην μεταβολή της απασχόλησης στην περιφέρεια r . Η ομολογική συνιστώσα είναι θετική σε περιοχές όπου είναι εγκατεστημένοι δυναμικοί κλάδοι και ταχύρυθμα αναπτυσσόμενοι σε εθνικό επίπεδο και αρνητική σε περιοχές ειδικευμένες σε τομείς της παραγωγής φθίνοντες ή ελάχιστα αναπτυσσόμενους σε εθνικό επίπεδο.

$ΔΣ_r$, Η διαφορική συνιστώσα, η οποία μετρά την επίδραση της περιφερειακής πολιτικής στην δημιουργία ευνοϊκών παραγόντων στην εξέλιξη της απασχόλησης. Η διαφορική συνιστώσα είναι θετική όταν η περιφέρεια παρουσιάζει τοπικά πλεονεκτήματα στην ανάπτυξη ορισμένων κλάδων.⁵¹

Οι παραπάνω συνιστώσες δίνονται από τις παρακάτω αλγεβρικές παραστάσεις:

⁵⁰ Παπαδασκαλόπουλος, Α., 1997, “Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης” Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

⁵¹ Βασιλόπουλος Γ., Μπιλά Α., (1995), “Περιφερειακές Ανισότητες και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Ελλάδα 1971-1991” Κέντρο Έρευνας Περιφερειακής Ανάπτυξης “Ιερώνυμος Πί-ντος” Αθήνα.

$$E\Sigma_r = A_{ro} * \left(\frac{A_{nt}}{A_{no}} \right) - A_{ro}$$

$$O\Sigma_r = \sum \left[\left(\frac{A_{int}}{A_{ino}} - \frac{A_{nt}}{A_{no}} \right) * A_{iro} \right]$$

$$\Delta\Sigma_r = \sum \left[A_{irt} - A_{iro} * \left(\frac{A_{int}}{A_{ino}} \right) \right]$$

όπου:

A_{ir} , η απασχόληση του κλάδου i στην περιφέρεια r .

A_{in} , η απασχόληση του κλάδου i στο σύνολο της χωρικής ενότητας n .

A_r , η η συνολική απασχόληση της περιφέρειας r .

A_n , η συνολική απασχόληση της χωρικής ενότητας n .

o , το έτος 1990.

T , το έτος 1996.

Η συγκεκριμένη μέθοδος μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σε κλαδικό επίπεδο, δηλαδή να εφαρμοστεί για τους επιμέρους κλάδους του π.χ. Δευτερογενή τομέα παραγωγής. Αυτή η εφαρμογή σε επιμέρους τομείς παραγωγής είναι πολύ σημαντική γιατί έτσι εξάγονται συμπεράσματα για τις αναπτυξιακές δυνατότητες των επιμέρους κλάδων σε μια περιφέρεια..

Στην συγκεκριμένη εργασία, η ανάλυση απόκλισης συμμετοχής εφαρμόζεται για την περίοδο 1990-1996 σε επίπεδο χωρών αλλά και σε επίπεδο περιφερειών (NUTS 2) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο για την συνολική απασχόληση, όσο και για την επιμέρους απασχόληση των τριών τομέων της παραγωγής. Στην συνέχεια και με βάση τα αποτελέσματα που παίρνουμε από την εφαρμογή της ανάλυσης, κατατάσσονται οι χώρες και οι περιφέρειες στους οκτώ τύπους περιοχών χρησιμοποιώντας την ακόλουθη ταξινόμηση του J.Boudeville⁵². Ο Boudeville (1966) με βάση το μέγεθος και το πρόσημο της διαφορικής και της ομολογικής συνιστώσας καθόρισε οκτώ περιφερειακούς τύπους που παρουσιάζονται παρακάτω στον πίνακα 17.

⁵² Παπαδασκαλόπουλος, Α., 1997, "Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης" Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα. Ο Stillwell κάνει μια ταξινόμηση διαφορετική από τον Boudeville αφού δέχεται την ύπαρξη μόνο 6 από τους 8 περιφερειακούς τύπους του Boudeville. Ο Stillwell ενοποιεί τους τύπους 1 και 2 και τους τύπους 7 και 8.

Πίνακας 17: Περιφερειακοί τύποι του Boudeville.

Περιφερειακός Τύπος	Κριτήριο Boudeville
1	$OS > 0, \Delta\Sigma > 0, OS > \Delta\Sigma $
2	$OS > 0, \Delta\Sigma > 0, OS < \Delta\Sigma $
3	$OS > 0, \Delta\Sigma < 0, OS > \Delta\Sigma $
4	$OS < 0, \Delta\Sigma > 0, OS < \Delta\Sigma $
5	$OS < 0, \Delta\Sigma > 0, OS > \Delta\Sigma $
6	$OS > 0, \Delta\Sigma < 0, OS < \Delta\Sigma $
7	$OS < 0, \Delta\Sigma < 0, OS > \Delta\Sigma $
8	$OS < 0, \Delta\Sigma < 0, OS < \Delta\Sigma $

Πηγή: Παπαδασκαλόπουλος Αθ.(1990),σελ.112.

Οι περιοχές που ανήκουν στις ομάδες 1-4 αναπτύσσονται με ρυθμό ταχύτερο από τον μέσο ρυθμό αύξησης της συνολικής χωρικής ενότητας την οποία εξετάζουμε, στην συγκεκριμένη περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι περιφέρειες που ανήκουν στους τύπους 5-8 αναπτύσσονται με ρυθμό μικρότερο από τον ρυθμό ανάπτυξης της συνολικής χωρικής μονάδας. Ο F.Stillwell προτείνει διάφορες πολιτικές που βασίζονται στα αποτελέσματα της ανάλυσης Απόκλισης-Συμμετοχής. Για περιφέρειες με αρνητική ομολογική συνιστώσα προτείνονται μέτρα τομεακής/ κλαδικής αναδιάρθρωσης, ενώ για περιφέρειες με αρνητική διαφορική συνιστώσα προτείνονται μέτρα ανάπτυξης των υποδομών. Πιο συγκεκριμένα, τα μέτρα περιφερειακής πολιτικής που προτείνονται για την αντιμετώπιση των προβλημάτων κάθε περιφερειακού τύπου είναι τα παρακάτω:

Πίνακας 18: Μέτρα αντιμετώπισης περιφερειακών προβλημάτων.

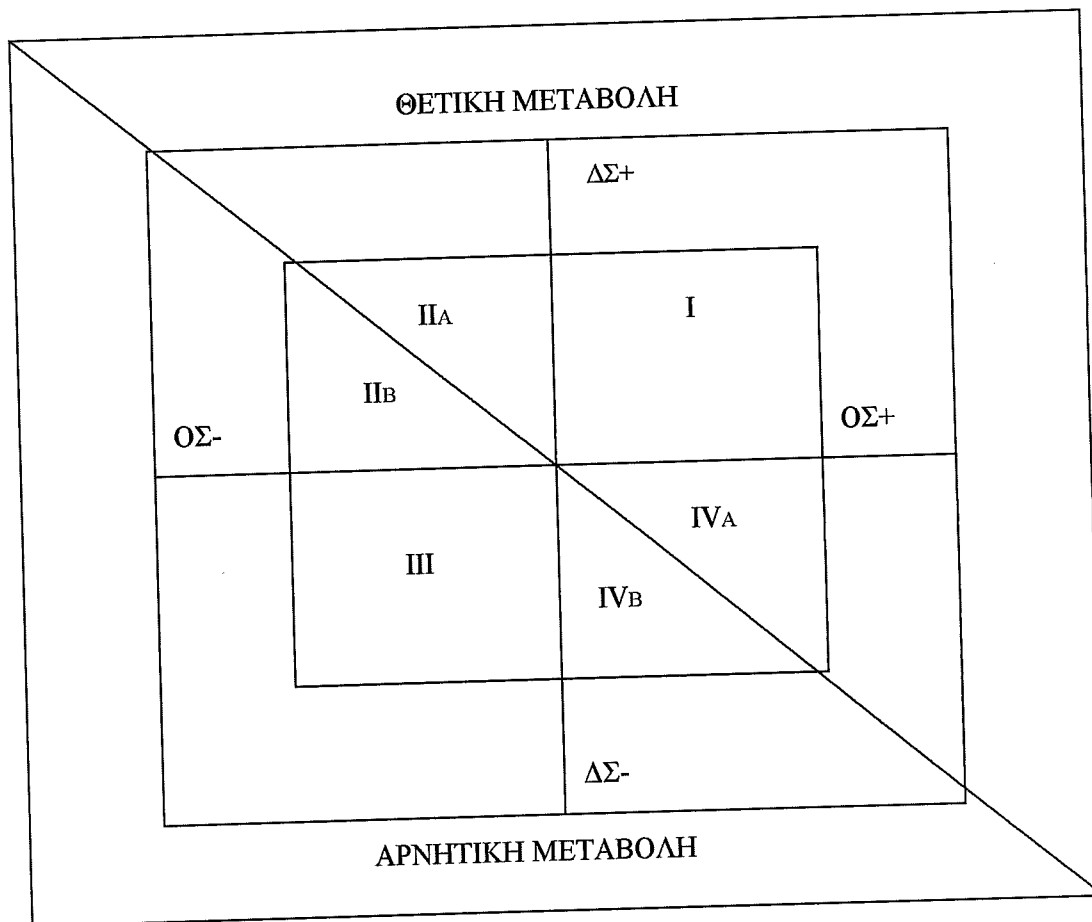
Περ.Τύπος	Συνιστώσες Απόκλισης-Συμμετοχής	Χαρακτηριστικό Περιφερειακής Ανάπτυξης	Προτεινόμενα μέτρα
1	$OS > 0, \Delta S > 0, OS > \Delta S $	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	
2	$OS > 0, \Delta S > 0, OS < \Delta S $	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	
3	$OS > 0, \Delta S < 0, OS > \Delta S $	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Υποδομής
4	$OS < 0, \Delta S > 0, OS < \Delta S $	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Κλαδικής Διάρθρωσης
5	$OS < 0, \Delta S > 0, OS > \Delta S $	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Κλαδικής Διάρθρωσης
6	$OS > 0, \Delta S < 0, OS < \Delta S $	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Υποδομής
7	$OS < 0, \Delta S < 0, OS > \Delta S $	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Κλαδικής Διάρθρωσης & Υποδομής
8	$OS < 0, \Delta S < 0, OS < \Delta S $	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Κλαδικής Διάρθρωσης & Υποδομής

Πηγή: Παπαδασκαλόπουλος Αθ. (1995) σελ. 193

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά περιφερειακής ανάπτυξης καθώς και τα μέτρα που προτείνονται για την αντιμετώπιση των περιφερειακών προβλημάτων έχουν μεγαλύτερη σημασία όταν αναφερόμαστε σε λεπτομερείς περιφερειακές και κλαδικές κατανομές. Πάντως, σε κάθε περίπτωση δεν δίνουν λύσεις στα προβλήματα αλλά αποτελούν έναν οδηγό διαμόρφωσης πολιτικής.⁵³ Τα αποτελέσματα της ανάλυσης και της ταξινόμησης των περιφερειών μπορούν να απεικονιστούν και διαγραμματικά με την βοήθεια του διαγράμματος που ακολουθεί:

⁵³ Παπαδασκαλόπουλος, Α., 1997, "Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης" Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Διάγραμμα 1: Ταξινόμηση των περιφερειών

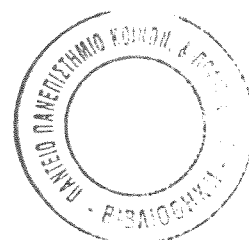
Πηγή :Παπαδασκαλόπουλος Αθ..(1995)

Το παραπάνω διάγραμμα επεξηγεται στον πίνακα 19.

Πίνακας 19: Επεξήγηση του Διαγράμματος 1.

Περιοχή διαγράμματος	Περιφερειακός Τύπος
I	1,2
IV _A	3
II _A	4
II _B	5
IV _B	6
III	7,8

Πηγή :Παπαδασκαλόπουλος Αθ..(1995)

5.2. Εφαρμογή της ανάλυσης Απόκλισης-Συμμετοχής.

Στην συγκεκριμένη εργασία επιδιώκεται η εφαρμογή της ανάλυσης Απόκλισης-Συμμετοχής για τις χώρες(Ευρώπη των 12) αλλά και τις περιφέρειες (NUTS 2), για την περίοδο 1990-1996. Σκοπός της ανάλυσης είναι η ταξινόμηση των χωρών και των περιφερειών σύμφωνα με τους περιφερειακούς τύπους του Boudeville και ο προσδιορισμός των μέτρων περιφερειακής πολιτικής που ενδείκνυνται για την αντιμετώπιση των περιφερειακών προβλημάτων σε κάθε περίπτωση. Η ανάλυση αφορά τους τρεις βασικούς τομείς της παραγωγής (Πρωτογενή, Δευτερογενή και Τριτογενή).

Στους πίνακες 20,21 που ακολουθούν παρουσιάζονται οι συνιστώσες Απόκλισης -Συμμετοχής σε επίπεδο χωρών και περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 12 .

Στις περιφέρειες του Βελγίου παρατηρούμε ότι έχουμε θετική συνιστώσα εθνικής συμμετοχής τόσο σε κάθε τομέα ξεχωριστά όσο και στην συνολική απασχόληση διότι επηρεάζεται από την θετική εξέλιξη της απασχόλησης στο σύνολο της χώρας του Βελγίου. Η συνιστώσα ομολογικής απόκλισης που αναφέρεται στην συνολική απασχόληση κάθε περιφέρειας / χώρας εξαρτάται από την κλαδική διάρθρωση, δηλαδή από την κατανομή της απασχόλησης σε τομείς που παρουσιάζουν ρυθμούς μεταβολής της απασχόλησης μεγαλύτερους ή μικρότερους των αντίστοιχων ρυθμών της συνολικής απασχόλησης. Η εξέλιξη της συνιστώσας ομολογικής απόκλισης για την συνολική απασχόληση προκύπτει από τις συνιστώσες ομολογικής απόκλισης κάθε τομέα ξεχωριστά. Έτσι, στο Βέλγιο παρατηρούμε ότι και στο σύνολο της χώρας αλλά και σε κάθε περιφέρεια ξεχωριστά η ομολογική συνιστώσα του πρωτογενή τομέα είναι αρνητική για την περίοδο 1990-1996. Στον Δευτερογενή τομέα σε επίπεδο περιφερειών αλλά και στο σύνολο του Βελγίου η ομολογική συνιστώσα είναι αρνητική. Αντίθετα στον τριτογενή τομέα η ομολογική συνιστώσα είναι θετική σε όλες τις περιφέρειες αλλά και στον σύνολο της χώρας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης στην χώρα του Βελγίου βλέπουμε ότι έχουμε ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση-θετική ομολογική συνιστώσα-που προκύπτει από την συγκέντρωση της απασχόλησης στον δυναμικό τριτογενή τομέα. Σε επίπεδο περιφερειών η κλαδική διάρθρωση είναι ευνοϊκή για την συντριπτική πλειοψηφία των περιφερειών του Βελγίου. Μόνο οι περιφέρειες West Vlaanderen και Oost Vlaanderen

έχουν αρνητική ομολογική συνιστώσα κάτι που σημαίνει ότι η κλαδική τους διάρθρωση δεν είναι ευνοϊκή. Η θετική συνιστώσα διαφορικής απόκλισης μας δείχνει την ύπαρξη τοπικών παραγόντων που ευνοούν την ανάπτυξη κάποιας συγκεκριμένης οικονομικής δραστηριότητας. Στην χώρα του Βελγίου υπάρχουν ευνοϊκοί τοπικοί παράγοντες για κάθε τομέα παραγωγής αλλά και για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας αφού η διαφορική συνιστώσα είναι θετική σε κάθε περίπτωση (πίνακας 20). Σε επίπεδο περιφερειών, οι περιφέρειες Antwerpen, Limburg, Oost Vlaanderen, West Vlaanderen, Liege παρουσιάζουν ευνοϊκούς τοπικούς παράγοντες για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα. Στον δευτερογενή τομέα, όλες οι περιφέρειες εκτός των περιφερειών Liege και Vlaams Brabant παρουσιάζουν ευνοϊκούς παράγοντες για την ανάπτυξη του δευτερογενή τομέα. Για τον τριτογενή τομέα οι περιφέρειες Brussels, Vlaams Brabant, Hainaut και Liege είναι οι μόνες περιφέρειες που δεν παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη του τριτογενή τομέα. Τέλος, η πλειονότητα των περιφερειών του Βελγίου φαίνεται ότι παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας σαν σύνολο. Μόνο οι περιφέρειες Brussels, Vlaams-Brabant και Liege έχουν διαφορική συνιστώσα μικρότερη του 0 και δεν έχουν τοπικά πλεονεκτήματα που δεν ευνοούν την οικονομική ανάπτυξη.

Η εθνική συνιστώσα της Δανίας είναι θετική και για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας αλλά και για κάθε τομέα ξεχωριστά μιας και επηρεάζονται από την αύξηση της απασχόλησης κατά την περίοδο 1990-1996. Ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση παρουσιάζεται μόνο στον τριτογενή τομέα, καθώς η ομολογική συνιστώσα του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα είναι αρνητικές για την περίοδο 1990-1996. Για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας όμως η Δανία παρουσιάζει ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση που προκύπτει από την συγκέντρωση της απασχόλησης στον δυναμικό τριτογενή τομέα. Σύμφωνα με τον πίνακα 20 όμως η Δανία δεν παρουσιάζει τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη του τριτογενή τομέα. Η Δανία παρουσιάζει τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη μόνο του δευτερογενή τομέα που η διαφορική συνιστώσα είναι θετική. Τέλος για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας η Δανία δεν φαίνεται να παρουσιάζει τοπικά πλεονεκτήματα μιας και η διαφορική συνιστώσα της για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας είναι αρνητική.

Νότιο Αιγαίο, δείχνουν να προσφέρουν τοπικά πλεονεκτήματα συνολικής οικονομικής ανάπτυξης.

Η Ισπανία παρουσιάζει εικόνα με αρκετές ομοιότητες με την Ελλάδα. Η εθνική συνιστώσα της χώρας αλλά και των όλων των περιφερειών είναι θετική. Η Ισπανία έχει αρνητική ομολογική αλλά και διαφορική συνιστώσα για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας κάτι που δείχνει μη ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση αλλά και την απουσία τοπικών πλεονεκτημάτων για την συνολική οικονομική ανάπτυξη. Στους επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας η Ισπανία στο σύνολο της παρουσιάζει ευνοϊκή διάρθρωση μόνο στον τριτογενή τομέα παραγωγής, ενώ παρουσιάζει τοπικά πλεονεκτήματα μόνο για την ανάπτυξη του τριτογενή τομέα. Πιο αναλυτικά σε επίπεδο περιφερειών τα αποτελέσματα της ανάλυσης Απόκλισης-Συμμετοχής μας οδηγούν στα ακόλουθα συμπεράσματα: Η συνιστώσα ομολογικής απόκλισης του πρωτογενή τομέα είναι αρνητική για όλες τις περιφέρειες της Ισπανίας, κάτι που μας δείχνει ότι δεν υπάρχει ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση για τον πρωτογενή τομέα σε καμία περιφέρεια της Ισπανίας. Ακριβώς το ίδιο συμβαίνει και με τον δευτερογενή τομέα της Ισπανίας. Αντιθέτως στον τριτογενή τομέα, η συνιστώσα ομολογικής απόκλισης είναι θετική για όλες τις περιφέρειες, κάτι που δείχνει ότι οι περιφέρειες της Ισπανίας έχουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση για τον τριτογενή τομέα. Για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση παρουσιάζουν μόνο οι περιφέρειες της Μαδρίτης και Islas Baleares, Ceytta-Y-Mellia και Canarias.

Τοπικά πλεονεκτήματα που να οδηγήσουν στην ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα παρουσιάζουν μόνο οι περιφέρειες Navarra, Aragon, Catalunya, Murcia και Canarias. Στον δευτερογενή τομέα, οι περιφέρειες Galicia, και σε πολύ μικρό βαθμό οι περιφέρειες Rioja και Ceytta -Y-Mellia προσφέρουν τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων που υπάγονται στον δευτερογενή τομέα. Στον τριτογενή τομέα τοπικά πλεονεκτήματα εμφανίζονται μόνο στις περιφέρειες Catalunya και Canarias. Τέλος, μόνο στην περιφέρεια των Καναρίων νήσων παρουσιάζονται τοπικά πλεονεκτήματα για συνολική οικονομική ανάπτυξη, αφού οι συνιστώσες διαφορικής απόκλισης των άλλων περιφερειών είναι μικρότερες του 0.

Η Γαλλία είναι η επόμενη χώρα που εξετάζουμε σε αυτή την μελέτη με βάση την ανάλυση Απόκλισης-Συμμετοχής. Όπως βλέπουμε και στον πίνακα 20, η εθνική συνιστώσα είναι θετική για όλους τους κλάδους παραγωγής αλλά και για το σύνολο.

λο της οικονομικής δραστηριότητας . Η τομεακή διάρθρωση του συνόλου της οικονομικής δραστηριότητας είναι ευνοϊκή σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης Απόκλισης Συμμετοχής, μιας και η συνιστώσα ομολογικής απόκλισης είναι θετική για την χώρα. Ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση υπάρχει και για τον τριτογενή τομέα στο σύνολο της χώρας . Αντίθετα , σε επίπεδο χώρας οι ομολογικές συνιστώσες του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα είναι αρνητικές, κάτι που δείχνει ότι η κλαδική διάρθρωση σε αυτούς τους τομείς δεν είναι ευνοϊκή. Σε επίπεδο περιφερειών η κλαδική διάρθρωση του πρωτογενή τομέα δεν είναι ευνοϊκή για καμία περιφέρεια.. Επίσης η ομολογική συνιστώσα των περιφερειών είναι αρνητική για όλες και στον δευτερογενή τομέα. Αντίθετα, η κλαδική διάρθρωση σε επίπεδο περιφερειών του τριτογενή τομέα είναι ευνοϊκή σε κάθε περίπτωση , μιας και η ομολογική συνιστώσα είναι θετική για όλες τις περιφέρειες. Στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας, μόνο για 7 περιφέρειες η συνιστώσα ομολογικής απόκλισης είναι μεγαλύτερη του 0. Έτσι λοιπόν η τομεακή διάρθρωση των περιφερειών Ile de France, Lorraine, Alsace, Rhone-Alpes, Languedoc-Rousillon ,Provence Alpes Cote d'Azur και Corse, ευνοεί την συνολική οικονομική ανάπτυξη.

Ο πρωτογενής και ο δευτερογενής τομέας της Γαλλίας σαν σύνολο δεν προσφέρεται για οικονομική ανάπτυξη του συνόλου της χώρας μιας και δεν παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης Απόκλισης Συμμετοχής .Το ίδιο συμβαίνει και για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας. Αντιθέτως, στην Γαλλία παρουσιάζονται τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη μέσω του τριτογενή τομέα μιας και η συνιστώσα διαφορικής απόκλισης είναι θετική. Στο επίπεδο των περιφερειών τώρα 6 περιφέρειες παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη τους μέσω της ανάπτυξης και ενίσχυσης του πρωτογενή τομέα. Η διαφορική συνιστώσα του πρωτογενή τομέα είναι θετική για τις παρακάτω περιφέρειες : Languedoc-Rousillon, Corse, Auvergne, Aquitaine, Bourgogne, Champagne-Ardenne. Στον δευτερογενή τομέα , όπως φαίνεται και στον πίνακα 21, πολλές περιφέρειες παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων αυτού τομέα .Στις περιφέρειες Basse Normandie, Bourgogne, Alsace, Franche -Compte, Pays de la Loire, Bretagne, Poitou-Charentes, και Midi Pyrenees η διαφορική συνιστώσα του δευτερογενή τομέα είναι θετική. Στον τριτογενή τομέα , λίγες είναι οι περιφέρειες που δεν παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη μέσω του τριτογενή τομέα. Για το σύνολο της οικονομικής δρα-

στηριότητας οι περιφέρειες που παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα που ευνοούν την ανάπτυξη είναι οι παρακάτω: Champagne-Ardenne, Picardie, Basse -Normandie, Franche-Compte, Pays de la Loire, Bretagne, Aquitaine, Midi- Pyrennes, και Languedoc-Rousillon.

Η Ιρλανδία είναι μια χώρα η οποία δεν είναι χωρισμένη σε μικρότερες περιφέρειες για αυτό και τα αποτελέσματα της ανάλυσης Απόκλιση -Συμμετοχής αναφέρονται μόνο στο επίπεδο χώρας. Η εθνική συνιστώσα της Ιρλανδίας, όπως και όλων των χωρών που έχουμε εξετάσει έως τώρα, είναι θετική για όλους τους τομείς της παραγωγής αλλά και για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας. Η κλαδική διάρθρωση του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα της Ιρλανδίας δεν ευνοεί την ανάπτυξη μιας και η συνιστώσες ομολογικής απόκλισης για τους δυο τομείς είναι αρνητικές. Αντίθετα, η ομολογική συνιστώσα για τον τριτογενή τομέα είναι θετική, κάτι που δείχνει ότι υπάρχει ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση στον τριτογενή τομέα της χώρας. Τέλος, στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας, η ομολογική συνιστώσα είναι μικρότερη του 0. Αντίθετα, η διαφορική συνιστώσα για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας της Ιρλανδίας είναι θετική και δείχνει σημαντικά τοπικά πλεονεκτήματα που ευνοούν την οικονομική ανάπτυξη. Σε επίπεδο των τριών τομέων παραγωγής τώρα, η Ιρλανδία παρουσιάζει κάτι το οποίο δεν παρατηρείται σε καμία άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Για όλους τους τομείς παραγωγής, η Ιρλανδία προσφέρει σημαντικά τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη τους, πάντα σύμφωνα με την ανάλυση Απόκλισης -Συμμετοχής.

Η Ιταλία είναι η επόμενη χώρα που θα εξεταστεί. Σε αυτό το κομμάτι της εργασίας. Η εθνική συνιστώσα και εδώ θετική για όλους του τομείς της παραγωγής αλλά και για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας. Στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας η ανάλυση μας δείχνει ότι η Ιταλία δεν έχει ευνοϊκή τομεακή διάρθρωση αφού η συνιστώσα ομολογικής απόκλισης είναι μικρότερη του 0. Στο σύνολο της χώρας, ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση παρουσιάζεται μόνο στον τριτογενή τομέα, καθώς οι ομολογικές συνιστώσες του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα είναι αρνητικές. Σε επίπεδο περιφερειών τώρα, η συνιστώσα ομολογικής απόκλισης, του πρωτογενή τομέα είναι αρνητική για όλες τις περιφέρειες. Μη ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση παρατηρείται επίσης και σε όλες τις περιφέρειες, για τον δευτερογενή τομέα. Αντίθετα, η διάρθρωση των επιμέρους κλάδων του τριτογενή τομέα, ευνοεί την ανάπτυξη σε όλες τις περιφέρειες της Ιταλίας, καθώς οι ομολογικές συνιστώσες είναι

θετικές για όλες τις περιφέρειες. Στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας η κλαδική διάρθρωση είναι ευνοϊκή για τις περιφέρειες Valle d'Aosta, Liguria, Trentino-Alto-Adige, Friuli Venezia Giulia, και Lazio. Για τις υπόλοιπες περιφέρειες, οι συνιστώσες ομολογικής απόκλισης, είναι αρνητικές. Όσον αφορά τα τοπικά πλεονεκτήματα, καμία περιφέρεια της Ιταλίας δεν προσφέρει θετικούς τοπικούς παράγοντες για την συνολική οικονομική ανάπτυξη. Οι διαφορικές συνιστώσες που αφορούν το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας, είναι αρνητικές για όλες τις περιφέρειες της Ιταλίας. Το ίδιο παρατηρείται και στον τριτογενή τομέα. Οι Ιταλικές περιφέρειες, παρουσιάζουν θετικούς τοπικούς παράγοντες στον πρωτογενή και στον δευτερογενή τομέα. Πιο αναλυτικά, η διαφορική συνιστώσα στον πρωτογενή τομέα είναι θετική στις περιφέρειες: Piemonte, Liguria, Lombardia, Veneto, Marche, Abruzzi, Basilicata, Calabria και Sicilia. Τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα παρουσιάζονται στην Calabria και στην Sicilia. Στον δευτερογενή τομέα, οι περιφέρειες που παρουσιάζουν θετικούς τοπικούς παράγοντες για ανάπτυξη είναι οι παρακάτω: Lazio, Umbria, Toscana, Campania, Marche, Calabria, Trentino Alto Adige, Abruzzi και Sicilia.

Το Λουξεμβούργο είναι μια μικρή χώρα /περιφέρεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στον πρωτογενή και στον δευτερογενή τομέα δεν παρατηρείται ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση, αλλά στον τριτογενή τομέα όπως και στην συνολική οικονομική δραστηριότητα οι ομολογικές συνιστώσες είναι θετικές, που μας δείχνει ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση. Όσον αφορά την συνιστώσα διαφορικής απόκλισης, το Λουξεμβούργο έχει ομοιότητα με την Ιρλανδία που εξετάσαμε παραπάνω. Το Λουξεμβούργο παρουσιάζει θετικούς τοπικούς παράγοντες για την ανάπτυξη και των τριών τομέων παραγωγής, αλλά ειδικότερα της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας. Τέλος θα πρέπει να αναφέρουμε, ότι η εθνική συνιστώσα δεν αποτελεί εξαίρεση στην χώρα του Λουξεμβούργου και είναι θετική σε όλες τις περιπτώσεις.

Η Ολλανδία είναι μια χώρα που παρουσιάζει θετική ομολογική συνιστώσα μόνο στον τριτογενή τομέα παραγωγής, ενώ στον πρωτογενή και στον δευτερογενή τομέα η ομολογική συνιστώσα είναι αρνητική. Στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας η ομολογική συνιστώσα είναι θετική, συνεπώς η τομεακή διάρθρωση του συνόλου της παραγωγής είναι ευνοϊκή για την ανάπτυξη. Στους επιμέρους κλάδους αντίθετα, σύμφωνα και με τον πίνακα 20, η κλαδική διάρθρωση είναι ευνοϊκή μόνο για τον τριτογενή τομέα, αντίθετα με τους άλλους δύο τομείς που δεν παρουσιάζουν

ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση σε επίπεδο χώρας. Σε επίπεδο περιφέρειας, η ανάλυση Απόκλισης -Συμμετοχής παρουσιάζει τα ίδια ακριβώς αποτελέσματα για όλες τις περιφέρειες, που παρουσιάζονται και στο επίπεδο χώρας. Σύμφωνα πάντα με την ανάλυση που τα αποτελέσματα της παρουσιάζονται στους πίνακες 20,21 η Ολλανδία παρουσιάζει τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη της οικονομίας ως σύνολο, αλλά και των επιμέρους τομέων παραγωγής. Πιο συγκεκριμένα,

Πίνακας 20: Ανάλυση Απόκλισης - Συμμετοχής. Αποτελέσματα σε επίπεδο χώρας-Ευρώπη τον 12

Πίνακας 20: Ανάλυση Απόκλισης - Συμμετοχής, Αποτελέσματα σε επίπεδο χωρών - Ευρώπη των 12										Συνολική Οικονομική δραστηριότητα									
Πρωτογενής τομέας					Δευτερογενής τομέας					Γεωργικής τομέας					Συνολική Οικονομική δραστηριότητα				
ΕΣρ	ΟΣρ	ΔΣρ	Μεταβολή	ΕΣρ	ΟΣρ	ΔΣρ	Μεταβολή	ΕΣρ	ΟΣρ	ΔΣρ	Μεταβολή	ΕΣρ	ΟΣρ	ΔΣρ	Μεταβολή	ΕΣρ	ΟΣρ	ΔΣρ	Μεταβολή
ΧΩΡΕΣ																			
Βέλγιο	0,79395	-16,5551	1,76112	-14	7,82386	-70,969	69,1447	6	2484	131,463	27,5365	2643	2492,62	43,9391	98,4422	2635			
Δανία	1,10999	-23,1449	-0,965	-23	5,0489	-45,797	43,7485	3	1742,33	92,2106	-132,54	1702	1748,49	23,2682	-89,755	1682			
Γερμανία	7,56949	-157,836	-0,7338	-151	85,785	-778,14	-232,65	-925	16501,2	873,307	255,47	17630	16594,6	-62,665	22,0882	16554			
Ελλάδα	6,57796	-137,161	84,2148	-46,368	7,61503	-69,074	6,55123	-54,908	2018,16	106,809	-231,97	1893	2032,35	-99,426	-141,2	1791,724			
Ισπανία	10,7915	-225,02	-81,771	296	31,5498	-286,18	-149,37	-404	7182,94	380,149	190,907	7754	7225,29	-131,05	-40,233	7054			
Γαλλία	10,3907	-216,662	-91,92	-298,19	50,0573	-454,06	-294,18	-698,18	14206,7	751,871	44,9644	15003,5	14267,1	81,1497	-341,14	14007,129			
Ιρλανδία	1,27186	-26,5203	26,2484	1	2,44351	-22,165	51,721	32	635,864	33,6523	30,4838	700	639,579	-15,032	108,453	733			
Ιταλία	17,2279	-359,229	-0,9991	-343	53,3102	-483,56	-114,75	-545	14230,9	753,151	-984,01	14000	14301,4	-89,643	-1099,8	13112			
Λουξεμβούργο	0,04625	-0,96437	0,91812	-2E-16	0,43937	-3,9854	5,54605	2	125,964	6,66647	11,37	144	126,449	1,71667	17,8342	146			
Ολλανδία	2,15572	-44,9501	50,0543	7,26	12,5424	-113,77	143,467	42,24	4489,9	237,623	-156,3	4571,22	4504,6	78,9036	37,2189	4620,721			
Πορτογαλία	5,82743	-121,511	-0,3165	-116	9,44259	-85,652	309,209	233	1752,4	92,7439	548,851	2394	1767,67	-114,42	857,744	2511			
Ηνωμένο Βασίλειο	4,54015	-94,6693	13,5091	-76,62	56,3704	-511,32	161,559	-293,39	16802,5	889,253	395,233	18087	16863,4	283,261	570,301	17717			
EUROPE 12	68,303	-1424,22	0	-1355,9	322,428	-2924,7	0	-2602,2	82172,8	4348,9	0	86521,7	82563,6	1,1E-11	0	82563,574			

Πηγή: EUROSTAT REGIO DATABASE, επεξεργασία Ψυχογιός Γιάννης

, η συνιστώσα διαφορικής απόκλισης όλων των τομέων παραγωγής αλλά και του συνόλου της οικονομικής δραστηριότητας είναι θετική, κάτι που δείχνει την ύπαρξη ευνοϊκών τοπικών παραγόντων για την ανάπτυξη. Σε επίπεδο περιφέρειας στον πρωτογενή τομέα οι περιφέρειες Overijssel, Gelderland, Flevoland, Utrecht, Zeeland και Limburg δεν παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη, ενώ αντίθετα, οι περιφέρειες Groningen, Friesland, Drenthe, Noord Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant παρουσιάζουν ευνοϊκούς τοπικούς παράγοντες για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα. Στον Δευτερογενή τομέα οι περιφέρειες Flevoland, Noord Brabant, και Limburg είναι οι μόνες περιφέρειες που δεν παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα. Στον τριτογενή τομέα οι περιφέρειες Overijssel, Flevoland, Zuid-Holland, Noord Brabant και Limburg, παρουσιάζουν θετικές συνιστώσες διαρθρωτικής απόκλισης, κάτι που σημαίνει ότι παρουσιάζονται τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη του τριτογενή τομέα σε αυτές τις περιφέρειες. Τέλος, στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας οι περιφέρειες Overijssel, Gelderland και Utrecht, είναι οι μοναδικές που δεν δείχνουν να παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα για την συνολική οικονομική ανάπτυξη μιας και είναι οι μόνες που η διαφορική συνιστώσα τους στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας είναι μικρότερη του 0. Όλες οι άλλες περιφέρειες έχουν θετικές διαφορικές συνιστώσες και συνεπώς παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα για την συνολική οικονομική ανάπτυξη.

Η Πορτογαλία είναι μια χώρα που έχει αναπτυχθεί με πολύ γρήγορους ρυθμούς τα τελευταία χρόνια. Στον πρωτογενή τομέα η Πορτογαλία σαν χώρα δεν παρουσιάζει ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση αλλά ούτε και τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα. Μη ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση παρουσιάζεται και στον δευτερογενή τομέα, αλλά παρουσιάζονται πολύ σημαντικά τοπικά πλεονεκτήματα ανάπτυξης, μιας και η διαφορική συνιστώσα είναι θετική και πολύ μεγαλύτερη του 0. Σύμφωνα με την ανάλυση, η διαφορική συνιστώσα της Πορτογαλίας, για τον δευτερογενή τομέα, είναι η υψηλότερη από όλες τις άλλες χώρες για τον δευτερογενή τομέα. Στον τριτογενή τομέα, και η συνιστώσα ομολογικής αλλά και η συνιστώσα διαφορικής απόκλισης είναι θετικές. Συνεπώς ο τριτογενής τομέας της Πορτογαλίας έχει ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση αλλά παρουσιάζει και τοπικά πλεονεκτήματα για περαιτέρω ανάπτυξη. Αυτό που θα πρέπει να σχολιαστεί και εδώ είναι ότι η συνιστώσα διαφορικής απόκλισης είναι και στον τριτογενή τομέα μεγαλύτερη από κάθε άλλη σε κάθε άλλη χώρα. Το ίδιο ακριβώς παρατηρούμε και στο σύνολο της οικο-

νομικής δραστηριότητας όπου η διαφορική συνιστώσα της Πορτογαλίας δείχνει πολύ σημαντικές ευκαιρίες για την συνολική οικονομική ανάπτυξη . Και εδώ η συνιστώσα Διαφορικής Απόκλισης είναι μεγαλύτερη από κάθε άλλη εξεταζόμενη χώρα. Αντίθετα στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας, η Ομολογική συνιστώσα μας δείχνει ότι η τομεακή διάρθρωση δεν είναι ευνοϊκή. Η εθνική συνιστώσα είναι θετική σε όλες τις περιπτώσεις.

Σε επίπεδο περιφέρειας, στον πρωτογενή τομέα, μόνο οι περιφέρειες Algarve και Madeira παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη , ενώ καμία περιφέρεια δεν παρουσιάζει ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση για τον πρωτογενή τομέα. Στον δευτερογενή τομέα καμία περιφέρεια δεν παρουσιάζει ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση αλλά παρουσιάζουν όλες σημαντικά τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων που ανήκουν στον δευτερογενή τομέα. Στον τριτογενή τομέα και σε επίπεδο περιφέρειας , όπως και σε επίπεδο χώρας, υπάρχει ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση για όλες τις περιφέρειες αλλά και σημαντικά τοπικά πλεονεκτήματα για την περαιτέρω ανάπτυξη. Στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας καμία περιφέρεια δεν παρουσιάζει ευνοϊκή τομεακή διάρθρωση αλλά όλες παρουσιάζουν πολύ υψηλές τιμές διαφορικής συνιστώσας , που σημαίνει την ύπαρξη πολύ σημαντικών τοπικών πλεονεκτημάτων για την περαιτέρω ανάπτυξη.

Η Μεγάλη Βρετανία είναι η τελευταία εξεταζόμενη χώρα της Ευρώπης των 12 για την οποία έχει εφαρμοστεί η ανάλυση Απόκλισης Συμμετοχής στην παρούσα εργασία. Η Μεγάλη Βρετανία παρουσιάζει ευνοϊκή τομεακή διάρθρωση στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας αλλά και σημαντικά τοπικά πλεονεκτήματα για την περαιτέρω ανάπτυξη. Αναλυτικότερα, για κάθε τομέα παραγωγής τα αποτελέσματα της ανάλυσης έχουν ως εξής: Στον πρωτογενή τομέα , η κλαδική διάρθρωση είναι δυσμενής αλλά τα αποτελέσματα δείχνουν ότι υπάρχουν τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα. Στον δευτερογενή τομέα τα συμπεράσματα είναι ακριβώς τα ίδια με τον πρωτογενή τομέα. Βέβαια τα τοπικά πλεονεκτήματα εδώ είναι πολύ σημαντικότερα από τον πρωτογενή τομέα. Στον τριτογενή τομέα υπάρχουν πολύ σημαντικά τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη αλλά υπάρχει και ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση. Σε επίπεδο περιφέρειας παρατηρούμε ότι υπάρχει απόλυτη ομοιογένεια στην ομολογική συνιστώσα. Στον πρωτογενή τομέα, η ομολογική συνιστώσα είναι αρνητική για όλες τις περιφέρειες κάτι που μας δείχνει ότι η κλαδική διάρθρωση είναι δυσμενής σε όλες τις περιφέρειες της Μεγάλης Βρετανίας για

τον πρωτογενή τομέα. Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει και από την εξέταση του δευτερογενή τομέα. Αντίθετα, στον τριτογενή τομέα, η κλαδική διάρθρωση είναι ευνοϊκή σε όλες τις περιφέρειες. Στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας η ομολογική συνιστώσα είναι θετική για όλες τις περιφέρειες εκτός της περιφέρειας East-midlands, όπου φαίνεται να έχει δυσμενή κλαδική διάρθρωση.

Στον πρωτογενή τομέα της Μεγάλης Βρετανίας πέντε περιφέρειες παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα. Αυτές είναι : South-East, South- West, West-Midlands, North-West, και Scotland. Στον δευτερογενή τομέα μόνο οι περιφέρειες South-East και West Midlands, δεν παρουσιάζουν πλεονεκτήματα για ανάπτυξη. Στον τριτογενή τομέα όλες οι περιφέρειες δείχνουν να έχουν τοπικά πλεονεκτήματα που να ευνοούν την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του τριτογενή τομέα. Τέλος, στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας η περιφέρεια East Midlands, είναι η μοναδική που δεν παρουσιάζει κάποια τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη.

Με την παρουσίαση των αποτελεσμάτων και για την Μεγάλη Βρετανία τελειώνει το πρώτο μέρος της Ανάλυσης Απόκλισης Συμμετοχής για την Ευρώπη των 12 την περίοδο 1990-1996. Στο δεύτερο μέρος που ακολουθεί παρουσιάζονται οι περιφερειακοί τύποι των χωρών και των περιφερειών, καθώς και η ταξινόμηση των περιφερειών σύμφωνα με την κατάταξη του Boudeville που παρουσιάστηκε παραπάνω.

12

Πίνακας 21: Ανάθεση Αποκλίσης - Συμμετοχής, Αποτελέσματα σε επίπεδο περιφερειών-Ευρώπη του 12														
Περιφέρειες	Προηγούμενες τομές			Αυτορρυθμιζόμενες τομές			Προηγούμενες τομές			Συνολική Οικονομική δραστηριότητα				
	ΕΣρ	ΟΣρ	Μεταβολή	ΕΣρ	ΟΣρ	Μεταβολή	ΕΣρ	ΟΣρ	Μεταβολή	ΕΣρ	ΟΣρ	Μεταβολή		
Περιφέρειες														
Brussels	0,000	0,000	0,000	0,380	-6,928	5,548	-1,000	2,433	33,357	-46,791	2,813	26,429	-41,242	-12,000
Antwerpen	0,047	-1,848	0,801	0,858	-15,647	21,789	7,000	1,631	22,355	10,014	2,536	4,860	32,605	40,000
Limburg	0,030	-1,176	0,146	0,406	-7,395	4,990	-2,000	0,581	7,959	10,461	1,016	-0,613	15,597	16,000
Oost-Vlaanderen	0,068	-2,689	0,620	0,662	-12,066	12,405	1,000	1,106	15,157	6,737	1,836	0,402	19,762	22,000
Vlaams Brabant	0,055	-2,184	-3,871	0,768	-14,012	-97,756	-111	3,539	48,514	-651,053	4,363	32,317	-752,680	-716,000
West-Vlaanderen	0,094	-3,697	1,603	0,585	-10,665	16,080	6,000	1,007	13,811	7,181	1,686	-0,551	24,864	26,000
Brabant Wallon	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Hainaut	0,051	-2,016	-0,035	0,448	-8,174	10,726	3,000	1,067	14,630	-0,698	1,567	4,440	9,993	16,000
Liege	0,038	-1,512	0,474	0,431	-7,863	-3,569	-11,000	0,978	13,401	-0,379	1,447	4,027	-3,474	2,000
Luxembourg	0,034	-1,344	-0,690	0,055	-1,012	2,957	2,000	0,218	2,985	4,798	0,307	0,628	7,064	8,000
Namur	0,026	-1,008	-0,017	0,124	-2,258	0,134	-2,000	0,393	5,384	4,223	0,542	2,118	4,340	7,000
Danmark	0,615	-24,197	0,582	2,796	-50,990	51,193	3,000	7,381	101,118	-135,565	10,792	25,997	-83,789	-47,000
Baden-Württemberg	0,632	-24,869	1,237	8,922	-162,70	-29,222	-183,000	10,519	144,19	33,285	188,000	20,072	-43,372	5,299
Bayern	1,404	-55,283	-0,121	9,784	-178,42	-4,360	-173,000	12,282	168,36	68,352	249,000	23,470	-65,342	63,871
Berlin	0,021	-0,840	3,819	1,276	-23,276	-5,000	-27,000	2,860	39,209	60,930	103,000	4,158	15,093	59,749
Brandenburg	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bremen	0,009	-0,336	0,328	0,512	-9,342	1,829	-7,000	1,012	13,870	-10,881	4,000	1,533	4,192	-8,724
Hamburg	0,034	-1,344	0,310	0,986	-17,983	5,996	-11,000	2,847	39,034	-7,981	34,000	3,868	19,707	-1,575
Hessen	0,235	-9,242	-1,993	4,175	-76,134	-23,041	-95,000	6,881	94,337	7,782	109,000	11,291	8,961	-17,252
Mecklenburg-Vorpommern	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Niedersachsen	0,662	-26,045	2,384	4,542	-82,829	32,287	-46,000	7,833	107,38	34,780	150,000	13,037	-1,487	69,450
Northrhein-Westfalen	0,640	-25,205	7,565	13,767	-251,05	-334,71	-572,000	18,023	247,08	46,899	312,000	32,431	-29,183	-280,248
Rheinland-Phalz	0,329	-12,939	-5,390	2,476	-45,151	-15,325	-58,000	3,637	49,860	6,503	60,000	6,442	-8,229	-14,212
Saarland	0,013	-0,504	0,491	0,794	-14,479	-7,315	-21,000	1,093	14,981	-2,074	14,000	1,900	-0,002	-8,898
Sachsen	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Sachsen-Anhalt	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Schleswig-Holstein	0,213	-8,402	2,188	-6,000	1,426	-26,001	20,575	-4,000	2,916	39,970	-8,886	34,000	4,555	5,568	13,877	24,000
Tuhringen	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	0,438	-17,240	14,202	-2,600	0,206	-3,752	3,346	-0,200	0,353	4,846	-0,999	4,200	0,997	-16,147	16,550	1,400
Κεντρική Μακεδονία	0,658	-25,911	27,053	1,800	0,801	-14,604	1,203	-12,600	1,201	16,468	-12,069	5,600	2,660	-24,047	16,187	-5,200
Δυτική Μακεδονία	0,140	-5,512	1,571	-3,800	0,135	-2,460	0,725	-1,600	0,156	2,142	-1,898	0,400	0,431	-5,830	0,398	-5,000
Θεσσαλία	0,395	-15,543	13,648	-1,500	0,270	-4,920	3,450	-1,200	0,431	5,905	-8,236	-1,900	1,095	-14,558	8,863	-4,600
Ηπειρος	0,236	-9,292	-12,244	-21,300	0,096	-1,752	2,156	0,500	0,184	2,516	-4,700	-2,000	0,516	-8,527	-14,788	-22,800
Ιόνια Νησιά	0,128	-5,041	-1,087	-6,000	0,064	-1,168	-0,896	-2,000	0,154	2,107	-4,260	-2,000	0,346	-4,102	-6,244	-10,000
Δυτική Ελλάδα	0,500	-19,677	-12,923	-32,100	0,199	-3,620	-1,079	-4,500	0,417	5,723	-13,941	-7,800	1,116	-17,573	-27,943	-44,400
Στερεά Ελλάδα	0,295	-11,594	11,300	0,000	0,235	-4,289	-1,046	-5,100	0,257	3,517	-0,874	2,900	0,786	-12,367	9,380	-2,200
Πελοπόννησος	0,433	-17,039	11,206	-5,400	0,162	-2,950	5,889	3,100	0,309	4,231	-3,840	0,700	0,903	-15,758	13,255	-1,600
Αττική	0,078	-3,058	0,781	-2,200	1,684	-30,711	23,526	-5,500	3,804	52,143	-36,946	19,000	5,565	18,374	-12,639	11,300
Βόρειο Αιγαίο	0,055	-2,184	2,129	0,000	0,046	-0,833	1,087	0,300	0,167	2,294	-3,661	-1,200	0,269	-0,723	-0,445	-0,900
Νότιο Αιγαίο	0,031	-1,227	0,895	-0,300	0,078	-1,417	2,139	0,800	0,235	3,225	-1,560	1,900	0,344	0,581	1,475	2,400
Κρήτη	0,410	-16,131	6,721	-9,000	0,130	-2,367	2,837	0,600	0,309	4,231	-0,840	3,700	0,848	-14,267	8,718	-4,700
Galicia	1,468	-57,804	-32,665	-89,000	1,059	-19,306	3,247	-15,000	2,066	28,324	-23,391	7,000	4,593	-48,785	-52,808	-97,000
Asturias	0,243	-9,578	-3,665	-13,000	0,521	-9,497	-11,024	-20,000	0,845	11,587	-7,432	5,000	1,609	-7,488	-22,121	-28,000
Cantabria	0,107	-4,201	-2,906	-7,000	0,243	-4,437	-0,806	-5,000	0,397	5,442	-2,840	3,000	0,747	-3,196	-6,551	-9,000
Pais Vasco	0,102	-4,033	-0,070	-4,000	1,358	-24,755	-14,602	-38,000	1,673	22,940	-12,614	12,000	3,133	-5,848	-27,286	-30,000
Navarra	0,060	-2,352	0,293	-2,000	0,380	-6,928	-1,452	-8,000	0,418	5,735	-3,153	3,000	0,858	-3,546	-4,312	-7,000
Rioja	0,051	-2,016	-0,035	-2,000	0,179	-3,270	0,090	-3,000	0,201	2,751	-0,951	2,000	0,431	-2,535	-0,896	-3,000
Aragon	0,213	-8,402	6,188	-2,000	0,657	-11,988	-8,669	-20,000	1,020	13,987	-13,007	2,000	1,891	-6,403	-15,488	-20,000
Madrid	0,073	-2,857	-0,216	-3,000	2,096	-38,223	-24,873	-61,000	5,255	72,040	-28,295	49,000	7,424	30,961	-53,384	-15,000
Castilla-Leon	0,713	-28,062	-27,651	-55,000	1,076	-19,617	-2,458	-21,000	1,968	26,978	-10,946	18,000	3,757	-20,701	-41,056	-58,000
Castilla-La Mancha	0,410	-16,131	-8,279	-24,000	0,709	-12,923	-3,786	-16,000	1,093	14,981	-5,074	11,000	2,211	-14,072	-17,139	-29,000
Extremadura	0,316	-12,435	-12,881	-25,000	0,277	-5,060	-0,217	-5,000	0,726	9,949	-2,674	8,000	1,319	-7,546	-15,773	-22,000
Cataluna	0,342	-13,443	3,101	-10,000	3,979	-72,553	-48,425	-117,000	5,114	70,109	16,777	92,000	9,434	-15,887	-28,547	-35,000
Comunidad Valenciana	0,504	-19,828	-10,676	-30,000	2,100	-38,301	-5,800	-42,000	3,103	42,545	-30,649	15,000	5,707	-15,583	-47,124	-57,000
Islas Baleares	0,043	-1,680	-0,362	-2,000	0,316	-5,761	-11,555	-17,000	0,773	10,592	-0,365	11,000	1,131	3,151	-12,283	-8,000

Andalycia	1,144	-45,033	-12,111	-56,000	2,049	-37,366	-38,683	-74,000	4,867	66,714	-43,581	28,000	8,060	-15,685	-94,375	-102,000
Murcia	0,192	-7,562	3,369	-4,000	0,474	-8,641	-9,833	-18,000	0,781	10,709	-4,491	7,000	1,447	-5,493	-10,954	-15,000
Ceyta Y Mellila	0,000	0,000	0,000	0,000	0,017	-0,311	0,294	0,000	0,137	1,873	-3,009	-1,000	0,154	1,561	-2,715	-1,000
Canarias	0,158	-6,217	1,059	-5,000	0,384	-7,006	-9,378	-16,000	1,336	18,317	11,347	31,000	1,878	5,094	3,028	10,000
Ile de France	0,102	-4,033	-0,166	-4,096	5,362	-97,775	-141,52	-233,930	15,637	214,36	43,015	273,016	21,101	112,55	-98,667	34,990
Champagne-Ardenne	0,213	-8,402	2,220	-5,968	0,730	-13,312	-26,322	-38,904	1,229	16,854	29,788	47,872	2,173	-4,859	5,686	3,000
Picardie	0,205	-8,066	-4,915	-12,776	0,943	-17,204	-0,943	-17,204	1,520	20,834	11,627	33,980	2,668	-4,436	5,768	4,000
Haute-Normandie	0,137	-5,377	-4,558	-9,798	0,990	-18,060	-6,623	-23,693	1,678	22,999	4,814	29,491	2,805	-0,439	-6,366	-4,000
Centre	0,329	-12,939	-14,505	-27,115	1,328	-24,210	-5,133	-28,016	2,288	31,368	4,475	38,131	3,944	-5,781	-15,163	-17,000
Basse-Normandie	0,299	-11,762	-12,381	-23,845	0,683	-12,455	12,500	0,728	1,315	18,025	8,778	28,117	2,297	-6,193	8,897	5,000
Bourgogne	0,235	-9,242	1,041	-7,966	0,828	-15,102	3,586	-10,688	1,558	21,360	-14,661	8,257	2,621	-2,984	-10,034	-10,397
Nord-Pas-de-Calais	0,222	-8,738	-19,634	-28,150	1,797	-32,773	-141,98	-172,960	3,424	46,934	-329,248	-278,890	5,443	5,423	-490,866	-480,000
Lorraine	0,137	-5,377	-11,994	-17,234	1,178	-21,486	-54,105	-74,412	2,075	28,441	-90,870	-60,354	3,389	1,579	-156,968	-152,000
Alsace	0,094	-3,697	-4,273	-7,876	0,995	-18,138	15,264	-1,880	1,639	22,472	-11,355	12,756	2,728	0,637	-0,365	3,000
Franche-Comte	0,111	-4,369	-1,392	-5,650	0,674	-12,300	10,727	-0,898	0,956	13,109	-8,517	5,548	1,742	-3,560	0,818	-1,000
Pays de la Loire	0,538	-21,172	-18,141	-38,775	1,605	-29,270	20,336	-7,329	2,835	38,858	1,411	43,104	4,978	-11,584	3,607	-3,000
Bretagne	0,551	-21,676	-10,678	-31,804	1,170	-21,330	7,762	-12,398	2,664	36,517	13,055	52,236	4,384	-6,489	10,139	8,034
Poitou-Charentes	0,320	-12,603	-1,050	-13,332	0,700	-12,767	1,095	-10,972	1,490	20,424	-15,181	6,733	2,510	-4,945	-15,136	-17,571
Aquitaine	0,461	-18,148	2,959	-14,728	1,131	-20,629	-21,230	-40,728	2,796	38,332	34,328	75,456	4,388	-0,445	16,057	20,000
Midi-Pyrennes	0,448	-17,644	-15,109	-32,304	1,007	-18,372	18,092	0,728	2,416	33,123	21,037	56,576	3,872	-2,892	24,020	25,000
Limousin	0,166	-6,553	-4,700	-11,087	0,320	-5,839	-0,377	-5,895	0,687	9,422	2,873	12,982	1,174	-2,970	-2,204	-4,000
Rhone-Alpes	0,388	-15,291	-3,677	-18,580	3,159	-57,607	-27,382	-81,830	5,515	75,610	26,285	107,410	9,063	2,712	-4,775	7,000
Auvergne	0,243	-9,578	7,027	-2,308	0,657	-11,988	-12,473	-23,804	1,221	16,737	-4,846	13,112	2,122	-4,829	-10,292	-13,000
Languedoc-Roussillon	0,265	-10,418	11,432	1,279	0,645	-11,755	-1,956	-13,066	1,994	27,330	12,753	42,076	2,903	5,157	22,230	30,289
Provence-Alpes-Cote d'Azur	0,252	-9,914	-4,458	-14,120	1,409	-25,689	-18,487	-42,768	4,734	64,900	-14,747	54,888	6,395	29,297	-37,692	-2,000
Corse	0,034	-1,344	3,850	2,540	0,073	-1,323	-1,044	-2,295	0,252	3,453	-2,950	0,755	0,359	0,785	-0,144	1,000
Guadeloupe	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Martinique	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Guyane	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

[illegible]

Utrecht	0,042	-1,641	-2,418	-4,017	0,343	-6,262	7,383	1,464	1,600	21,933	-6,980	16,553	1,985	14,030	-2,015	14,000
N Noord-Holland	0,118	-4,627	11,013	6,504	0,909	-16,570	4,835	-10,827	3,495	47,906	-8,078	43,323	4,521	26,709	7,770	39,000
Zuid-Holland	0,023	-0,891	42,029	41,160	0,124	-2,255	222,238	220,248	0,434	5,945	1004,349	1010,728	0,580	2,799	1268,757	1272,136
Zeeland	0,045	-1,766	-0,237	-1,958	0,178	-3,237	1,972	-1,088	0,409	5,612	-0,976	5,046	0,632	0,609	0,759	2,000
Noord-Brabant	0,195	-7,678	2,821	-4,662	1,365	-24,901	-13,007	-36,542	2,499	34,263	30,394	67,156	4,060	1,684	20,208	25,952
Limburg	0,092	-3,602	-0,970	-4,480	0,664	-12,116	-9,486	-20,938	1,233	16,908	12,748	30,889	1,989	1,190	2,292	5,471
Norte	1,200	-47,218	4,018	-42,000	2,608	-47,564	107,95	63,000	2,233	30,607	104,161	137,000	6,040	-64,175	216,135	158,000
Centro	1,007	-39,656	-14,351	-53,000	0,832	-15,180	78,348	64,000	0,999	13,694	75,307	90,000	2,839	-41,142	139,303	101,000
Lisboa e vale do Tejo	0,602	-23,693	-16,909	-40,000	1,575	-28,725	71,150	44,000	3,624	49,685	176,691	230,000	5,801	-2,733	230,932	234,000
Alentejo	0,282	-11,090	-5,192	-16,000	0,128	-2,335	16,207	14,000	0,299	4,097	29,605	34,000	0,709	-9,329	40,621	32,000
Algarve	0,132	-5,209	2,077	-3,000	0,085	-1,557	12,472	11,000	0,265	3,628	43,107	47,000	0,482	-3,138	57,655	55,000
Acores	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Madeira	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
North	0,115	-4,537	1,362	-3,060	1,665	-30,360	12,159	-16,536	3,296	45,179	-20,878	27,596	5,076	10,281	-7,357	8,000
Yorkshire and Humber-side	0,205	-8,066	-3,810	-11,671	2,847	-51,924	46,683	-2,393	5,588	76,605	47,008	129,201	8,640	16,615	89,882	115,137
East Midlands	0,209	-8,234	-3,218	-11,242	2,826	-51,535	3,423	-45,286	4,235	58,053	89,240	151,528	7,270	-1,715	89,445	95,000
East Anglia	0,205	-8,066	-2,972	-10,833	1,157	-21,096	13,874	-6,066	2,425	33,240	47,234	82,899	3,786	4,078	58,135	66,000
South-East	0,427	-16,803	0,517	-15,860	8,670	-158,1	-47,311	-196,748	26,638	365,17	-136,204	255,608	35,735	190,26	-182,999	43,000
South-West	0,342	-13,443	13,775	0,674	2,216	-40,402	32,953	-5,234	5,460	74,849	167,128	247,437	8,017	21,004	213,856	242,877
West-Midlands	0,196	-7,730	6,693	-0,840	3,684	-67,182	-9,202	-72,700	5,597	76,722	29,222	111,540	9,477	1,810	26,713	38,000
North-West	0,124	-4,873	2,809	-1,940	3,543	-64,613	37,458	-23,612	7,180	98,433	84,939	190,552	10,847	28,947	125,205	165,000
Wales	0,226	-8,906	-8,236	-16,916	1,336	-24,366	73,198	50,168	2,817	38,624	63,306	104,748	4,380	5,352	128,268	138,000
Scotland	0,273	-10,754	7,393	-3,088	2,664	-48,576	44,569	-1,344	6,113	83,803	50,516	140,432	9,050	24,472	102,478	136,000
Northern Ireland	0,188	-7,393	-7,370	-14,576	0,615	-11,210	24,749	14,154	1,631	22,355	18,823	42,809	2,433	3,752	36,202	42,387
EUROPE 12																

5.3.Ταξινόμηση των Χωρών -Περιφερειών κατά Boudeville.

Σε αυτό το τμήμα της εργασίας θα παρουσιαστεί η ταξινόμηση των χωρών και των περιφερειών της Ευρώπης των 12 για την περίοδο 1990 -1996, σύμφωνα με τους 8 περιφερειακούς τύπους του Boudeville όπως αυτοί παρουσιάστηκαν παραπάνω. Στον πίνακα 22, παρουσιάζεται η ταξινόμηση των 12 χωρών της Ευρώπης, καθώς και τα προτεινόμενα μέτρα περιφερειακής πολιτικής.

Πίνακας 22:Ταξινόμηση των χωρών κατά Boudeville.

Περιφερ. Τύπος	Χώρες	Χαρακτηριστικά Περιφερειακής Ανάπτυξης	Προτεινόμενα μέτρα
1	Ολλανδία	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	
2	Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Μεγάλη Βρετανία	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	
3	-	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Υποδομής
4	Ιρλανδία, Πορτογαλία	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Κλαδικής Διάρθρωσης
5	Γερμανία	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Κλαδικής Διάρθρωσης
6	Δανία, Γαλλία	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Υποδομής
7	Ισπανία.	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Κλαδικής Διάρθρωσης & Υποδομής
8	Ιταλία, Ελλάδα.	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Κλαδικής Διάρθρωσης & Υποδομής

Πηγή :Παπαδασκαλόπουλος Αθ..(1995) σελ.193, Επεξεργασία :Ψυχογιός Γιάννης.

Όπως βλέπουμε και στον πίνακα 22 , οι μισές από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περίοδο 1990-1996 είχαν ρυθμό αύξησης της απασχόλησης μεγαλύτερο από τον συνολικό ρυθμό αύξησης της απασχόλησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ οι άλλες μισές είχαν μικρότερο ρυθμό αύξησης της απασχόλησης .Πιο συγκεκριμένα , βλέπουμε ότι οι Κάτω Χώρες (Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Ολλανδία) και η Μεγάλη Βρετανία είναι χώρες με ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση και με ύπαρξη τοπικών θετικών

παραγόντων που μπορούν να οδηγήσουν στην περαιτέρω ανάπτυξη. Συνεπώς δεν είναι αναγκαία η παρέμβαση και η εφαρμογή περιφερειακής πολιτικής με σκοπό την προώθηση της ανάπτυξης για τις προαναφερόμενες χώρες.

Οι υπόλοιπες χώρες που αναπτύχθηκαν την περίοδο 1990-1996, με ρυθμό μεγαλύτερο του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η Ιρλανδία και η Πορτογαλία. Πρόκειται για δύο χώρες που την προηγούμενη δεκαετία ήταν ουραγοί από άποψη ανάπτυξης στην Ευρώπη αλλά αναπτύχθηκαν αλματωδώς όπως φαίνεται και στην παρούσα ανάλυση. Σε αυτές τις χώρες υπάρχουν θετικοί τοπικοί παράγοντες που μπορούν να οδηγήσουν στην περαιτέρω ανάπτυξη, αλλά η κλαδική διάρθρωση των χωρών αυτών είναι δυσμενής. Έτσι λοιπόν η περιφερειακή πολιτική που θα εφαρμοστεί σε αυτές τις χώρες πρέπει να στοχεύει στην βελτίωση της κλαδικής διάρθρωσης. Τα ίδια χαρακτηριστικά εμφανίζει και η Γερμανία μετά την ενοποίηση της και είναι άμεση η ανάγκη εφαρμογής πολιτικής με στόχο την βελτίωση της τομεακής διάρθρωσης της οικονομίας.

Η Δανία και η Γαλλία ανήκουν στον περιφερειακό τύπο 6, που σημαίνει ότι η κλαδική τους διάρθρωση είναι μεν θετική αλλά είναι απαραίτητη η βελτίωση των υποδομών τους με στόχο την αντιστροφή του κλίματος και την δημιουργία θετικών τοπικών χαρακτηριστικών και την μεγαλύτερη ανάπτυξη.

Οι χώρες που χρειάζονται εφαρμογή δραστικής και ριζικής περιφερειακής πολιτικής με σκοπό την αντιστροφή της άσχημης πορείας τους και την ανάπτυξη, είναι οι Ιταλία, Ελλάδα και Ισπανία. Η Ισπανία είναι μια χώρα περιφερειακού τύπου 7, ενώ η Ιταλία και η Ελλάδα είναι περιφερειακού τύπου 8. Αυτές οι χώρες παρουσιάζουν μη ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση και ανυπαρξία τοπικών πλεονεκτημάτων. Η περιφερειακή πολιτική της Ευρώπης για τις παραπάνω χώρες πρέπει να έχει σαν στόχο την βελτίωση της κλαδικής διάρθρωσης και την βελτίωση των υποδομών.

Η ταξινόμηση των 12 χωρών της Ευρώπης παρουσιάζεται και στο διάγραμμα 2. Στον πίνακα 23, παρουσιάζονται οι περιφέρειες της Ευρώπης σύμφωνα με τον περιφερειακό τους τύπο και την περιφερειακή πολιτική που είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη τους και την καταπολέμηση των όποιων αντιαναπτυξιακών προβλημάτων τους.

Όπως φαίνεται και στον πίνακα 23 οι περισσότερες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι περιφέρειες τύπου 2 και 8. Αναλυτικότερα τα αποτελέσματα της ανάλυσης απόκλισης συμμετοχής έχουν ως εξής:

- 2 περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1,62 %) είναι περιφερειακού τύπου

1.

- Το 21,13% των περιφερειών για τις οποίες έχουμε στοιχεία (123 από 137 περιφέρειες) είναι περιφερειακού τύπου 2.

- 10 περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (8,13 %) ανήκουν στον περιφερειακό τύπο 3.

Πίνακας 23: Ταξινόμηση των περιφερειών κατά Boudevile.

Περιφερ. Τύπος	Περιφέρειες	Χαρακτηριστικά Περιφερειακής Ανάπτυξης	Προτεινόμενα μέτρα
1	Canarias, Noord-Holland	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	
2	Antwerpen, Oost Vlaanderen, Hainut, Luxembourg, Namur, Berlin, Schleswig-Holstein, Νότιο Αιγαίο, Languedoc Rousillon, Luxembourg(Gran Duche), Groningen, Friesland, Drenthe, Flevoland, Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant, Limburg, Yorkshire & Humberside, East Anglia, South-West, West-Midlands, North-West, Wales, Scotland, Northern Ireland.	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	
3	Liege, Hamburg, Hessen, Αττική, Ile de France, Alsace, Corse, Utrecht, North, South East	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Υποδομής

4	Limburg, West-Vlaanderen, Niedersachsen, Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, Champagne-Ardenne, Picardie, Basse Normandie, Ireland, Norte, Centro, Lisboa e Vale do Tejo, Alentejo, Algarve, East Midlands,	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Κλαδικής Διάρθρωσης
5	Vlaams Brabant, Baden-Wurtemberg, Bayern, Κεντρική Μακεδονία, Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησος, Κρήτη, Franche-Compte, Pays de la Loire, Bretagne, Aquitaine, Midi-Pyrenees.	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Κλαδικής Διάρθρωσης
6	Brussels, Danmark, Bremen, Madrid, Islas Baleares, Ceyta Y Mellila, Nord pas de Calais, Lorraine, Rhone Alpes, Provence Alpes, Valle d'Aosta, Liguria, Trentino Alto Adige, Friuli Venezia Giulia, Lazio, Gelderland.	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Υποδομής
7	Βόρειο Αιγαίο, Rioja, Limousin, Veneto, Calabria.	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Κλαδικής Διάρθρωσης & Υποδομής

8	Nordrhein - Westfalen, Rheinland Pfalz, Saarland, Ήπειρος, Ιόνια Νησιά, Δυτική Ελλάδα, Galicia, Asturias, Cantabria, Pais Vasco, Navarra, Aragon, Castilla-Leon, Castilla-la-Mancha, Extremadura, Catalunya, Comunidad Valenciana, Andalucia, Murcia, Haute-Normandie, Centre, Bourgogne, Poitou Charentes, Auvergne, Piemonte, Lombardia, Toscana, Umbria, Marche, Campania, Abruzzi, Molise, Puglia, Basilicata, Sicilia, Sardegna.	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση Κλαδικής Διάρθρωσης & Υποδομής
---	---	--	---

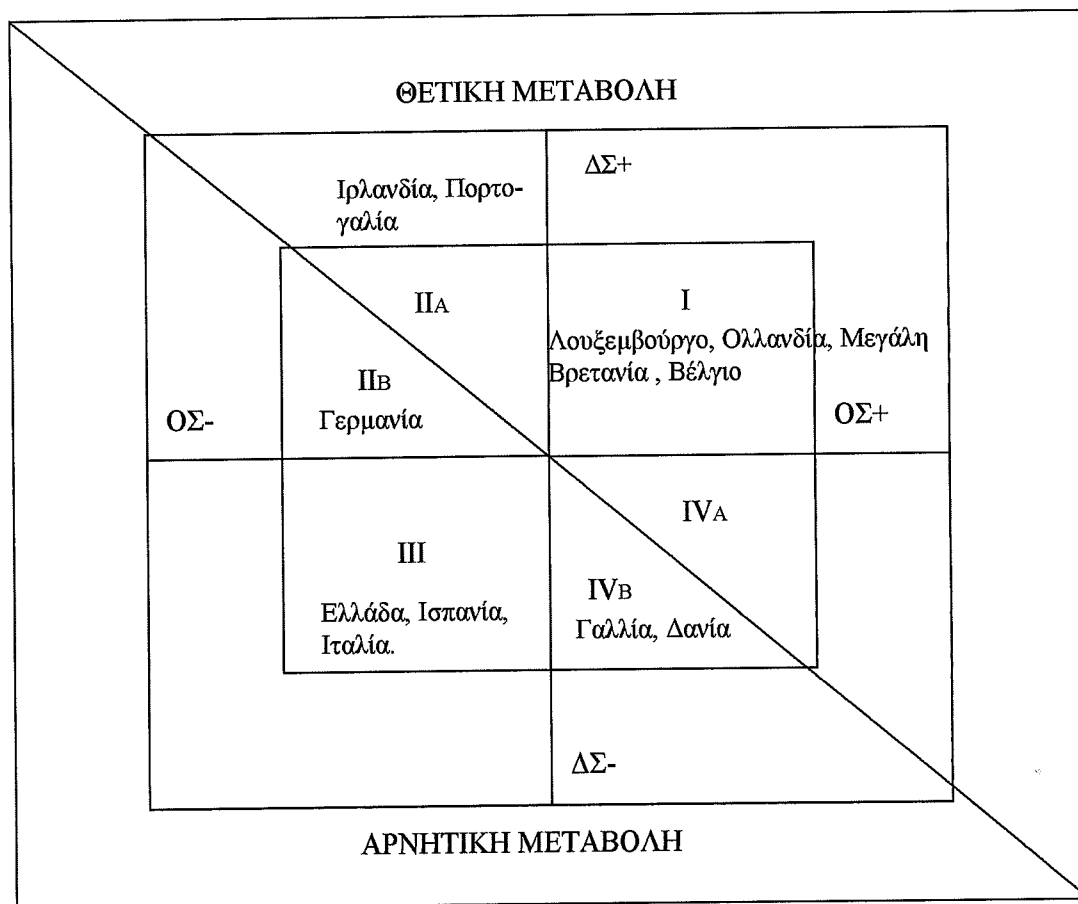
Πηγή : Παπαδασκαλόπουλος Αθ. (1995) σελ. 193, Επεξεργασία : Ψυχογιός Γιάννης.

- Το 11,38% (14) των περιφερειών για τις οποίες έχουμε στοιχεία είναι περιφέρειες τύπου 4.
- 14 περιφέρειες ανήκουν στον περιφερειακό τύπο 5 (11,38%).
- Το 13% των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (16 περιφέρειες) είναι περιφέρειες τύπου 6.
- Σαν περιφέρειες τύπου 7 χαρακτηρίζονται μόλις 5 περιφέρειες (4,06%).
- Σαν περιφέρειες τύπου 8 χαρακτηρίζεται το 29,26% των 123 περιφερειών για τις οποίες έχουμε στοιχεία.

Ανακεφαλαιώνοντας τα παραπάνω βλέπουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που χρησιμοποιούνται στην ανάλυση Απόκλισης -Συμμετοχής (57,7 % των περιφερειών) ανήκουν στους περιφερειακούς τύπους 5-8. Αυτό σημαίνει ότι οι περισσότερες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης , την περίοδο 1990-1996 αναπτύσσονταν με ρυθμό μικρότερο από τον συνολικό ρυθμό ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 12. Αντιθέτως , το υπόλοιπο 42,3 % των περιφερειών αναπτύχθηκε με ρυθμούς υψηλότερους από τον συνολικό ρυθμό ανάπτυξης της Ευρώπης.

Με την παρουσίαση της κατάταξης των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης , όπως αυτή παρουσιάζεται στο διάγραμμα 2, κλείνει και το παρόν κεφάλαιο.

Διάγραμμα 2: Ταξινόμηση των χωρών -Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο 3, σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η μέτρηση και η διάγνωση της τάσης των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στο πρώτο μισό της τελευταίας δεκαετίας του 20ου αιώνα (1990-1996). Σε αυτό το τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικότερα τα συμπεράσματα που βγαίνουν από την εφαρμογή των διαφόρων μέτρων περιφερειακής ανάλυσης και γίνεται μια προσπάθεια συσχέτισης μεταξύ τους. Τέλος τα αποτελέσματα των μετρήσεων παρουσιάζονται σε χάρτες, στο παράρτημα που παρατίθεται στο τέλος της εργασίας, με σκοπό την διαμόρφωση μιας εικόνας των ανισοτήτων σε χωρικό επίπεδο. Τα αποτελέσματα των μετρήσεων που προηγούνται και τα συμπεράσματα που βασίζονται πάνω σε αυτά είναι πιθανόν να διαφέρουν από άλλες μετρήσεις που έχουν γίνει. Η διαθεσιμότητα ή μάλλον η μη διαθεσιμότητα στατιστικών στοιχείων σε κάποιες περιπτώσεις μπορούν να επηρεάζουν τα αποτελέσματα.

Το πρώτο μέγεθος που εξετάζουμε είναι το εισόδημα στις χώρες και στις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το εισόδημα δίνεται με δύο τρόπους: 1) Α.Ε.Π. κατά κεφαλήν εκφρασμένο σε ECU, και Μ.Α.Δ (Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης) κατά κεφαλήν. Σε επίπεδο κρατών οι ανισότητες μειώνονται, όσον αφορά στο κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. Σε αυτό το συμπέρασμα μας οδηγούν οι δείκτες. Οι πιο αξιόπιστοι από αυτούς, ο Σταθμισμένος Συντελεστής Μεταβλητότητας(WCV) και ο συντελεστής Gini μειώνονται την περίοδο 1990-1996. Ο WCV (Πίνακας 7), μειώνεται από 9,9% το 1990 σε 9,79% το 1996, ενώ ο Gini μειώνεται από 0,113 σε 0,1281 το έτος 1996. Μεγαλύτερη είναι όμως η μείωση των ανισοτήτων, σε επίπεδο κρατών αν εξετάσουμε τις κατά κεφαλήν ΜΑΔ. Ο WCV μειώνεται από 20,74% το 1990 σε 16,11% το 1996, ενώ μεγαλύτερη μείωση ανισοτήτων δείχνει ο συντελεστής Gini όπου από 0,1058 μειώνεται σε 0,0559 το 1996. Σε επίπεδο περιφερειών της Ε.Ε. τα συμπεράσματα που εξάγονται από τις μετρήσεις είναι τα ίδια. Οι ανισότητες στο εισόδημα μεταξύ των πολιτών της Ένωσης μειώνονται κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης πενταετίας. Ο WCV για το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. μειώνεται οριακά από 10,02% σε 9,9% το 1996. Η μείωση των ανισοτήτων είναι και εδώ μεγαλύτερη για τις ΜΑΔ. Ο WCV μειώνεται από 21,37% το 1990 σε 17,31% το 1996. Έτσι λοιπόν,

συνοψίζοντας βλέπουμε ότι οι εισοδηματικές ανισότητες μειώθηκαν την περίοδο 1990-1996 στην Ευρωπαϊκή Ένωση .

Η παραγωγικότητα δίνεται από το Α.Ε.Π. (σε Ecu) ανά απασχολούμενο. Οι δείκτες μέτρησης ανισοτήτων που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτήν την εργασία μας δείχνουν ότι οι ανισότητες στην παραγωγικότητα μεταξύ κρατών και περιφερειών και μάλιστα ότι παρουσίασαν αύξηση την περίοδο 1990-1996. Ο WCV , σε επίπεδο κρατών αυξάνεται από 12,5% το 1990 σε 18,14% το 1996. Ο συντελεστής Gini παρουσιάζει επίσης σημαντική αύξηση κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου , που επιβεβαιώνει την αυξητική τάση των ανισοτήτων. Σε διαπεριφερειακό επίπεδο , η αύξηση του WCV από 9,9% σε 13,6% από το έτος 1990 στο 1996, ενισχύει το αρχικό συμπέρασμα περί αύξησης των ανισοτήτων .

Η ανεργία είναι ίσως το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε αυτήν την εργασία εξετάζονται δύο μεγέθη που αφορούν την απασχόληση: 1) Η μακροχρόνια ανεργία (Άνεργοι άνω του ενός έτους σαν ποσοστό στο συνολικό εργατικό δυναμικό) και 2) Ο λόγος των απασχολούμενων ως προς τον πληθυσμό. Τα αποτελέσματα που προκύπτουν είναι αντιφατικά. Ως προς την μακροχρόνια ανεργία έχουμε αύξηση των ανισοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση την περίοδο 1990-1996. Σε επίπεδο κρατών ο WCV το 1990 είναι ίσος με 15,8% ενώ το 1997 είναι 13,1% ενώ και ο Gini μειώνεται από 0,1235 σε 0,0985. Σε διαπεριφερειακό επίπεδο οι ανισότητες μειώνονται επίσης όσον αφορά στην μακροχρόνια ανεργία . Ο WCV μειώνεται από 16,1% το 1990 σε 13,6% το 1997. Αν εξετάσουμε τα αποτελέσματα που αφορούν το ποσοστό των απασχολούμενων στον συνολικό πληθυσμό, τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι διαφορετικά. Οι ανισότητες αυξήθηκαν την περίοδο 1990-1997 και μάλιστα σε μεγάλο βαθμό. Ο WCV σε επίπεδο κρατών αυξάνεται από 6,57% σε 10,47% και ο συντελεστής Gini παρουσιάζεται αυξημένος το 1997 σε σχέση με το 1990. Η αύξηση των ανισοτήτων επιβεβαιώνεται και με τα αποτελέσματα της μέτρησης σε περιφερειακό επίπεδο αφού ο WCV αυξάνεται από το 1990 στο 1996 (πίνακας 8).

Τέλος σε αυτήν την εργασία , έχουν μετρηθεί και οι ανισότητες ως προς την συμμετοχή στην απασχόληση του κάθε τομέα παραγωγής στην συνολική απασχόληση. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι οι ανισότητες μειώθηκαν κατά την περίοδο 1990-1996 τόσο σε διακρατικό όσο και σε διαπεριφερειακό επίπεδο. Όλοι οι δείκτες που έχουν υπολογιστεί οδηγούν στο παραπάνω συμπέρασμα (πίνακες 7,8). Η

Ευρωπαϊκή Ένωση φαίνεται ότι βαδίζει προς ένα κοινό πρότυπο απασχόλησης με το πέρασμα των χρόνων.

Εκτός από την απλή μέτρηση των ανισοτήτων γίνεται και παρουσίαση των ανισοτήτων σε χωρικό επίπεδο και εξάγονται και κάποια συμπεράσματα από τους παρακάτω χάρτες και την συσχέτιση τους.

Οι χάρτες 1,2 μας δείχνουν τις 25 πλουσιότερες και τις 25 φτωχότερες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε όρους κατά κεφαλήν ΜΑΔ (πίνακας 5) για το 1990 και για το 1996 αντίστοιχα. Αν κοιτάξουμε τον χάρτη 1 βλέπουμε ότι υπάρχει σαφής διαχωρισμός μεταξύ “φτωχής Νότιας Ευρώπης” και “πλούσιας Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης”. Το 1990 και οι 25 “φτωχές” περιφέρειες βρίσκονται στην Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Ισπανία και την Νότια Ιταλία. Οι πλούσιες περιφέρειες βρίσκονται στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και κυρίως στην Βόρεια Ιταλία, Γερμανία, Βέλγιο και Ολλανδία. Το 1996 η κατάσταση δεν αλλάζει εκτός αν εξαιρέσουμε ότι στις 25 φτωχές περιφέρειες περιλαμβάνονται πλέον και οι περιφέρειες της Πρώην Ανατολικής Γερμανίας. Οι περιφέρειες της Ελλάδας βρίσκονται σταθερά μέσα στις πιο φτωχές περιφέρειες της Ευρώπης εκτός της Στερεάς Ελλάδας το 1996.

Οι χάρτες 3,4 μας δείχνουν τις 25 περιφέρειες με την υψηλότερη παραγωγικότητα και τις 25 περιφέρειες με την χαμηλότερη παραγωγικότητα όσο για το 1990 όσο και για το 1996. Αυτοί οι δύο χάρτες μας δίνουν την ίδια εικόνα που είδαμε και στους χάρτες 1,2. Οι περιφέρειες με την χαμηλότερη παραγωγικότητα είναι συγκεντρωμένες στην Νότια Ευρώπη με εξαίρεση μια περιφέρεια της Ολλανδίας, δύο περιφέρειες της Μεγάλης Βρετανίας και μια περιφέρεια της Φινλανδίας. Αντίθετα οι περιφέρειες με υψηλή παραγωγικότητα βρίσκονται συγκεντρωμένες στην Κεντρική Ευρώπη με εξαιρέσεις στην Νότια Γαλλία, Ιταλία και την περιφέρεια της Μαδρίτης στην Ισπανία. Το έτος 1996 η εικόνα δεν αλλάζει. Οι ανισότητες στην παραγωγικότητα εξακολουθούν να υφίστανται, δημιουργώντας έναν πόλο υψηλής παραγωγικότητας στην κεντρική Ευρώπη και έναν πόλο χαμηλής παραγωγικότητας στην Νότια Ευρώπη και κυρίως στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία. Μοναδική εξαίρεση αποτελούν οι οι περιφέρειες της κεντρικής Μεγάλης Βρετανίας που συγκαταλέγονται στις 25 περιφέρειες με χαμηλή παραγωγικότητα.

Οι χάρτες 5,6 περιγράφουν την χωρική κατάσταση των ανισοτήτων στην μακροχρόνια ανεργία για τα έτη 1990 και 1997 αντίστοιχα. Εδώ βλέπουμε σχηματίζονται δύο πόλοι. Στην κεντρική και βόρεια Ευρώπη συγκεντρώνονται οι περιφέρειες με την χαμηλότερη μακροχρόνια ανεργία. Εξαίρεση αποτελούν τρεις περιφέρειες της Πορτογαλίας και δύο της Ελλάδας που συγκαταλέγονται στις 25 λιγότερο θιγόμενες από την μακροχρόνια ανεργία περιφέρειες. Αντίθετα όπως φαίνεται και στον χάρτη 5, οι περισσότεροι θιγόμενες από την μακροχρόνια ανεργία περιφέρειες βρίσκονται στην Ισπανία, την Ιρλανδία και την Νότια Ιταλία. Συμπερασματικά, όπως και στα μεγέθη που εξετάσαμε παραπάνω, έτσι και με την μακροχρόνια ανεργία, η Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάζεται χωρισμένη σε Βορρά και Νότο. Το 1997 δεν υπάρχει τόσο ξεκάθαρος διαχωρισμός. Στις 25 περισσότεροι θιγόμενες περιφέρειες συγκαταλέγονται πλέον και οι περιφέρειες της πρώην Ανατολικής Γερμανίας. Οι περιφέρειες με τα χαμηλότερα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας δεν φαίνεται να συγκροτούν πλέον ένα πόλο αλλά βρίσκονται διασκορπισμένες στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι χάρτες 7,8 δείχνουν την ταξινόμηση κατά Boudeville για όλες τις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την περίοδο 1990-1996. Στον χάρτη 7 παρουσιάζονται οι περιφέρειες τύπου 1-4, ενώ στον χάρτη 8 παρουσιάζονται οι περιφέρειες τύπου 5-8. Οι περιφέρειες που ανήκουν στους τύπους 1-4 αναπτύσσονται με ρυθμό ταχύτερο από τον μέσο ρυθμό αύξησης του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ οι περιφέρειες που ανήκουν στους τύπους 5-8 αναπτύσσονται με ρυθμό μικρότερο από τον ρυθμό ανάπτυξης της Ευρώπης. Οι διαφορές αυτές στους περιφερειακούς τύπους και στους ρυθμούς ανάπτυξης δημιουργούν και τις περιφερειακές ανισότητες. Οι χάρτες 7,8 μας δείχνουν ότι οι περισσότερες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανήκουν στις ομάδες 5-8, ενώ έχει δημιουργηθεί ένας πόλος στην Κεντρική Ευρώπη και στην Μεγάλη Βρετανία που αποτελείται από τις περιφέρειες τύπου 1-4. Εδώ εξαίρεση αποτελούν οι περιφέρειες της Πορτογαλίας και δύο περιφέρειες της Ελλάδας και της Γαλλίας που αναπτύσσονται με ρυθμό ταχύτερο από το σύνολο της Ευρώπης. Αντίθετα οι περιφέρειες τύπου 5-8 συγκεντρώνονται στα νοτιότερα τμήματα της Ευρώπης αλλά και σε χώρες “αναπτυγμένες” όπως η Δανία, Γαλλία και η Γερμανία.

Οι χάρτες 9,10 παρουσιάζουν την εξειδίκευση των περιφερειών σε κάποιο τομέα παραγωγής, μέσω του υπολογισμού του δείκτη QL σύμφωνα με τα διαθέσιμα

στοιχεία απασχόλησης, για τα έτη 1990 και 1996. Οι χάρτες αυτοί μας δείχνουν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι χωρισμένη σε ζώνες. Οι δραστηριότητες του πρωτογενή τομέα είναι οι βασικές δραστηριότητες των χωρών της Νότιας Ευρώπης. Βασική δραστηριότητα είναι ο πρωτογενής τομέας και στην Ιρλανδία και στην Φινλανδία. Βέβαια δεν αποκλείονται και περιφέρειες που εξειδικεύονται και σε δραστηριότητες των άλλων δύο τομέων παραγωγής ή αποκλειστικά κάποιου άλλου τομέα παραγωγής. Η κύρια εικόνα που παρατηρείται από τους χάρτες 9,10 είναι ότι οι βασικές δραστηριότητες των περιφερειών της Νότιας Ευρώπης είναι οι δραστηριότητες που ανήκουν στον πρωτογενή τομέα. Η Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη έχουν σαν βασικές δραστηριότητες κυρίως δραστηριότητες του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα. Οι περιφέρειες της Γερμανίας, της Βόρειας Ιταλίας και της Βόρειας Γαλλίας παρουσιάζουν εξειδίκευση κυρίως στον δευτερογενή τομέα ενώ στις βορειότερες περιφέρειες βασική δραστηριότητα είναι κυρίως ο τριτογενής τομέας. Ο δείκτης QL καθώς και άλλοι δείκτες παρουσιάζονται εκτενώς στο κύριο μέρος της εργασίας αυτής. Εδώ παρουσιάζεται διότι προκύπτουν σημαντικά συμπεράσματα αν κοιτάξουμε τους χάρτες 9 και 10 μαζί με τους χάρτες που αναλύθηκαν έως τώρα και παρουσιάζουν τις ανισότητες μεταξύ των περιφερειών.

Οι περιφέρειες που ανήκουν στις 25 φτωχότερες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και για το 1990 και για το 1996 έχουν σαν βασική δραστηριότητα στο μεγαλύτερο ποσοστό τον πρωτογενή τομέα. Τα ίδια χαρακτηριστικά παρουσιάζουν και οι περιφέρειες που ανήκουν στις 25 με την χαμηλότερη παραγωγικότητα. Ομοίως, ο πρωτογενής, είναι ο βασικός τομέας εξειδίκευσης των περιφερειών που μαστιάζονται από υψηλή μακροχρόνια ανεργία. Ο πρωτογενής όμως δεν παράγει σημαντικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα όπως παρουσιάζεται και στο αντίστοιχο κεφάλαιο. Αντιθέτως, οι περιφέρειες που δεν έχουν υψηλά ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας και χαρακτηρίζονται από υψηλό εισόδημα και υψηλά επίπεδα παραγωγικότητας έχουν σαν βασικές δραστηριότητες τον δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα παραγωγής που δημιουργούν σημαντικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα.

Τα συμπεράσματα που αφορούν την τάση των ανισοτήτων αναλύονται παραπάνω. Οι ανισότητες σε κάποια μεγέθη μειώθηκαν την περίοδο 1990-1996 και σε κάποια άλλα μεγάλωσαν και δεν μπορεί να διατυπωθεί μια γενική πρόταση για συνολική αύξηση ή μείωση των ανισοτήτων. Αυτό όμως που συμπεραίνεται με σιγουριά

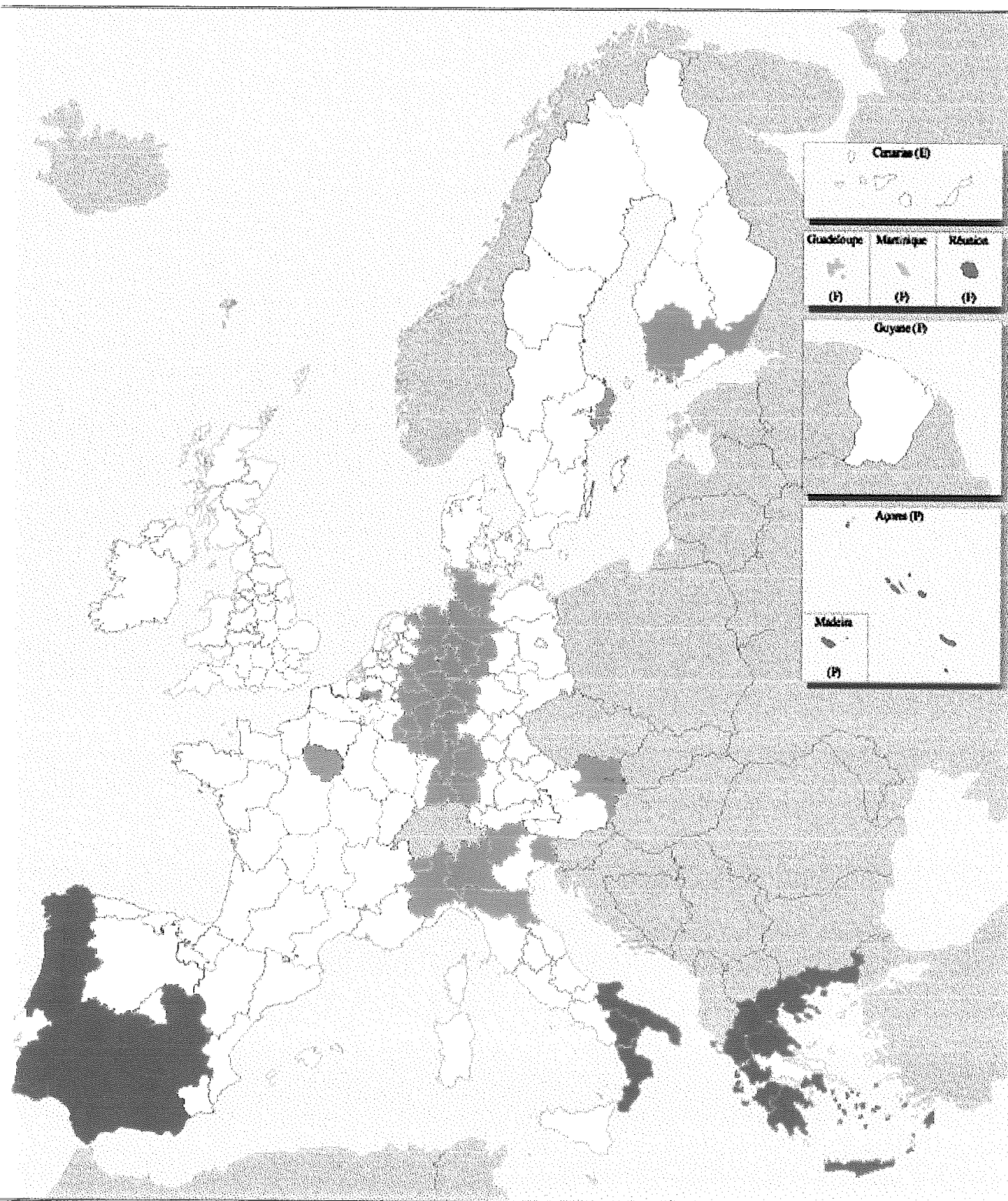
είναι ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση , τουλάχιστον το 1996, είναι μια ένωση χωρισμένη στα δυο, μια ένωση “υποβαθμισμένου νότου” και “αναπτυγμένου βορρά” με βαθιές διαφορές που χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια μέχρι να επιτευχθεί σύγκλιση μεταξύ των δύο μερών και να δημιουργηθεί μια ουσιαστική Ενιαία Ευρώπη.

Βιβλιογραφία

1. A.Isserman , “The Location Quotient approach to estimating Regional Economic Impact”, Journal of the American Institute of Planners, V.43 N.1,1977,
2. Artis M.J.-Lee N., (ed) (1994) “The Economics of the European Union and Analysis”, Oxford University Press, Oxford.
3. Barquero,A.V., (1991). “Τοπική Ανάπτυξη:Μια στρατηγική για την δημιουργία απασχόλησης, Αθήνα , Εκδ,Παπαζήση.
4. Holland S., (1976): “Capital versus the regions”, Macmillan Press, London
5. Masser I.-Sviden O.-Wegener M.(1992), The Geography of Europe’s Features, Λονδίνο, εκδ. Belhaven Press.
6. Regio Eurostat Database
7. Robson P., (1987) , “The Economics of International Integration”, London, Allen & Unwin.
8. Vanhove & Klaasen, (1987) , “Regional Policy: A European Approach”, Aldershot: Avebury.
9. W. Mayer-S.Pleeter, “ A Theoretical Justification for the use of Location Quotients”, regional science and Urban Economics , V.S. No 5 1975
10. Αθ.Παπαδασκαλόπουλος, 1990, “Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης” Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
11. Ανδρικοπούλου Ε., (1995), “ Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση-Η εξέλιξη της Περιφερειακή πολιτικής από την συνθήκη τη Ρώμης έως το Maastricht”, Αθήνα, Εκδ. Θεμέλιο.
12. Βασιλόπουλος Γ., Μπιλά Α., (1995), “Περιφερειακές Ανισότητες και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Ελλάδα 1971-1991” Κέντρο Έρευνας Περιφερειακής Ανάπτυξης “Ιερώνυμος Πίντος” Αθήνα.
13. Έκτη Περιοδική Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής
14. Εφημερίδα “ ΤΑ ΝΕΑ” Παρασκευή, 12/11/1999 .
15. Κιόχος Π.,(1993), “Περιγραφική Στατιστική”,Αθήνα ,Εκδ.Interbooks.
16. Κόμβος Eurostat στο Internet: <http://europa.eu.int/eurostat.html>
17. Κόνσολας Ν., (1997) “ Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική” , Αθήνα εκδ. Παπαζήση

18. Κόνσολας Ν., 1985 Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική Εκδ. Παπαζήση Αθήνα.
19. Λαμπριανίδης Λ., (1992) “ Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας” Θεσσαλονίκη εκδ. Παρατηρητής.
20. Μαραβέγιας Ν.-Τσινισιζέλης Μ. (1995) “ Η ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Θεσμικές, Πολιτικές και Οικονομικές πτυχές” Αθήνα ,εκδ.Θεμέλιο.
21. Μούσης Ν., (1995)“Ευρωπαϊκή Ένωση-Θεσμοί και Πολιτικές” Αθήνα, Εκδ.Παπαζήση,
22. Παπαδάκη Γιώτη Ο., 1992 “Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης”,Αθήνα σελ. 65.
23. Παπαδασκαλόπουλος,Α., 1997, “Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης” Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
24. Πέμπτη Περιοδική Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής
25. Πρώτη Έκθεση για την Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή-1996.
26. Τέταρτη Περιοδική Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής
27. Τρίτη Περιοδική Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής
28. Τσούκαλης Λ., (1998), “Η νέα Ευρωπαϊκή Οικονομία στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα” Αθήνα, εκδ. Παπαζήση.
29. Χυτήρης θ., 1993, “Τα Οικονομικά της Ευρωπαϊκής Κοινότητας”, Θεσσαλονίκη εκδ. Παρατηρητής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ-ΧΑΡΤΕΣ

Χάρτης 1: Εισόδημα στις Περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΜΑΔ κατα κεφαλήν) το 1990

